

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2009

Petra VANČUROVÁ

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta**

**Ústav světových dějin
Seminář novověkých dějin
Diplomová práce**

Petra VANČUROVÁ

**Francouzská politika v období války o španělské dědictví
French Policy during the War of Spanish Succesion**

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

Praha 2009

Chtěla bych poděkovat vedoucímu svého diplomního semináře profesoru Aleši Skřivanovi za cenné rady, které mi poskytoval při zpracovávání mé diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, výhradně na základě uvedených pramenů a odborné literatury.

V Praze, 10. srpna 2009

Petra Vančurová

Anotace

Válka o španělské dědictví byla klíčovým zlomem v dějinách evropské diplomacie. Její výsledek znamenal významnou změnu v rozložení sil na evropské scéně. Zároveň byla posledním válečným konfliktem francouzského krále Ludvíka XIV. Její ukončení znamená také konec francouzské hegemonie v Evropě.

The war of Spanish succession was a key moment in the history of European diplomacy. Its result meant an important change in the balance of power in Europe. It was also the last conflict led by the French king Louis XIV. The end of the war also ended the French hegemony in Europe.

Klíčová slova

Francie – 18. století – Ludvík XIV. – válečné konflikty – Španělsko - Velká Británie – Říše – Nizozemí – Leopold I. – Evžen Savojský – Marlborough

Key words

France – 18th century – Louis XIV – war – Spain – Great Britain – Germany – Netherland – Leopold I – Eugen of Savoy – Marlborough

Obsah

Úvod.....	7
I. Španělské dědictví jako problém evropské politiky ve druhé polovině 17. století.....	11
II. Francouzská politika a problém španělského dědictví od Rijswijkého míru.....	24
III. Nástup Filipa V. ve Španělsku a francouzsko–španělské vztahy na přelomu let 1700/1701.....	44
IV. Francie na cestě k válce o španělské dědictví.....	60
V. První roky války o španělské dědictví.....	74
VI. Porážka u Blenheimu, ztráta bavorského spojence a první tajná jednání se Spojenými nizozemskými provinciemi.....	95
VII. Ztráta Milánska a tajná jednání se spojenci.....	106
VIII. Cesta k bitvě u Malplaquetu.....	125
IX. Válečné události roku 1710 a jednání v Londýně.....	135
X. Kongres v Utrechtu a bitva u Denain.....	145
XI. Kongres v Rastattu a konec války o španělské dědictví.....	155
XII. Evropa po válce o španělské dědictví a smrt Ludvíka XIV...162	
Závěr.....	166
Resumé.....	168
Résumé.....	169
Bibliografie.....	170

Úvod

Vláda Ludvíka XIV. (1643–1715) byla bezesporu jedním z nejvýznamnějších období v dějinách Francie a mezi válkami, které tento francouzský panovník vedl, zaujímá válka o španělské dědictví jedinečné postavení. Nejen že se jednalo o poslední válečný konflikt „krále Slunce“, ale na rozdíl od ostatních válečných střetů, došlo po této válce k změně poměrů v západní a jižní Evropě v nebývalém rozsahu. Ludvík XIV. vedl války po celou dobu své vlády, ale zatímco v 60. letech 17. století vítězil francouzský král díky armádě, které se co do počtu vojáků nemohla žádná armáda jiného evropského panovníka rovnat, a proto z této doby pocházelo také přesvědčení evropských panovníků o neporazitelnosti armády Ludvíka XIV. Na počátku 18. století jsou ale síly Francie a jejích protivníků vyrovnané a dokonce je francouzské vojsko během války o španělské dědictví v několika větších bitvách poraženo.

Válka o španělské dědictví, která symbolicky završuje vládu Ludvíka XIV., je současně jejím nejvýznamnějším obdobím, a zasluhuje proto zvláštní pozornost. Ludvík XIV. zajistil pro svého vnuka Filipa z Anjou vládu ve Španělském království, ubránil vlastnictví Alsaska a Štrasburku a do budoucna získal ve Španělsku pro Francii významného spojence.

Období války o španělské dědictví jsem si vybrala z důvodu, že toto téma není v české literatuře dostatečně zpracováno a jediná kniha, která pojednání o bojích za války o španělské dědictví je biografie Víta Vlnase *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka* (Praha-Litomyšl 2001), která se věnuje tomu císařskému vojevůdci, ale nepodává obraz o celé válce o španělské dědictví ani o politice Ludvíka XIV.

Vzhledem k tomu, že českých prací o politice Ludvíka XIV. je velmi málo, vycházela jsem převážně z prací francouzských a anglických historiků. Jednou z nejobsáhlejších a nejpodrobnějších biografií tohoto francouzského panovníka je dílo francouzského historika Ernesta Lavisse, *Louis XIV. Histoire d'un grand règne 1643–1715*, které poprvé vyšlo v Paříži na konci 19. století, ale které bylo kvůli svému významu vydáno několikrát i ve 20. století. Z novějších životopisů Ludvíka XIV., které ale nejsou již tak podrobné, bych uvedla například dílo Françoise Bluche, *Louis XIV* vydané v Paříži v roce 1986, knihu Pierra Gaxotta *Louis XIV* (Paříž 1980). Z nejnovějších titulů rozhodně stojí za zmínku životopis Jeana-Christiana Petitfilse s názvem *Louis XIV.* vydaný v Paříži v roce 2005.

Rozhodně významným dílem, které se zabývá vládou Ludvíka XIV. a obsahuje základní informace nejen o významných osobách v okolí francouzského panovníka, válečných konfliktech, bitvách, ale i o umění a mnoha dalších aspektech tehdejší společnosti, je kniha kolektivu francouzských historiků v čele s Françoisem Bluchem, *Dictionnaire du Grand siècle*, vydaná v Paříži roku 1990.

Základní přehled francouzské zahraniční politiky a vztahu Francouzského království s jednotlivými evropskými mocnostmi podává práce Clauda Michauda, *L'Europe de Louis XIV* z roku 1973. O něco starší, ale neméně důležitou prací o zahraniční politice s velkým zaměřením na francouzskou diplomacii je kniha francouzského historika Picaveta *La Diplomatie française au temps de Louis XIV, 1661–1715*, vydaná v Paříži roku 1930.

Kromě biografií a studií týkajících se vlády a politiky Ludvíka XIV. jsem čerpala z prací věnující se válce o španělské dědictví. Z knih zabývajících se tímto válečným konfliktem bych uvedla dvě práce Henryho

Kamena *La guerra de Sucesion en España 1700–1715* (Barcelona 1974), která je sice spíše zaměřená na problematiku Španělského království v tomto konfliktu, ale i přesto obsahuje důležité informace o válečných taženích a průběhu války, a životopis prvního španělského krále z rodu Bourbonů Filipa V. *Philip V of Spain. The King Who Reigned Twice* (New Haven 2001), která sice popisuje celé období vlády Filipa V., ale podává i detailní přehled válečných událostí odehrávající se na Iberském poloostrově a vztahy mezi Španělskem a Francií v období válečného konfliktu. Obdobím vlády Filipa V. se zabývá i Yves Bottineau v knize *Les Bourbon d'Espagne 1700–1808* (Paříž 1993).

Rozhodně ale nejlepší zpracování válečných událostí a zčásti i diplomatických jednání za války o španělské dědictví nalezneme v knize amerického autora Johna A. Lynna *The Wars of Louis XIV 1667–1714* (London 1999). Kromě této práce se válečnictvím v době Ludvíka XIV. zabývá i publikace Ostwalda Jamela *Vauban under Siege. Engineering Efficiency and Martial Vigor in the War of the Spanish Succession* (Leiden-Boston 2007). Nejpodrobnější popisy válečných tažení a bitev však obsahují dva svazky napsané Winstonem S. Churchillem *Marlborough. His Life and Times* Sv. I a II (Londýn 1966).

Kromě knih, které popisují válku o španělské dědictví z francouzského pohledu, přinášejí i práce zabývající se protivníky Ludvíka XIV. velké množství informací. Hlavním odpůrcem Ludvíka XIV. a jeho politiky byl po celou dobu své vlády císař Leopold I., jehož životopisy poskytují pohled na počátek války o španělské dědictví. Kromě české biografie tohoto císaře a českého krále z pera Jiřího Mikulce (Mikulec, Jiří, *Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka*, Praha-Litomyšl 1997) jsem čerpala z životopisu Jeana Bérengera, *Leopold Ier (1640–1705) fondateur de la puissance*

autrichienne (Paříž 2004) a z vynikající práce Lindy a Marshy Frey *A Question of Empire: Leopold I and the War of Spanish Succession 1701–1705* (New York 1983).

I. Španělské dědictví jako problém evropské politiky ve druhé polovině 17. století

„Ve čtvrtek 17. září zemřel Filip IV. Španělský, jenž nebyl nemocný více než čtyři dny, na zimnici. Den před tím učinil svou poslední vůli a zanechal poručnictví nad králem a vládu nad královstvím v rukou královny, Donny Anny Rakouské. Jako pomoc Jejímu Veličenstvu doporučil radu složenou z hraběte de Castilla, kardinála toledského, generálního inkvizitora, markýze z Aytona, vicekancléře Aragonu a hraběte de Penaranda. Jako svého nástupce určil Karla II., který nyní vládne.“¹ Těmito slovy zaznamenala smrt španělského krále Filipa IV. lady Fanshawová, manželka sira Richarda Fanshawa, který působil jako anglický vyslanec na dvoře španělského krále. „Tělo Filipa IV. bylo vystaveno od 18. září do soboty 19. září. [. . .] V sobotu v noci bylo naloženo na máry, zavěšené mezi dvě muly . . . Když pohřební průvod dorazil do kláštera Escorial, stáli mnichové v bráně a zde pokračovala ceremonie podle zákona tohoto místa. Mnichové se zeptali grandů, . . . kdo je v té rakvi a co žádají?“

Nástupem Karla II. na španělský trůn vstoupil do evropské politiky problém tzv. španělského dědictví. Karel II. (1665–1700), jemuž bylo ve Španělsku přezdíváno el Hezichado (Očarovaný), byl kvůli psychicky i fyzicky velmi limitován. Od raného dětství trpěl epileptickými záchvaty a syfilidou, jejíž pravděpodobnou příčinou byla promiskuita jeho otce.² Nikdo proto v okamžiku jeho nástupu na trůn nepředpokládal, že by se tento španělský vládce mohl dožít dospělosti. Jelikož zde nebyl jiný syn Filipa IV.,³

¹ Memoires of Lady Fanshawe, wife of Sir Richard Fanshawe, Bart. Ambassador From Charles the Second to the Courts of Portugal and Madrid. Written by Herself. With Wxtracts From the Correspondence of Sir Richard Fanshawe. London 1830, s. 223.

² Frey, Linda and Marsha, A Question of Empire: Leopold I and the War of Spanish Succession 1701–1705, New York 1983, s. 4.

³ Pokud nepočítáme nemanželského potomka Filipa IV., Juana d'Austria († 1679), jenž významně ovlivňoval španělskou politiku v 60. a 70. letech 17. století, neměl Filip IV. v době

který by v případě Karlovy smrti nastoupil na španělský trůn, a možnost, že by Karel II. zplodil potomka, se zdála být vzhledem k jeho zdravotnímu stavu naprosto vyloučená, začíná se od poloviny 60. let 17. století hledat řešení, které by se uplatnilo v případě vymření španělských Habsburků po meči.

Karel II. však předčil všechna očekávání a dožil se 39 let. Po celou dobu své vlády byl střídavě pod vlivem své matky Marie Anny a svého nevlastního bratra Juana d'Austria. Marie Anna, původem z rakouské větve Habsburků, byla v závěti Filipa IV. určena regentkou. Královninou oporou se stal koncem 60. let 17. století její zpovědník Jan Everard Nithrand. Vliv, který měl rakouský jezuita na královnu, byl však trnem v oku Juanovi d'Austria, který nakonec dosáhl Nithradova propuštění a navíc, i přes odpor královny, zařídil sňatek Karla s Marií Louisou, dcerou vévody orleánského, který se uskutečnil roku 1679.⁴

Jelikož po celou dobu vlády Karla II. všichni očekávali brzkou smrt španělského monarchy, začala být otázka, kdo po něm nastoupí na trůn a stane se tak vládcem nejen vlastního Španělska, ale spolu s tím i rozsáhlého impéria, významným problémem evropské politiky. V Evropě v době smrti Filipa IV. žilo, kromě Karla II., ještě několik Filipových potomků. Během svého života uzavřel Filip IV. dva sňatky: první roku 1615 s Isabellou Bourbonskou, dcerou francouzského krále Jindřicha IV., s níž měl následně dvě děti. Starší syn Don Balthasar Carlos zemřel v dětském věku a dcera Marie Tereza se později stala manželkou francouzského krále Ludvíka XIV. (1643–1715), jemuž roku 1661 porodila syna a následníka trůnu Ludvíka (1661–1711). S druhou manželkou Marií Annou, dcerou císaře Ferdinanda III., měl Filip IV. tři děti – dceru Markétu Terezu, narozenou roku 1651, syna Filipa Prospéra, který se narodil roku 1657, ale zemřel ve věku čtyř let, a syna Karla, pozdějšího krále Karla II. Markéta Tereza se roku 1666

---

své smrti kromě Karla II. jiného žijícího syna.

⁴ Frey, s. 4–5.

prováděla za císaře Leopolda I. a o rok později se jim narodil syn, arcivévoda Ferdinand, který ale po několika měsících zemřel. Jediné dítě tohoto císařského páru, které se dožilo dospělosti, byla Marie Antonie, provdaná roku 1682 za bavorského vévodu Maxe Emanuela, jemuž roku 1692 porodila syna Josefa Ferdinanda.⁵

Jak vyplývá z předchozího výčtu, mezi možné nástupce Filipa IV. patřili nejen potomci rakouských Habsburků, ale také děti francouzského krále Ludvíka XIV. Roku 1665 ovšem z vnuků Filipa IV. žil zatím jen syn Ludvíka XIV. a Marie Terezy, který se narodil ve stejný rok jako španělský král Karel II. Pokud jde o dědictví francouzského dauphina, je třeba zmínit jednu zásadní okolnost, která mohla znepríjemnit jeho nástupnictví ve Španělsku. Dohoda o uzavření sňatku mezi francouzským králem Ludvíkem XIV. a španělskou infantkou Marií Terezou, jež byla vtělena jako 33. článek do mírových smluv tzv. Pyrenejského míru, který roku 1659 ukončil francouzsko-španělský konflikt, stanovovala, že španělský král vyplatí Marii Tereze věno ve výši 500 000 zlatých écus. Na oplátku za vyplacení tohoto vysokého věna neměla Marie Tereza nikdy vznést nárok na španělské dědictví a musela se ještě před sňatkem vzdát nároku na jakoukoli část dědictví po svém otci za sebe i za své nenarozené potomky.⁶

Po otevření závěti, kterou po sobě zanechal Filip IV., vyšlo najevo, že zemřelý španělský král ustavil svým nástupcem svého syna Karla II. V případě jeho smrti mělo dědictví španělského monarchy připadnout potomkům Markéty Terezy, v té době snoubenky císaře Leopolda I. V tomto ustanovení můžeme vidět poslední pokus Filipa IV., jak zabránit francouzskému králi zmocnit se španělského dědictví.⁷ Francouzská

---

⁵ Pfandl, Ludwig, Karl II. Das Ende der spanischen Machtstellung in Europa, München 1940, s. 529.

⁶ Schoell, Frédéric, Histoire abrégée des traités de paix entre la puissances de l'Europe, depuis la paix de Westphalie, Paris 1817, s. 296.

⁷ Pfandl, s. 115.

diplomacie však toto rozhodnutí neakceptovala a poukazovala na stále nezaplacené věno francouzské královny. Již roku 1666 bylo ve Francii publikováno „Pojednání o právech královny Marie Terezy“ (*Traité des droits de la reine très-chrétienne sur divers états de la monarchie d’Espagne*), kterým dala Francie najevo, že neuznává královnino zřeknutí se nároků na španělské dědictví.⁸

„Smrt španělského krále a válka Angličanů proti Spojeným provinciím nastaly takřka současně a poskytly mi dva důležité důvody, proč vyhlásit válku; jednu proti Španělsku na vzrůstání práv, která mi náležela, druhou proti Anglii na obranu Holanďanů.“⁹ Těmito slovy vzpomíná na události roku 1665 a 1666 Ludvík XIV. ve svých Pamětech sepsaných za účelem výchovy dauphina. Ona zmíněná válka proti Španělům byl konflikt na obranu dědických práv francouzské královny. Poukazuje na to, že podle starého tzv. devolučního práva, které platilo v Brabantsku, mají děti z prvního manželství v dědických záležitostech přednost před dětmi z druhého manželství, odůvodnil Ludvík XIV. nárok své manželky na velkou část Brabantska a Hainautu, téměř třetinu Franche-Comté a čtvrtinu Lucemburska.

Dne 16. května 1667 předal francouzský vyslanec v Madridu, Aubusson de la Feuillade, arcibiskup z Embrunu, španělské královně regentce Pojednání o právech francouzské královny a ústně odůvodnil nároky Ludvíka XIV. na část španělského dědictví. Krátce na to začali francouzští vyslanci na evropských královských dvorech šířit Pojednání o právech francouzské královny.¹⁰ Španělská regentka Marie Anna nároky francouzské královny odmítla. Krátce nato vznikl spis „Záštita státu a spravedlnosti proti úmyslům o vytvoření universální monarchie“ (*Bouclier d’état et de justice contre le dessein manifestement découvert de la monarchie universelle*), jehož autory

⁸ Bérenger, Jean, Succession d’Espagne, 1659–1700, In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, Paris 1990, s. 1481.

⁹ Ludvík XIV., Paměti krále Slunce. Úvahy pro poučení dauphinovo, Praha 2007, s. 143.

¹⁰ Pfandl, s. 174–175.

byli právník Stockmann a baron de Lisola, kteří popírali nároky francouzské královny. Toto pojednání ovšem nedosáhlo takové popularity jako spis na obranu práv francouzské královny.¹¹

I přes to, že Ludvík XIV. prostřednictvím svých vyslanců na evropských královských dvorech poukazoval na to, že nechce rozpoutat válečný konflikt a dal by přednost smíru se Španělskem, přece jen v květnu 1667 propukla tzv. devoluční válka, která skončila následujícího roku.

Ve stejné době, kdy bylo sepisováno Pojednání o právech francouzské královny a kdy Ludvík XIV. začal připravovat armádu pro nadcházející válečný konflikt, probíhala ve Vídni jednání o problému španělského nástupnictví mezi francouzským rezidentem Grémonvillem a jeho rakouskými protějšky Václavem Eusebiem z Lobkowic a Janem Ferdinandem Františkem Auerspergem. Grémonville i Auersperg byli vybaveni plnými moci s omezenou dobou platnosti, a proto se snažili co nejrychleji najít řešení přijatelné pro obě strany. Přes různé nesnáze, do kterých se francouzský rezident ve Vídni dostával, jako bylo například jeho zranění způsobeno opilým španělským sluhou, přišel v polovině ledna 1668 s dvěma návrhy na rozdělení španělského dědictví.¹² První varianta by přiřkla císaři Milánsko, Baleáry, Kanárské ostrovy, Indie a Španělské království s výjimkou Navarry. Podle druhého návrhu by císař obdržel Milánsko, Španělské království opět s výjimkou Navarry, Sicílii a Sardinii. V tomto případě by Francie získala Jižní Nizozemí, Navarru a španělské kolonie v zámoří, což by jí umožnilo zajistit si přední postavení v oblasti námořního obchodu. Na druhé straně by se císaři podle tohoto schématu podařilo vytvořit rozsáhlou říši, téměř stejnou, jako kdysi vytvořil jeho předek Karel V.¹³

---

¹¹ Schoell, s. 333.

¹² Picavet, C.-G., *La Diplomatie française au temps de Louis XIV, 1661–1715*, Paris 1930, s. 259.

¹³ Bérenger, Jean, *Leopold Ier (1640–1705) fondateur de la puissance autrichienne*, Paris 2004, s. 413.

Jednání, která následovala, byla hnána houževnatostí Grémonvilla spojenou s neústupností Auersperga, ale i přes to se několikrát dostala do slepé uličky. Problémem se stalo především Neapolsko, na jehož zisku císař zpočátku trval. Grémonville při této příležitosti řekl Auerspergovi: „*Přeneste se přes tento bod, pokud chcete být kardinálem míru a chcete být v úctě největšího ministra, který kdy působil na evropských královských dvorech.*“¹⁴ Nakonec však po dlouhých jednáních Leopold I. zvolil z obou možností tu první. Smlouva, která byla následně podepsána, přiřkla Ludvíkovi XIV. v případě smrti Karla II. celou Navaru, kdysi část Francie, kterou pro Španělsko získal Ferdinand Aragonský roku 1512. Dále mělo Francii připadnout místo Rosas¹⁵ v Katalánsku, Neapolsko, Sicílie, Filipíny a rozhodující slovo v záležitostech týkajících se severní Afriky. Nejpodstatnější však měl být zisk Jižního Nizozemí a Franche-Comté, které spolu s francouzským Burgundskem dotvářely přirozenou hranici Francie¹⁶ na východě.¹⁷

Podle vídeňské smlouvy z ledna 1668 mělo Leopoldovi I. připadnout vlastní Španělsko, Milánsko, državy v Americe a přístav Finale v Ligurii, jehož prostřednictvím by se zajistila komunikace mezi Rakouskem a Španělským královstvím.¹⁸ V době, kdy ve Vídni probíhala horečnatá jednání o budoucnosti španělské říše, probíhala stále devoluční válka

---

¹⁴ Tamtéž, s. 254.

¹⁵ Jednalo se o území nacházející se v severovýchodní části Katalánska, které bylo během Třicetileté války roku 1645 obsazeno Francií, ale následně tzv. Pyrenejským mírem vráceno Španělsku.

¹⁶ Myšlenka „přirozených hranic Francie“, jejímž otcem byl profesor v Rouenu P. Louis Maimbourg (1620–1686), se zrodila právě v souvislosti se začátkem expanzivní politiky Ludvíka XIV. Jak Maimbourg napsal ve své knize „*nejsou to jen Pyreneje nebo Alpy, Rýn nebo Oceán, které vymezují moc Francie; jsou to i hranice na druhé straně, které jsou přirozeně vytyčeny.*“ V 17. století poukazovali francouzští historici na hranice raně středověké Galie a svým učením dávali najevo, že dobovačné války Ludvíka XIV. jsou jen snahou o obnovení bývalé velikosti a slávy starověké Galie. (Michaud, Claude, L'Europe de Louis XIV, Paris–Bruxelles–Montréal, 1973, s. 60.)

¹⁷ Béranger, Jean, Succession d'Espagne 1659–1700, s. 1481–1482.

¹⁸ Béranger, Jean, Succession d'Espagne 1659–1700, s. 1482.

a francouzský maršál Henri Turenne se svými oddíly ovládl téměř bez boje Flandry a začal ohrožovat Brusel. Námořní mocnosti, Spojené provincie a Anglie, znepokojeny francouzskou rozpínavostí, ukončily konflikt, jež vedly mezi sebou a po spojení se Švédskem podepsaly 23. ledna 1668 v Haagu tzv. Alianci tří, která byla vytvořena z obavy před expanzivní politikou francouzského krále. Této protifrancouzské koalici nechtěl Ludvík XIV. vzdorovat, a proto ukončil devoluční válku a v květnu 1668 byla zahájena mírová jednání mezi francouzskými a španělskými diplomaty. Mírová smlouva byla podepsána 2. května 1668 Colbertem de Croissy za Francii a baronem Bergheikem za Španělské království. Španělsko podstoupilo Francii deset důležitých míst v Jižním Nizozemí (Binche, Aire, Charleroi, Douai, Armentières, Courtrai, Tournai, Brigues, Furnes, Oudenarde) a město Lille.¹⁹ Ludvík XIV. naopak vrátil Španělsku Franche-Comté. V úvahách, které zanechal dauphinovi, k tomu poznamenal: „*Panství Franche-Comté, které jsem dobyté vrátil, bylo možno přivést do takové situace, že se ho kdykoliv zase zmocním, a mé nové, lépe zajištěné výboje mi poskytnou spolehlivější průchod do celého Nizozemí.*“²⁰ Krátce na to byl z cášských jednání uvolněn Charles Colbert, markýz de Croissy, kterému bylo dovoleno odjet do Londýna, kde jako zplnomocněnec francouzského krále měl opět uzavřít smlouvu s anglickým panovníkem Karlem II. a tím i rozbít tzv. Alianci tří.²¹ Je zajímavé, že ani v preambuli smlouvy z Cách ani v žádném jejím článku není ani slovo o právech francouzské královny Marie Terezy na španělské dědictví. Smlouva nepopírá ale ani nepotvrzuje nárok francouzské královny na část španělského impéria. Cášská smlouva z roku 1658 je tak

---

¹⁹ Michaud, s. 68.

²⁰ Ludvík XIV., s. 266.

²¹ Béranger, Jean, Aix-la-Chapelle (Traité de), In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 55.

jednou z mála mírových smluv, která neřeší problém, kvůli němuž vlastně samotná válka vznikla.²²

Problém španělského dědictví byl však roku 1668 pro francouzského krále vyřešen vídeňskou smlouvou a už se jen čekalo na smrt Karla II., která ovšem nepřicházela. Mezitím se císařskému páru, Leopoldovi I. a jeho třetí manželce Eleonoře Falcko-Neuburské, narodil nejprve roku 1678 syn Josef a osm let později i druhý syn Karel. Narozením Karla odpadla možnost, že by došlo k obnovení rozsáhlé říše Karla V., neboť arcivévoda Josef, jak se všeobecně předpokládalo, měl zdědit državy svého otce a jeho bratr Karel měl nastoupit na španělský trůn. Problém španělského dědictví ale nabyl na aktuálnosti až koncem 90. let 17. století, kdy došlo ke zhoršení zdravotního stavu španělského monarchy.

Otázkou, komu připadne Španělské království a jeho rozsáhlé državy, se začal zaobírat koncem 90. let 17. století i sám Karel II. V té době byl již několik let podruhé ženatý a jeho manželkou byla Maria Anna, dcera falckého kurfiřta Filipa Viléma, která vehementně podporovala zájmy svých příbuzných, převážně členů rodiny Wittelsbachů. Zakrátko vzrostl její vliv na španělském královském dvoře natolik, že její příbuzný, Jiří Hessensko-Darmstadtský, byl jmenován nejprve velitelem a později vicekrálem v Katalánsku, a roku 1692 se Max Emanuel, další příslušník rodiny Wittelsbachů, stal guvernérem ve Španělském Nizozemí. V polovině listopadu 1698 svolal král Karel II. Státní radu a pod vlivem svého stále se zhoršujícího zdravotního stavu hodlal vyřešit otázku nástupnictví ve Španělsku. Po dlouhém jednání rada došla k závěru, že by se nástupcem Karla II. měl stát syn bavorského kurfiřta Maxe Emanuela, šestiletý Josef Ferdinand. Tohoto kandidáta prosazovala až do své smrti v roce 1696 i Karlova matka, královna-regentka Marie Anna. Manželka Karla II. Marie Anna Falcko-Neuburská však s rozhodnutím svého muže nesouhlasila

---

²² Schoell, s. 338.

a snažila se ho přesvědčit, aby svým nástupcem jmenoval mladšího syna císaře Leopolda I., arcivévodu Karla. Španělský král se ale svou chotí ovlivnit nenechal. Rychle nařídil vyhotovit závěť, ve které mimo jiné stanovil, že pokud zemře dříve, než bavorský princ dosáhne dospělosti, má být vytvořena regentská rada pod vedením falckého kurfiřta Jana Viléma Falcko-Neuburského. Toto opatření se však později ukázalo jako zbytečné, neboť následník španělského trůnu zemřel 6. února následujícího roku.²³

Ve stejné době, tedy koncem 90. let 17. století, se španělskou otázkou začali zabývat i jiní evropští panovníci. Od poloviny 90. let se začaly množit zprávy o zhoršujícím se zdravotním stavu Karla II., které posílali vyslanci působící na španělském dvoře vládcům svých zemí. Jako příklad můžeme uvést dopisy Alexadera Stanhopa. Alexander Stanhope byl jmenován britským vyslancem v Madridu roku 1689. Po polovině 90. let se v jeho korespondence objevují stále častěji narážky na zhoršující se zdravotní stav španělského krále. Dne 16. září 1696 napsal do dopisu Lordu Lexingtonovi: „*Jeho Katolické Veličenstvo bylo sedm dní vážně nemocné, že byla veškerá poselstva pozastavena.*“ Ve stejný den napsal vévodovi ze Shrewsbury „*Král je teď mimo nebezpečí, ale jeho konstituce je velmi slabá . . a všichni se obávají toho, co by se mohlo stát po dalším takovém záchvatu.*“²⁴

Mezinárodní situace v Evropě koncem 17. století však nebyla jednoduchá. Od roku 1688 probíhala v Evropě tzv. Devítiletá válka, které se na jedné straně účastnila Francie a na druhé tzv. Velká koalice, mezi jejíž nejvýznamnější členy patřil císař, Spojené nizozemské provincie a Anglie. Ve druhé polovině 90. let bylo všem účastníkům Devítileté války jasné, že se život španělského krále chýlí ke konci, a proto začala probíhat jednání, jež měla vést k ukončení válečného konfliktu. Válka skončila podpisem

---

²³ Frey, s. 6–7.

²⁴ Stanhope, Alexander, and Philip Henry Stanhope: Spain Under Charles the Second; Or Extracts from the Correspondence of the Hon. Alexander Stanhope, British Minister at Madrid, 1690–1699, from the Originals at Chevening, London 1840, s. 79.

mírových smluv v Rijswiku roku 1697. Francouzský král Ludvík XIV. uznal Viléma Oranžského anglickým králem a nedlouho poté byla podepsána dohoda o dělení Španělského impéria, která předpokládala, že se španělským králem stane syn arcivévodkyně Marie Anny, Josef Ferdinand Bavorský. Poručníkem Josefa Ferdinanda byl určen jeho otec bavorský kurfiřt Max Emanuel. Ovšem ani dauphin, ani rakouští Habsburkové neměli přijít zkrátka. Francii mělo připadnout Neapolsko a Sicílie, Toskánsko a malá, ale velmi významná provincie Gipúzcoa, která se nacházela na severozápadě Španělska. Císaři a jeho dědicům mělo připadnout Milánské vévodství.²⁵

Dne 6. února 1699 však bavorský následník španělského trůnu zemřel, plány evropských mocností se opět poněkud zkomplikovaly a panovníci a jejich diplomaté stáli opět před otázkou, kdo dosedne po smrti Karla II. na španělský trůn. Anglický král Vilém III. navrhoval určit dědicem bavorského kurfiřta Maxmiliána, ale pro svůj plán nezískal podporu, neboť Ludvík XIV. považoval tuto možnost za naprosto nepřijatelnou. Začalo se tedy opět jednat o tom, kdo se má stát španělským králem a jak mají být rozděleny španělské državy mezi císaře a francouzského krále, kteří si činili nárok na část španělského impéria. Velmi rychle se začalo jako o nástupci Karla II. uvažovat o mladším synovi Leopolda I. Francie by v případě, že by na španělský trůn dosedl mladší syn Leopolda I., získala vévodství milánské. Císař se ovšem v této době opět začal zabývat myšlenkami na obnovení impéria Karla V. a území, která by měl poskytnout Francii jako kompenzaci, se mu zdála příliš velká a stejně jako se nechtěl během uzavírání vídeňských smluv v roce 1668 vzdát Neapolska, zdráhal se nyní dát souhlas k tomu, aby jeho nepřítel, francouzský král Ludvík XIV., získal Milánsko.²⁶

V okamžiku, kdy se Karel II. dozvěděl o dohodách o dělení španělského impéria, bez prodlení vypověděl ode dvora anglického vyslance Alexandra

---

²⁵ Bérenger, Jean, *Succession d'Espagne 1659–1700*, s. 1482.

²⁶ Bérenger, Jean, *Succession d'Espagne 1659–1700*, s. 1482.

Stanhopa. „*Další den [. . .] se Král odhodlal a přikázal mě vypovědět,*“ napsal Alexander Stanhope hraběti z Manchesteru, jenž v té době působil jako vyslanec v Paříži „*dva dny poté ke mně přešel ceremoniář a nařídil mi, ve jménu krále, abych do osmnácti dnů opustil Španělské državy, a abych se do mého odjezdu nevzdaloval z domu.*“²⁷ Vypovězením anglického vyslance ukázal Karel II. nesouhlas s dohodami o dělení, ale nic jiného proti nim nepodnikl. Stejně jako evropští panovníci stál Karel II. před problémem, kdo se stane jeho nástupcem. Smrt bavorského prince zkomplikovala situaci a zhatila plány všech, kdo doufaly, že se problém španělského dědictví vyřeší mírovou cestou.

Vzápětí byla podepsána třetí smlouva o dělení mezi francouzským králem Ludvíkem XIV. a císařem Leopoldem I. Budoucím španělským králem byl určen císařův mladší syn Karel a Francie měla být odškodněna vévodstvím milánským, které ale měla možnost vyměnit s vévodou lotrinským za Lotrinsko. Smlouvu podepsalo také Nizozemí, ale nutno říci, že zpočátku s podpisem otálelo a vyhradilo si čas na projednání záležitosti s ostatními mocnostmi. Mezitím ale Leopold I. začal litovat, že dal svůj souhlas Francii, která tak měla získat Milánsko, a stále více se začal zabývat myšlenkou, že by bylo nejlepší, kdyby rakouská větev Habsburků zdělila celé, žádnými ústupky nezmenšené španělské impérium. K takovýmto úvahám měl k tomu svůj důvod. V Madridu postupně sílila prorakousky orientovaná strana vedená královnou Marií Annou. Odhodlanost královny a její vehementní podpora císařova syna však působila na Karla II. zcela opačným účinkem. Místo, aby se rozhodl svým nástupcem učinit Karla Habsburského, začal přemýšlet jak to provést, aby se španělským dědicem nestal nikdo z rakouské větve Habsburků.²⁸

---

²⁷ Stanhope, s. 151–152.

²⁸ Bérenger, Jean, *Succession d’Espagne 1659–1700*, s. 1482.

Za odmítnutím práv rakouských Habsburků na španělskou královskou korunu nebyla jen nechuť, kterou choval Karel II. ke své druhé manželce. Jedním z důvodů, proč se Karel II. začal zabývat myšlenkou, že své impérium přenechá jednomu z potomků Ludvíka XIV., byl vliv, který na španělského krále měl toledský arcibiskup a kardinál Luis Fernández de Portocarrero. Tento mocný muž už jednou pomohl Karlovi II. vybrat dědice, když navrhl bavorského prince Josefa Ferdinanda, a Karel II. mu bezmezně důvěřoval. Dalším důvodem pro hledání budoucího španělského krále jinde než v rakouské větvi habsburského rodu byla mezinárodní situace. V době, kdy se Karel II. rozhodoval, komu přenechá své dědictví, tzn. ve druhé polovině 90. let 17. století, vedl císař Leopold I. boj s Turky²⁹ a španělský král si nebyl jist, zda by císař byl schopen ubránit celé španělské impérium, když je stále vyčerpáván bojem na jihovýchodní hranici.

Závěť, kterou napsal Karel II. 2. října 1700 proto určila španělským následníkem trůnu Filipa z Anjou, mladšího vnuka Ludvíka XIV., který se měl vzdát všech nároků na francouzský trůn. Pokud by Filip zemřel, aniž by se stal španělským králem, měl na trůn nastoupit jeho mladší bratr vévoda z Berry se stejnou podmínkou odmítnutí francouzské královské koruny. Na třetím místě byl pak v testamentu jmenován arcivévoda Karel z rakouské větve Habsburků. Pokud by ani jeden z předchozích uchazečů na španělský trůn nenastoupil, mělo království připadnout vévodovi savojskému nebo jeho dědicům.³⁰

Král Karel II. i jeho rádci v čele s toledským arcibiskupem, kardinálem Luisem Fernándezem de Portocarrero, samozřejmě předpokládali, že španělské impérium připadne budoucímu dědici, ať už jím bude kdokoliv, jako celistvá říše. Později Karel ještě přidal do závěti dodatek, ve kterém

²⁹ V letech 1683–1699 probíhala tzv. Velká turecká válka, která začala bojem o Vídeň a pokračovala tažením Evžena savojského, který v roce 1697 zvítězil nad Turky v bitvě u Zenty. Válka skončila roku 1699 uzavřením míru v Karlovicích.

³⁰ Frey, s. 7.

vyslovil přání, aby se Filip z Anjou, pokud dosedne na španělský trůn, v zájmu míru oženil s některou rakouskou arcivévodkyní. Když španělský král připojoval podpis na novou závěť, s lehkou ironií prohlásil: „*Jenom Bůh udílí království, já nejsem nic.*“³¹ Nutno dodat, že obsah Karlovy poslední vůle zůstal až do okamžiku jeho smrti utajen.

---

³¹ Vlnas, Vít, Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka, Praha-Litomyšl 2001, s. 136.

II. Francouzská politika a problém španělského dědictví od Rijswijckého míru

Po míru uzavřeném v Rijswijku roku 1698 se všeobecně počítalo se třemi kandidáty na španělský trůn. Jedním z nich byl syn bavorského kurfiřta Maxe Emanuela a jeho první manželky Marie Antonie, Josef Ferdinand, jehož zájmy vehementně v Madridu prosazoval vyslanec bavorského dvora Bertier. Tento obratný vyjednaváč se snažil přesvědčit nejen samotného krále Karla II., ale i významné španělské politiky, že určení syna bavorského kurfiřta za následníka španělského krále je nejlepší možné řešení. Argumentoval převážně tvrzením, že pokud by španělský trůn připadl francouzskému či rakouskému kandidátovi, toto rozhodnutí by nevyhnutelně směřovalo k celoevropskému konfliktu.

Dalším významným vyslancem, který na španělském královském dvoře hájil zájmy svého kandidáta, byl rakouský šlechtic Bonaventura hrabě Harrach, který se dokonce v Madridu stal jedním z významných členů rakouské strany, skupiny šlechticů prosazujících na španělský trůn jednoho ze synů Leopolda I. V čele tohoto uskupení stála manželka Karla II. Marie Anna Neuburská, jejíž činnost zašla tak daleko, že prosadila svého bratrance Jiřího Hessensko-Darmstadtského na post vicekrále v Katalánsku. Jiří Hessensko-Darmstadtský si nenechal takovou příležitost ujít, sebral vojsko a s pomocí císařovy armády obsadil některé významné katalánské pevnosti a dokonce se svými pluky zamířil k Madridu. Až rozhodnutí krále Karla II. ukončilo vpád říšských jednotek do Španělského království. Krátce po tomto incidentu byl hrabě Harrach ve funkci rakouského vyslance nahrazen svým synem, který se do Madridu dostavil v říjnu 1698.³²

---

³² Lavissee, Ernest, Louis XIV. Histoire d'un Grand Règne 1643–1715, s. 783–784.

Stejně jako císař a bavorský kurfiřt měl i francouzský král Ludvík XIV. na španělském dvoře vyslance, markýze Harcourta, který velmi obratně hájil dauphinovo právo na španělskou korunu. Markýz Harcourt se do doby než Karel II. zemře, měl řídit následujícími instrukcemi: *„Ustavíte jako jistý princip . . . právo mého syna, založené na obecném právu a zákonech, obzvláště španělských, a na zvycích všech států, které tvoří tuto monarchii. Budete prosazovat mého syna jako nejbližšího dědice, kterému nikdo nemůže zabránit převzít titul španělského krále.“*³³ Pod tlakem mezinárodních událostí a celkového napětí mezi dědici Karla II., došel Ludvík XIV. k názoru, že jeho jediný syn a následník francouzského trůnu není nejlepším kandidátem na získání španělské koruny. Aby se vyhnul konfliktu a aby zajistil případnou nezávislost Španělského království, dovolil dauphinovi, aby přenesl svá práva na španělský trůn na jednoho ze svých synů, vévodu z Anjou nebo vévodu z Berry. Dauphin rady svého otce poslechl a v prohlášení se vzdal svých práv na španělské dědictví ve prospěch svých synů *„neboť jsou oba příliš vzdáleni francouzské koruně a Španělé tak mohou věřit, že Francie a Španělsko nebudou spojeny pod vládou jednoho panovníka“* a na závěr svého prohlášení ještě připojil hrozbu, *„jestliže Španělé ... se rozhodnou pro jednoho ze synů císaře, budu muset hájit práva svých synů silou.“*³⁴

V posledních dvou letech 17. století se stala otázka, kdo nastoupí na trůn po smrti Karla II. velmi aktuální. Zdravotní stav španělského krále se postupně zhoršoval, což bedlivě sledovaly ostatní evropské mocnosti. Přítel Ludvíka XIV., markýz Dangeau, nám ve svých denících zanechal četné zmínky o stavu Karla II., jak se je francouzský dvůr dozvídal od francouzského vyslance z Madridu. Ke dni 14. května 1699 si markýz poznamenal, že *„poslední novinky z Madridu nejsou dobré hlavně díky*

---

³³ Lavissee, s. 785.

³⁴ Tamtéž, s. 786.

*zhoršujícímu se stavu španělského krále.*³⁵ V červnu téhož roku markýz zaznamenal určité zlepšení, ale již počátkem srpna si napsal: „*Král španělský je na tom hůře než kdykoliv před tím. Všeobecně se předpokládá, že již učinil opatření týkající se jeho dědictví.*“³⁶ Král se však i z této nemoci vzpamatoval, ale evropští politici ani španělská šlechta si nemohli být jisti, kdy nemoc opět udeří, a proto se začalo čím dál intenzivněji diskutovat o otázce španělského dědictví.

Vyslanci evropských mocností na madridském dvoře obdrželi instrukce a převážně vyslanci Francie a Rakouska se měli zasadit o to, aby prospěli svému vládci. Jednání vyslanců na madridském dvoře mělo samozřejmě velký vliv na španělské politiky, kteří již po několik let byli svědky neustávajících střídajících se stavů relativního zdraví s nemocí Karla II. Všichni proto cítili potřebu vyslovit se alespoň neoficiálně pro francouzského, bavorského či rakouského kandidáta. Jedním z nejvýznamnějších španělských politiků na konci 17. století, toledský arcibiskup a kardinál Portocarrero, například naznačil francouzskému vyslanci Harcourtovi, že by se mu myšlenka, že by na trůn po Karlovi II. nastoupil jeden z vnuků Ludvíka XIV., nikterak nepříčila. Další významný muž španělské politiky, vévoda Saint-Jean, člen válečné rady a vicekrál Sardinie, který byl velmi pobouřen chováním královny, bez okolků prohlásil, že po smrti současného španělského krále se postaví na stranu francouzského kandidáta. Zajímavý je i postoj Petra Blandinièra, zpovědníka Karla II., který se v přítomnosti vyslance Harcourta vyjádřil, že „*celý Aragon, Navara, Andalusie a nejlepší části španělských provincií doufají, že jim nejkřesťanštější král [Ludvík XIV.] poskytne útočiště poté, co jejich monarcha zavře oči.*“³⁷

---

³⁵ Bluche, François, Louis XIV, Paris 1989, s. 763.

³⁶ Tamtéž, s. 763.

³⁷ Lavissee, s. 786.

Projevy profrancouzských nálad mezi španělskými šlechtici dodaly Ludvíkovi XIV. odvalu k činu. Ještě v roce 1698 nabídl francouzský král španělské vládě část své flotily, aby mohla dobýt Ceutu, v té době opět obsazenou Araby, a aby mohla zajistit bezpečnost lodí plujících z Nového světa, které byly čím dál více ohrožovány berberskými piráty. Přes všechny snahy ale Ludvík XIV. nedosáhl toho, co si představoval; nebyly mu poskytnuty žádné záruky, že by na španělský trůn měl dosednout jeden z jeho vnuků.

Kromě Francie, císaře a Bavorska se však o kandidáty na španělský královský trůn začaly v této době zajímat i maritimní mocnosti. Jak Anglie, tak Spojené nizozemské provincie zvažovaly, který z kandidátů by byl pro jejich zájmy nejvhodnější. Politici představitelé obou mocností, jejichž politické priority se v otázce španělského dědictví mnoho nelišily, byli rozhodně proti tomu, aby došlo ke spojení mezi Španělskem a Francií, pokud by se dědicem španělského trůnu stal dauphin, nebo mezi Španělskem a Rakouskem, v případě, že by na španělský trůn dosedl arcivévoda Josef. Když se dauphin zřekl svých práv a Leopold I. prohlásil, že dědicem španělské královské koruny by se stal jeho mladší syn Karel, neměly Anglie ani Spojené nizozemské provincie mezi kandidáty žádného favorita, ale byly to právě tyto dva státy, které mohly významně nachýlit jazýček vah evropské politiky a svým postojem nepřímou rozhodnout o osobě budoucího španělského krále. Této skutečnosti si byli vědomi i Ludvík XIV., císař a bavorský kurfiřt Max Emanuel, kteří dělali všechno možné, aby získali podporu maritimních mocností.

Leopold I. se snažil upevnit dohodu z května 1698, již uzavřel s anglickým králem Vilémem III. a politickými zástupci Spojených nizozemských provincií, a která zaručovala práva na španělský trůn jeho mladšímu synovi arcivévodovi Karlovi. Na základě této dohody císař doufal,

že se mu podaří prosadit vyslání Karla s 10 000 muži do Madridu, ale k tomu plánu potřeboval pomoc maritimních mocností, které by poskytly flotilu k přepravě arcivévody a jeho vojska do Španělska. Vilém III. ani přední nizozemský politik Heinsius nechtěli provokovat Ludvíka XIV., o kterém věděli, že je schopen při sebemenší příležitosti sáhnout ke zbrani. Dále si byli vědomi skutečnosti, že pokud by se francouzský král rozhodl zabrat Španělské království silou, nic by mu v tom nemohlo zabránit.

Ludvík XIV. po míru v Rijswijku začal provádět reformy v armádě, která za nedlouho čítala 150 000 pěšáků a více než 30 000 mužů v jezdeckých plucích. Během léta 1698 navíc francouzský král vyslal 23 francouzských válečných lodí ke Cádizu, další lodě byly vyslány do vod Atlantického oceánu mezi Bordeaux a španělským přístavem La Coruña, a část francouzské flotily se plavila z přístavu Toulon směrem k Neapoli. Na hranicích mezi Francií a Španělskem bylo umístěno 60 jednotek francouzské armády, dalších 20 vojenských jednotek se nacházelo v Dauphiné připraveno překročit Alpy. Kromě toho byla francouzská vojska udržována v pohotovosti různými manévry. Nejvýznamnější proběhly v září 1698 v Compiègne pod velením maršála Boufflerse.³⁸

Jak již bylo řečeno, nechtěly maritimní mocnosti zavdat Ludvíkovi XIV. příčinu k vojenskému zákroku, ale na druhé straně také jak nizozemští, tak angličtí představitelé sledovali vlastní politické cíle. Vilém III. poslal na francouzský dvůr jednoho ze svých věrných rádců Holand'ana Benticka, který se díky svým schopnostem a vlivem na anglického krále honosil titulem prvního vévody z Portlandu. Tento vyslanec si otevřeně stěžoval na to, že francouzský král poskytl útočiště sesazenému stuartovskému monarchovi Jakubovi II. na zámku Sait-Germain-en Laye. Když se Ludvík XIV. dozvěděl, co je hlavním námětem vyslancových hovorů, odmítl vévodu z Portlandu

---

³⁸ Blíže viz. Bodinier, Gillbert, Camps, de manœuvre, In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 262.

přijmout, dovolil však svým rádcům Torcymu a Pomponnovi, aby s anglickým vyslancem promluvili a nabídli mu dohodu týkající se budoucnosti španělského impéria. Portland však podle instrukcí, které obdržel z Londýna, navrhoval, že by se španělským králem měl stát bavorský princ Josef Ferdinand. Nakonec se k tomuto tématu vyjádřil i francouzský král, který se nechal slyšet, že bude souhlasit s rozdělením dědictví, jehož jedna část připadne Josefu Ferdinandovi, za podmínky, že vlastní Španělsko zdědí jeden z jeho vnuků. V tom případě je francouzský král ochoten zaručit obchodní privilegia maritimním mocnostem.

Ve Versailles probíhala jednání mezi anglickým vyslancem a francouzskými politiky, činil se stejně i francouzský vyslanec Tallard v Londýně. V dubnu 1698 nabídl Vilém III. Tallardovi dohodu o rozdělení španělského dědictví, podle které by jednomu ze synů dauphina připadlo vlastní Španělsko a jeho zámořské državy, rakouskému arcivévodovi Milánsko a Neapol a syn bavorského kurfiřta Josef Ferdinand měl být odškodněn Španělským Nizozemím, které by bylo zvětšeno o část francouzského území. Ludvík XIV. samozřejmě nechtěl ani slyšet o zvětšení Španělského Nizozemí na úkor Francie, ale přikázal Tallardovi, aby dále pokračoval v jednání, jelikož podle jeho vlastních slov *„není nemožné ... že se najde nějaký kompromis mezi mým a princovým smýšlením a na jeho základě bude vytvořen plán, podle kterého budeme moci postupovat.“*³⁹

Ludvík XIV. však vzápětí navrhl jiné rozdělení. Podle plánu francouzského krále mělo Španělské Nizozemí a Sicílie připadnout dauphinovi, Milánsko rakouskému arcivévodovi a zbytek španělského impéria Josefu Ferdinandovi. Pokud by s tímto rozvržením maritimní mocnosti nesouhlasily, přišel francouzský král s další možností, jak rozdělit španělské dědictví. Podle druhého návrhu měla Neapol připadnout

---

³⁹ Lavissee, s. 788.

rakouskému arcivévodovi, Milánsko savojskému vévodovi, Španělské Nizozemí bavorskému kurfiřtovi a zbytek jednomu ze synů dauphina.

Ve skutečnosti anglický král neočekával tak vstřícnou nabídku ze strany Francie. Skutečnost, že Ludvík XIV. byl ochoten smířit se s rozdělením španělského impéria, naznačovala, že není nakloněn myšlence další evropské války. Francouzské návrhy byly prodiskutovány jak v Londýně, tak v Haagu. Proti druhému francouzskému návrhu se však postavili političtí představitelé Spojených nizozemských provincií, neboť je znepokojovalo, že by Španělské Nizozemí mělo připadnout bavorskému kurfiřtovi, který rozhodně nebyl takovým sousedem, který by je ubránil před případným francouzským vpádem. Další výhrady měly maritimní mocnosti k návrhu, aby vlastní Španělsko a Indie připadly jednomu z francouzských princů. Po dalších jednáních mezi anglickými a nizozemskými politiky přišly Anglie a Spojené nizozemské provincie s podmínkou, pod kterou by s navrženým dělením souhlasily. Požadavkem maritimních mocností byl zisk Ceuty, Oranu, Port-Mahonu, Gibraltaru a Havany, které byly významnými obchodními stanicemi ve Středozemním moři a v Atlantickém oceánu.

Na konec se ukázalo, že nejvýhodnější pro všechny tři mocnosti bude první dohoda navržená Ludvíkem XIV. Jediný problém v ní představoval hrabství Luxemburg, který podle francouzského návrhu měl připadnout francouzskému království, s čímž se nemohli nizozemští politici smířit. Problém Lucemburského vévodství představoval hlavní téma jednání mezi Vilémem III. a francouzským vyslancem Tallardem. Anglický král nabízel řadu alternativ, jako např. převzetí Toskánska nebo Milánska Francií, ale tyto možnosti by předpokládaly další jednání a opětné přerozdělení španělské říše a právě v tomto okamžiku ztratil francouzský král trpělivost. Povzbuzen zprávami markýze Harcourta z Madridu, které naznačovaly velkou podporu španělských politiků francouzské straně, napsal Ludvík XIV. 11. července

1698 Tallardovi, aby rozhodně nesouhlasil pouze s „*průměrnými výhodami*“.⁴⁰ Jednání však pokračovala dále a postupem času se francouzský král vrátil k umírněnému tónu a dokonce souhlasil s jednáními s Vilémem III. a Heinsiem prostřednictvím svých vyslanců na zámku Loo v Gelderlandu, oblíbeném sídle Viléma III. Na tomto setkání byly prodiskutovány všechny předešlé návrhy na rozdělení Španělské říše a byly navrženy další možnosti. Dokonce se uvažovalo o tom, že by bylo rozděleno i samotné Španělsko a to mezi dauphina, který by obdržel provincie Navaru a Gipúzcoa, a Josefa Ferdinanda, který by dostal zbytek Španělského království. Ke všem možnostem dělení měl však výhrady politik Spojených nizozemských provincií Heinsius, který rozhodně odmítal možnost, že by na španělský trůn dosedl jeden z vnuků Ludvíka XIV. a ani se mu nelíbilo, že by v opačném případě připadla Francii část Apeninského poloostrova, což by podle jeho slov znamenalo „*zhoubu anglo-nizozemského obchodu ve středomoří*“.⁴¹ Díky jeho postoji hrozilo, že se jednání mezi maritimními mocnostmi a francouzským králem nebezpečně protáhnou. Nakonec díky návrhu Viléma III., který předpokládal, že dauphin kromě Sicílie získá i Toskánsko, hrabství Finale a provincii Gipúzcoa a městy Hondarrabia a San Sebastián. Pokud by došlo k tomuto rozdělení, měl se arcivévoda Karel spokojit s Milánskem a zbytek španělského impéria měl připadnout Josefu Ferdinandovi.

Dne 8. září byla podepsána anglo-francouzská dohoda, která ještě nebyla oficiální, neboť ze strany Francie připojil svůj podpis pouze markýz Tallard. Krátce poté schválili tuto dohodu i politici Spojeným nizozemských provincií. Obě maritimní mocnosti by uvítaly, kdyby se jednání o budoucím rozdělení španělské říše zúčastnil i zástupce císaře. Ludvík XIV. byl však proti tomu, neboť argumentoval tím, že pokud by se Leopold I. dozvěděl, že jeho

---

⁴⁰ Lavissee, s. 789.

⁴¹ Tamtéž, s. 789.

spojenci plánují s jeho někdejšími protivníkem rozdělení dědictví po Karlu II., postavil by se všemi prostředky proti tomu. Nejvíce se Ludvík XIV. obával toho, že by císař mohl přesvědčit Karla II., aby určil jediným dědicem arcivévodu Karla. Francouzský král měl obavy, že by Leopold I. představoval svého druhorozeného syna jako jediného, který by mohl předejít rozdělení španělského dědictví

Novinka o podpisu smlouvy mezi Francií a maritimními mocnostmi, která měla po smrti Karla II. rozdělit španělské impérium, se rychle rozšířila a rozhořčila většinu madridských politiků. Mezi španělskými politickými představiteli začal převládat názor, že by bylo nejlepší, aby španělské dědictví po smrti Karla II. připadlo jedinému dědici a k žádnému dělení nedošlo. Vhodným kandidátem se proto zdál být Josef Ferdinand. Velká část španělských grandů v čele s kardinálem Portocarrero sice ujišťovala Ludvíka XIV. o své oddanosti francouzské straně, ale postupně se začala přiklánět k možnosti, že by španělský trůn zdědil bavorský princ.

Dne 14. listopadu 1698 se král Karel II. objevil na zasedání Státní rady a nechal sepsat poslední vůli, kterou přiřkl svou rozsáhlou říši synovi bavorského kurfiřta. Toto rozhodnutí vyvolalo na francouzském i rakouském dvoře pobouření. Leopold I. dokonce, když se tuto novinu dozvěděl, otevřeně prohlásil, že vpadne do Bavorska a snažil se obnovit Velkou Alianci z roku 1689. Ludvík XIV. se také obrátil na anglického krále i představitele Spojených nizozemských provincií s návrhem společného postupu ve věci španělského dědictví. Francouzský král navrhl obrátit se na bavorského kurfiřta, aby souhlasil s rozdělením španělské říše, pokud chce zachovat alespoň nějakou její část pro svého syna. Poté by následovalo zaslání společného protestu Francie, Anglie a Spojených nizozemských provincií proti závěti do Madridu.

Toto napětí vyvolané závětí Karla II. však netrvalo dlouho, neboť již 6. února 1699 Josef Ferdinand zemřel. Krátce nato obnovila Francie jednání o rozdělení španělského dědictví s Anglií a Spojenými nizozemskými provinciemi. Již 13. února 1699 nabídl francouzský král několik možností, jak španělské impérium přerozdělit. První návrh počítal s tím, že arcivévodovi Karlovi připadne území, se kterým se v první dohodě počítalo pro bavorského kurfiřta, část, která měla připadnout dauphinovi, bude zvětšena o Milánsko nebo se dauphin Milánska vzdá a získá Lotrinsko, jehož vévoda obdrží Milánsko, Piemont a Savojsko a savojský vévoda obdrží jako kompenzaci Sicílii a Neapolsko. Druhou možností nabídnutou francouzskými politiky bylo předání Indií a vlastního Španělska vévodovi savojskému a Neapolska a Sicílie arcivévodovi. V tomto případě by na dauphina zbylo Savojsko a Lotrinsko a na vévodu lotrinského Milánsko. Španělské Nizozemí by přešlo do rukou španělské královny nebo bavorského vévody.

Těmito návrhy chtěl Ludvík XIV. především uklidnit evropské mocnosti a vyvrátit tvrzení, že se chce zmocnit celého španělského impéria. Dobře věděl, že je třeba na své straně mít maritimní mocnosti, kterým proto nabídl velké obchodní výhody. Angličtí a nizozemští politici však v tomto případě postupovali velmi opatrně a Vilém III. i Heinsius se shodli na tom, že nehodlají připustit oddělení Španělského Nizozemí od vlastního Španělska. Dále také prosazovali jednání s císařem před tím, než podepíší jakoukoliv dohodu o dělení. Po dalších jednáních se nakonec Vilém III., Heinsius a Ludvík XIV. shodli na tom, že Španělské Nizozemí nebude odděleno od Španělska, které přejde do rukou arcivévody Karla. Dauphin obdrží Milánsko, které bude moci vyměnit s vévodou lotrinským za Lotrinsko. Pro případ, že by vévoda lotrinský nechtěl spolupracovat a odmítl by vyměnit své vévodství za Milánsko, přišel Ludvík XIV. s návrhem, že by Milánsko mohlo přejít do rukou vévody bavorského, který by odstoupil Francii hrabství Luxemburg

a vévodství Chiny. Pokud by i bavorský kurfiřt odmítl spolupracovat, další možností by bylo předání Milánska vévodovi savojskému, který by postoupil Francii Savojsko a Nice. Ludvík XIV. přesně instruoval Tallarda, který byl pověřen jednáními s anglickou a holandskou stranou. „*Pokud by anglický král nesouhlasil ani s jednou alternativou,*“ napsal Ludvík XIV. Tallardovi, „*řekněte mu, že je třeba jakkoliv zvětšit část danou mému synovi, pokud by vévoda savojský nesouhlasil s výměnou Lotrinska za Milánsko.*“⁴² Jednání, která probíhala na úrovni vyslanců, mezi Portlandem a Tallardem, byla završena dohodou, podle které měl dauphin obdržet Savojsko výměnou za Milánsko. V případě, že by se savojský vévoda odmítl vzdát svých držav, bylo by přistoupeno k jedné z variant předložených Ludvíkem XIV. nebo by se aplikovalo jiné řešení.

V červu 1699 vznikla z předchozích jednání smlouva o dělení španělského dědictví, která počítala se Španělskem, Španělským Nizozemím a Indiemi pro arcivévodu Karla, ovšem pod podmínkou, že se vzdá nároků na císařskou korunu. Dauphin měl obdržet Sicílii, Neapol, provincii Gipúzcoa, hrabství Finale a Lotrinsko nebo jiné územní odškodnění za lotrinské vévodství. Zbývalo pouze zajistit souhlas císaře. Leopold I. ovšem s ničím takovým souhlasit nehodlal. Od poloviny roku 1699 dostával z Madridu od svého vyslance zprávy, že rakouská strana sílí, jeho sebevědomí bylo navíc ještě posíleno vítězstvím nad Turky⁴³ a pacifikací Uherského království. Navíc nevěřil, že by skutečně došlo k dohodě maritimních mocností s francouzským králem. Po několika intervencích nizozemských vyslanců nakonec ale Leopold I. přece jen souhlasil s dohodou o dělení.

Když byla původní dohoda maritimních mocností předložena císaři, Leopold I. z ní rozhodně nadšený nebyl. Nelíbilo se mu, že by dauphinovi

---

⁴² Lavissee, s. 793.

⁴³ V roce 1699 uzavřel Leopold I. mír s Turky v Karlovicích, kterým ukončil konflikt trvající od roku 1683. Rakousko tímto mírem získalo velkou část východních Uher a Sedmihradsko.

připadla provincie Gipúzcoa, která by mohla v případě vojenského konfliktu otevřít Francouzům cestu do Španělského království. Dále se císař nechtěl vzdát Milánska, které mohlo sloužit jako základna na cestě z Vídně do Madridu. Krátce poté, co se do diskuzí o rozdělení španělského dědictví zapojil císař, dozvěděli se o probíhajících jednáních i politici v Madridu. Prostřednictvím francouzského, anglického, nizozemského a rakouské vyslance protestovali proti jakémukoliv dělení španělské říše, navíc, když je ještě současný král Španělska naživu. Císař se ihned rozhodl ukončit všechna jednání o dědictví španělského monarchy. Jednání maritimních mocností s Francií však pokračovala.

Dne 4. října 1699 Tallard a Bonrepaus, francouzský vyslanec v Haagu, došli společně s Portlandem a Heinsiem ke shodě a dohodli se na konečném znění dohody o dělení. Ještě než se mohlo přistoupit ke konečnému podpisu této smlouvy, musel být zlomem odpor provincie Hollandu, jejíž představitelé se obávali ztráty obchodních výhod v případě, že Sicílie a Neapol připadnou dauphinovi. V lednu 1700 nakonec nizozemští politici dali souhlas s vyhotovením smlouvy o dělení. Bylo dohodnuto, že císař, jehož zástupci nebyli u finálních jednání o dělení španělského dědictví, dostane dvouměsíční lhůtu počínaje dnem smrti španělského krále Karla II., aby se mohl vydat souhlas s právě uzavřenou dohodou. Nizozemští politici také trvali na tom, aby tato dohoda byla schválena také pařížským parlamentem, s čímž Ludvík XIV. nakonec souhlasil. Konečné dohody byly podepsány mezi Francií a Anglií 3. března 1700 a ještě tentýž měsíc mezi Francií a Spojenými nizozemskými provinciemi.

Důvod, proč se Leopold I. velmi rychle stáhl z jednání o dělení španělské dědictví, byl velmi prostý. Když Karel II. vyhotovil poslední vůli, ve které svým dědicem určil Josefa Ferdinanda, také ustanovil, že v případě smrti bavorského prince, dosedne na španělský trůn mladší syn Leopolda I.,

arcivévoda Karel. Proto, když byl císař pozván k dohodám o dělení španělského impéria, snažil se postupovat velmi opatrně a to poslední co chtěl, bylo znepřátelit si politiky v Madridu nebo dokonce samotného Karla II. Kromě toho ve druhé polovině roku 1699 zaznamenala rakouská strana v Madridu určitý úspěch. Kromě toho, že se na stranu císaře přidal jeden z ministrů Karla II. a admirál Kastilie hrabě d'Aguilar, vyslovili se i zástupci Katalánska, kteří nezapomněli na postup francouzských vojsk na svém území v období devítileté války, pro arcivévodu Karla.

Po podpisu smlouvy o dělení samozřejmě jak maritimní mocnosti, tak Francie, chtěly, aby k dohodě přistoupil i císař. Leopold I. však v srpnu 1700 vzkázal po francouzském vyslanci, že *„jelikož se král španělský těší dobrému zdraví, věří [Leopold I.], že jednat jakékoliv dohodě o dělení španělského dědictví by bylo krajně neslušné, navíc, když vládce může mít ještě potomky.“*⁴⁴ Těžko říci, zda Leopold I. skutečně věřil, že Karel II. má před sebou ještě mnoho let života, spíše se jednalo o promyšlený politický tah. Císař se rozhodně nechtěl zavazovat podpisem pod smlouvu o dělení, navíc v době, kdy španělský král byl touto dohodou roztrpčen a pořádal Leopolda I., aby vyslal svého mladšího syna do Madridu. V tomto okamžiku neměl císař důvod nevěřit, že španělské dědictví připadne jeho mladšímu synovi.

Když se o smlouvě o dělení dozvěděl madridský královský dvůr, nadšením zrovna neoplýval. A podle slov Voltaira, považoval dokonce smlouvu mezi francouzským králem Ludvíkem XIV., anglickým panovníkem Vilémem III. a nizozemským politikem Heinsiem za urážku. Podle vlastních Volatirových slov: *„když se o této urážce dozvěděl madridský dvůr, král se k smrti rozzuřil a královnu, jeho manželku, popadl tak prudký vztek, že rozbila nábytek ve svých komnatách a při tom věnovala speciální pozornost všem zrcadlům a ozdobám, které byly francouzského původu.“* Jako omluvu připojuje Voltaire ke svému popisu záchvatů vzteku v Madridu lakonickou

⁴⁴ Lavissee, s. 795.

větu, že „*hněv nezná rozdíly mezi postavením.*“⁴⁵ V okamžiku, kdy se Karel II. dozvěděl o dohodách o dělení španělského impéria, bez prodlení vypověděl ode dvora anglického vyslance Alexandra Stanhopa. „*Další den [. . .] se král odhodlal a přikázal mě vypovědět,*“ napsal Alexander Stanhope hraběti z Manchesteru, jenž v té době působil jako vyslanec v Paříži „*dva dny poté ke mně přešel ceremoniář a nařídil mi, ve jménu krále, abych do osmnácti dnů opustil Španělské državy, a abych se do mého odjezdu nevzdaloval z domu.*“⁴⁶ Vypovězením anglického vyslance se hněv Karla II. uklidnil a žádný jiný vyslanec nemusel opustit madridský dvůr.

Přestože madridský královský dvůr byl zděšen a pobouřen dohodou o dělení, zůstávala otázka, kdo nastoupí na trůn po Karlovi II. nevyřešená. I když v jistém slova smyslu již dědic určen byl, neboť Karel II., když sepisoval závět', která měla určit jeho dědicem Josefa Ferdinanda, na druhém místě uvedl arcivévodu Karla. Situace se však pomalu začala měnit ve prospěch francouzské strany. Hrabě Harrach totiž svým neopatrným chováním na dvoře Karla II., pobouřil španělské politiky a jediným, kdo mu zůstal nakloněn, byla královna. Naopak maršál Harcourt „*získal srdce každého svojí velkorysostí, taktem a šarmem...Přesvědčil španělský dvůr o tom, že má dobré vztahy s Francií a španělské ministry, aby se již déle neznepokojovali faktem, že se Marie Tereza a Anna Rakouská zřekly svých práv na španělskou korunu. Také přesvědčil Karla II., aby zvažoval mezi vlastním rodem [habsburským] a tím bourbonským.*“⁴⁷

Mezitím předložily evropské mocnosti dohodu o dělení ostatním suverénům. Dne 16. června 1700 podepsal v Nancy dohodu o výměně Lotrinska za Milánsko vévoda lotrinský. Ovšem záhy se stalo Milánsko

⁴⁵ Erlanger, Philippe, Louis XIV, London 1970, s. 282.

⁴⁶ Stanhope, Alexander, and Philip Henry Stanhope: Spain Under Charles the Second; Or Extracts from the Correspondence of the Hon. Alexander Stanhope, British Minister at Madrid, 1690–1699, from the Originals at Chevening, London 1840, s. 151–152.

⁴⁷ Erlanger, s. 282.

předmětem sporu, neboť si na něj dělal nárok i savojský vévoda Viktor Amadeus. Ludvík XIV., který si ve stávající chvíli nechtěl dělat nepřátele, nabídl vévodovi savojskému Sicílii výměnou za Savojsko, Piemont a hrabství Nice. Viktor Amadeus ale nebyl ochoten přistoupit na tento návrh, a proto se francouzský král obrátil na Viléma III., aby bylo španělské dědictví ještě jednou přerozděleno. Tím pádem by vévoda savojský mohl získat Milánsko výměnou za Savojsko a vévodovi lotrinskému by připadla Neapol. Dauphin by se stal vládcem Toskánsku, Savojsku a na Sicílii. Nakonec se však tento problém až do smrti Karla II. nevyřešil.

Dalším z evropských panovníků, který zůstal dohodou o dělení z roku 1700 opomenut, byl portugalský král Pedro. Jako soused Španělského království žádal účast na jednáních, která měla rozdělit španělské dědictví a určit budoucího španělského krále. Nadto požadoval, aby portugalskému království byly postoupeny oblasti Alcantary a Badajozu v provincii Extremadura. Na rozdíl od Viléma III., který s Pedrem odmítl na toto téma jednat, potvrdit neoficiálně Ludvík XIV. portugalskému králi držbu obou požadovaných měst smlouvou z 18. srpna 1700.

Co se týkalo ostatních států, velkou roli na poli evropské politiky hrály švýcarské kantony a Benátská republika, které ale krátce po podpisu druhé smlouvy o dělení vyhlásily neutralitu. Ostatní italské státy jako například Toskánsko, Mantova, Parma nebo Modena, se obávaly, že by mohla část Apeninského poloostrova připadnout Bourbonům a aby se před tím uchránily, hledaly pomoc u císaře. Posledním, ne však bezvýznamným, činitelem mezi italskými suverény, byl papež Inocenc XIII., který nakonec přistoupil na dohodu o dělení.⁴⁸

Další otázkou bylo, na jako stranu se přikloní významní říšští vládci. Souhlas s rozdělením španělského impéria tak, jak to navrhly maritimní mocnosti za podpory Francie, dali arcibiskup kolínský a jeho bratr vévoda

---

⁴⁸ Lavissee, s. 796.

bavorský. Proti dělení se naopak postavil braniborský vévoda Fridrich Vilém, který si v rozhodující chvíli nechtěl znepřátelit císaře, neboť pomýšlel na povýšení Pruska na království. Ostatní jako například saský vévoda a polský král August III. nebo vévoda wolfenbüttelský či arcibiskup münsterský zvažovali výhody a nevýhody smluv o dělení a k žádné straně se nepřidali.

Ještě během jednání mezi velmocemi na počátku roku 1700, se v Madridu vévoda Harcourt snažil agitovat za práva bourbonských princů. Když se ale Evropa a hlavně španělský královský dvůr dozvěděl o jednáních, která měla vést k rozdělení španělského impéria, požádal Harcourt o povolení k návratu do Francie. Jeho úlohu v Madridu převzal chargé d'affaires markýz Blécourt. Přestože se Španělské dozvěděli o dohodě o dělení, dokázal Ludvík XIV. využít tuto situaci ve svůj prospěch. Prostřednictvím markýze Blécourta přesvědčoval španělské politiky o tom, že nemohou věřit maritimním mocnostem, které si přejí rozpad španělského impéria, a jediný, kdo může zaručit celistvost této říše i nadále, je jeden z vnuků francouzského krále. Jak to výstižně vyjádřil francouzský ministr zahraničních věcí markýz Torcy: *„Španělé byli toho názoru, že druhá dohoda o dělení byla použita Francií jako prostředek, který je měl přesvědčit o tom, že k dělení španělského impéria nevyhnutelně dojde v případě, že španělským králem bude jmenován arcivévoda. Všeobecně se mluvilo o tom, že jedině, co může zabránit rozdělení říše, je její postoupení do rukou jednoho z princů francouzského královského domu.“*⁴⁹

Postupně se významní šlechtici shodli na myšlence určit budoucím králem mladšího vnuka Ludvíka XIV. Podle Saint-Simonových slov dokonce *„prosili nejkrásnějšího krále, aby schválil, že celá španělská monarchie přejde na jeho druhého vnuka; vévoda z Anjou, který bude bezodkladně jmenován princem z Asturie a konečně bude také určen současným králem za následníka trůnu, pokud on sám již nebude mít potomka a pokud bude*

⁴⁹ Ashley, Maurice, Louis XIV and the Greatness of France, London 1946, s. 174.

*stanoveno, že se nikdy nespojí země francouzské a španělské koruny...Státní rada s ohledem na zákony nemůže dát svůj souhlas s takovýmto plánem, ale podle ducha a litery zákonů je jasné, že dědicem má být princ z francouzského královského domu.*⁵⁰

Státní rada Španělského království se pomalu přikláněla k názoru, že by vhodným kandidátem na trůn byl syn francouzského dauphina, ale král Karel II. ještě nestačil vyjádřit svůj názor, hlavně proto, že nad ním ostražitě bděli královna a hrabě Harrach. Proto napsal list papeži, aby se ho dozvěděl jeho názor. Inocenc XIII. přesto, že neměl Habsburky příliš v lásce, se chtěl vyvarovat zodpovědnosti za tak velké rozhodnutí a snažil se vyhnout přímé odpovědi. Poukazoval na obtížnost volby mezi dvěma katolickými princí. Nakonec se tři významní kardinálové Spada, Albano a Spinola San Cesareo vyslovili pro bourbonského prince a na jejich názor dal i papež „*zákony Španělského království a prospěch celého křesťanstva si žádají, aby byla dána přednost francouzskému královskému domu.*“⁵¹

Karel II. sice v červenci 1700 obdržel papežovu odpověď, ale stále váhal. Rozhodnosti mu nepřidal ani fakt, že 25. září 1700 papež Inocenc XIII. zemřel a politika Svatého stolce se změnila. Karel II. nadto považoval za kruté obrátit se zády k příslušníkům habsburského rodu a ponechat svou říši bourbonskému princí. Nadto se ještě začal zhoršovat jeho zdravotní stav. Epileptické záchvaty začaly být stále častější a španělský král ztrácel i poslední zbytky zdravého rozumu. Jednoho dne se dokonce vydal do královské krypty, nechal otevřít hrobky svých rodičů a své první manželky a žádal jejich ostatky o radu. Zdálo se, že se okamžik smrti španělského krále přiblížil. V té době přešel kardinál Portocarrero a jeho přívrženci do útoku a postavili se proti hlavním zastáncům rakouského kandidáta. Královnu postupně opouštěli její přívrženci a dokonce některé rakouské dvorní dámy.

---

⁵⁰ Lavissee, s. 797.

⁵¹ Erlanger, s. 283.

Kardinál měl údajně nabídnout královně i sňatek s francouzským dauphinem, pokud bude podporovat francouzskou stranu, aby se tak vyhnula osudu, který čekal všechny ovdovělé španělské královny za zdmi kláštera.⁵² Portocarrero prosadil, aby došlo k výměně králova zpovědníka a místo prohabsbursky orientovaného kněze obsadil duchovní, který byl nakloněn myšlence bourbonského následníka. Situace došla tak daleko, že kardinál dokonce zakázal královně vycházet z jejích komnat. Dne 28. září přijal španělský král poslední pomazání a nechal si zavolat kardinála Portocarrero, aby mu svěřil království.

Krátce nato svolal kardinál členy Státní rady, kteří prosazovali na španělský trůn francouzského prince. Kardinál upozornil krále na nebezpečí občanské a možná i celoevropské války, pokud trůn neodkáže vévodovi z Anjou. Nakonec král nařídil státnímu sekretáři a právníkovi Antoniu Ubillovi, aby sepsal jeho poslední vůli. Karel II. podepsal svou závěť 2. října a španělský trůn i se zeměmi, které ke španělské říši náležely, odkázal druhému vnukovi francouzského krále Ludvíka XIV., Filipovi z Anjou, který se měl zříci všech nároků na francouzský trůn. Velmi zajímavý je třináctý článek vlastního testamentu: *„Důvod, na kterém se zakládají zřeknutí se španělského dědictví francouzských královen Anny a Marie Terezy, mé tety a mé sestry, spočívá v tom, že zabrání vytvoření unie mezi španělskou a francouzskou korunou; jestliže tento hlavní motiv pomine, právo na dědictví přechází podle práva obou království z jednoho rodiče[na jeho potomky]; toto se dnes potvrzuje v případě druhého syna francouzského dauphina, vévodu z Anjou, kterého ... ustanovuji svým dědicem (v případě že mě Bůh povolá k sobě).“*⁵³ Ve své závěti Karel II. nadále ustanovil, že pokud by Filip z Anjou zemřel bezdětný nebo pokud by se odmítl zříci svých práv na francouzskou královskou korunu, na španělský trůn dosedne jeho mladší bratr

---

⁵² Ashley, s. 174–175.

⁵³ Bottineau, Yves, Les Bourbones d'Espagne 1700–1808, Paris 1993, s. 23.

vévoda z Berry. Pokud by ani vévoda z Berry na španělský trůn nenastoupil, připadlo by celé dědictví arcivévodovi Karlovi. Dalším kandidátem, pokud by předchozí možnosti selhaly, byli synové vévody savojského. Kromě toho Karel II. v článku 15 svého testamentu ustanovil, že Státní rady bude zasedat za předsednictví kardinála Portocarrero a bude rozhodovat o důležitých věcech království do té doby, než se do Madridu dostaví nový král. Když španělský král připojoval podpis na novou závěť, s lehkou ironií prohlásil: „*Jenom Bůh udílí království, já nejsem nic.*“⁵⁴ Nutno dodat, že obsah Karlovy poslední vůle zůstal až do okamžiku jeho smrti utajen, o čemž svědčí i fakt, že vévoda Blécourt, který měl pečlivě sledovat dění na madridském dvoře, podává ještě 28. září 1700 do Versailles zprávu, že zamýšleným dědicem, který má po Karlovi II. dosednout na trůn, je arcivévoda Karel.

Další zprávy přicházející ze Španělska byly pro francouzského monarchu o něco příznivější. 29. září 1700 napsal Blécourt Ludvíkovi XIV.: „*Král přidal dodatek k závěti, který mu nadiktoval kardinál [Portocarrero], ale nevím, zda ho mohl kvůli své slabosti podepsat. Říká se, že dodatek je ve prospěch Francie.*“⁵⁵ Konkrétní zpráva o nové závěti dorazila do Versailles 21. října. Ve svém dopise králi Blécourt napsal: „*Je jisté, Sire, že španělský král podepsal minulou neděli, mezi šestou a sedmou hodinou večer, závěť, jak mu poradil kardinál Portocarrero. Vévoda z Medina Sidonia, který byl podpisu přítomen, mi řekl, že závěť je ve prospěch jednoho z princů, vnuků Vaší Milosti.*“⁵⁶

Několik dní poté, kdy zemřel Karel II., don Manuel Arias, guvernér Rady Kastilie, nařídil Ubillovi, aby otevřel testament. Podle jedné anekdoty, která vyjadřovala protihabsburské smýšlení a byla proto velmi často opakována nejen španělskými, ale také francouzskými historiky, očekávali

---

⁵⁴ Vlnas, s. 136.

⁵⁵ Bottineau, s. 25.

⁵⁶ Tamtéž, s. 25.

s napětím jméno dědice vévoda Harrach a markýz Blécourt. Jeden španělský šlechtic⁵⁷ vyšel z místnosti, kde zasedala Státní rada, ostentativně minul francouzského diplomata, přistoupil k hraběti Harrachovi a v záplavě srdečných objetí mu sdělil: „*Pane, je pro mě potěšením...Ano, pane, je to velká radost...že s největším uspokojením se od vás oddělím a odporoučím se od velmi vznešeného domu rakouského.*“⁵⁸

---

⁵⁷ V tomto případě se uvádí jméno vévody d'Abrantès či hraběte d'Aguilara.

⁵⁸ Bottineau, s. 25.

III. Nástup Filipa V. ve Španělsku a francouzsko–španělské vztahy na přelomu let 1700/1701

Krátce po podpisu nové závěti, která určila dědicem vnuka francouzského krále Ludvíka XIV., Filipa z Anjou, stačil ještě španělský král Karel II. jmenovat regentem kardinála de Portocarrero a nedlouho poté, 1. listopadu 1700, zemřel. V době krátce před smrtí španělského vládce už byla velká část španělské šlechty nakloněna francouzskému kandidátovi, o čemž svědčí mimo jiné i výrok anglického vyslance na madridském dvoře, sira Godolphina: „*Podle všeho, co jsem se dozvěděl o povaze těchto lidí, jsem přesvědčen, že pokud mladý král [Karel II.] zemře, což je velmi pravděpodobné, poddají se poslušně Francii.*“⁵⁹

Dopis markýze Blécourta, kterým tento chargé d'affaires oznamoval Ludvíkovi XIV. smrt španělského krále Karla II., dorazil do Fontainebleau, kde počátkem listopadu pobýval celý francouzský dvůr, 9. listopadu 1700. V té době, tedy koncem října a počátkem listopadu 1700, probíhala horečná jednání na francouzském dvoře, která měla vyřešit problém, zda přijmout či nepřijmou španělské dědictví. Rada pěti ministrů byla rozhodnuta zůstat věrná dohodám o dělení, ale přesto se na francouzském dvoře začala formovat vlivná skupina politiků, kteří usilovali o prosazení bourbonského nástupnictví ve Španělsku. Mezi hlavní zastánce této myšlenky patřil do nedávna vyslanec na španělském dvoře markýz Harcourt, státní sekretář pro válečné záležitosti markýz Barbezieux, syn vlivného politika Louvoise, a především následník trůnu.

Když do Fontainebleau dorazil kurýr, markýz de Noailles, s oficiální zprávou o smrti Karla II. a o obsahu jeho závěti „*změnil král [Ludvík XIV.] příkaz, který dal k lovu, a přikázal ministrům, aby se ve tři hodiny sešli u*

---

⁵⁹ Kamen, Henry, Philip V of Spain. The King Who Reigned Twice, New Haven 2001, s. 3.

*madame de Maintenon. Monseigneur [francouzský dauphin], který to ráno odjel na hon, se již vrátil. Porada trvala do sedmi hodin večer a madame de Maintenon, u které probíhala, se jí účastnila také.*⁶⁰

Na této radě se střetly protichůdné názory a pro francouzského krále rozhodně nebylo jednoduché nalézt správné řešení. Markýz Torcy sice připouštěl, že jsou dvě možnosti, buď závět' přijmout, nebo zůstat věrní dohodám o dělení, ale osobně se přikláněl spíše k druhé variantě. Obával se konfliktu, do kterého by se Francie mohla dostat, kdyby se Filip z Anjou stal španělským králem. Poukazoval na to, že by Francie v nastávající válce mohla přijít i o původně slíbené Lotrinsko a další území. Na rozdíl od Torcyho byl další významný ministr Ludvíka XIV., vévoda de Beauvillier, spíše pro to, aby závět' byla francouzským dvorem akceptována. Argumentoval tím, že není třeba obávat se císaře a velký důraz kladl na skutečnost, že pouze Francie může být vhodným ochráncem Španělského království a jeho koloniálních zájmů. Rady se účastnil mj. také markýz Pontchartrain, který se přikláněl k názorům vévody de Beauvillier. V nástupu Filipa V. ve Španělském království viděl především možnost pro rozšíření francouzského obchodu v zámoří. Významnou úlohu při tomto setkání hrál také dauphin, který, podle vévody Saint-Simona, po celou dobu schůzky *„mnoho nemluvil, ale bez váhání se vyjádřil pro přijetí závěti“* a posléze *„se s respektem, ale energicky obrátil na krále, se slovy, že řekl svůj názor jako ostatní, ale dovoluje si připomenout, že v otázce dědictví je rozhodně pro jeho přijetí.“*⁶¹

Ludvík XIV. ale ukončil jednání, aniž by vyslovil svůj názor. Velmi dobře si uvědomoval, že se dostal do slepé uličky. Francouzský král měl sice několik možností, ale každá s sebou nesla určitý problém a každá mohla Francouzské království vehnat do válečného konfliktu. První možností, o

---

⁶⁰ Bluche, François, Louis XIV s. 767.

⁶¹ Lavissee, s. 801.

které Ludvík XIV. uvažoval, bylo přijmout španělské dědictví pro svého vnuka Filipa z Anjou, jak stanovila poslední vůle Karla II. Tímto krokem by se ale dostal do konfliktu s maritimními mocnostmi, se kterými ho pojila stále platná druhá smlouva o dělení, a samozřejmě s Habsburky, kteří se již od uzavření Oñateho smlouvy roku 1617 pokládali za jediné dědice španělských Habsburků. Druhou možností bylo španělské dědictví nepřijmout, ale v tomto případě by bylo španělské impérium nabídnuto císaři Leopoldovi I., který by ho určitě neodmítl. Pokud by Ludvík XIV. nedbal poslední vůle Karla II. a důsledně lpěl na druhé smlouvě o dělení, mohlo být jeho jednání napadeno jak ze španělské, tak i z rakouské strany, a dědictví by bylo opět postoupeno Habsburkům.

Druhý den, 10. listopadu 1700, markýz Torcy změnil taktiku. Přiklonil se k tomu, aby syn francouzského dauphina nastoupil ve Španělsku, ale nabádal francouzského krále, aby zvolil velmi opatrný způsob, jak o svém rozhodnutí zpravit ostatní evropské královské dvory. Podle Torcyho by bylo nejlepší, kdyby Ludvík XIV. oznámil Španělům tajně, že jejich návrh přijímá, ale zároveň aby učinil opatření, kterými by uklidnil císaře a savojského vévodu Viktora Amadea. Pro složité politické manévry však francouzskému králi nezbývalo mnoho času, neboť madridský dvůr požadoval okamžitou odpověď. Nakonec po dlouhých jednáních, která probíhala po celý den 10. listopadu, se Ludvík XIV. rozhodl španělské dědictví jménem svého vnuka přijmout. Své rozhodnutí ještě téhož dne oznámil španělskému vyslanci, kterým byl markýz Castel dos Rios, kterého zároveň požádal, aby jeho rozhodnutí udržel ještě po několik dnů v tajnosti. O den později vyrozuměl francouzský král oficiálně madridský dvůr o svém rozhodnutí.

O několik dní později, ráno 16. listopadu 1700, pozval Ludvík XIV. do svých komnat svého vnuka Filipa z Anjou a španělského vyslance, kterému oznámil: „*Můžete ho [Filipa z Anjou] pozdravit jako svého krále.*“⁶² Castel

⁶² Bluche, s. 770.

dos Rios poklekl, políbil Filipovi ruku a španělsky mu poblahopřál. Do jeho řeči ale vstoupil Ludvík XIV. se slovy: „*Ještě neumí španělsky; je na mně, abych za něj mluvil.*“⁶³ Poté Ludvík XIV. otevřel dveře svého kabinetu a obrátil se shromážděným šlechticům a dvořanům se slovy: „*Pánové, hle, král španělský, původ ho určil pro tuto korunu, celý národ si ho přeje a mě o něj žádá; vyhovím mu tedy s radostí, neboť je to vůle nebes.*“⁶⁴ Poté se obrátil na Filipa z Anjou se slovy: „*Buďte dobrým Španělem, to je od nyní Vaše nejdůležitější povinnost, ale nezapomeňte, že vaší rodnou zemí je Francie, a podporujte jednotu mezi oběma národy. To je cesta k zachování úspěchu těchto zemí a také míru v Evropě.*“⁶⁵ Když Ludvík XIV. představil celému francouzskému dvoru nového španělského krále, oznámil Filipovi z Anjou a španělskému vyslanci, že se mohou na cestu do Španělského království vydat začátkem prosince. Když to španělský vyslanec uslyšel, prohlásil, že cesta bude snadná, neboť Pyreneje jsou fakticky „roztavené“. Soudobé francouzské noviny *La Mercure Galant*⁶⁶ pozměnily vyslancova slova na zvolání: „*Jaká radost! Již nejsou Pyreneje, jsou zničené a my [Francie a Španělsko] jsme jednotní.*“⁶⁷

Španělská šlechta rozhodnutí Ludvíka XIV. přijala a koncem listopadu 1700 uznala Filipa z Anjou španělským králem Filipem V. Prezident Rady Kastilie, který se až dosud distancoval od jakéhokoliv stranění bourbonskému či habsburskému kandidátovi, nyní poslal společně s dalšími členy junty děkovný dopis Ludvíkovi XIV. Nepatrné projevy nespokojenosti se projevily pouze v některých oblastech Katalánska, ale když nespokojenci nezískali

---

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Lavissee, s. 801.

⁶⁵ Kamen, Henry, Philip V of Spain. The King Who Reigned Twice, s. 4–5.

⁶⁶ *La Mercure Galant* byly francouzské noviny vycházející od konce 17. století. Jsou známější pod svým pozdějším názvem *La Mercure de France*.

⁶⁷ Lavissee, s. 802. Tuto větu postupně opakovali mnozí historikové píšící o Ludvíkovi XIV. až ji nakonec přirkl samotnému francouzskému králi.

podporu od představitelů ostatních španělských provincií, projevy nespokojenosti rychle ustaly.

O několik dní později, 15. prosince 1700, napsal Ludvík XIV. Harcourtovi, který se vrátil do Španělska, aby zde opět vykonával úřad vyslance: *„Považuji za nezbytné Vás informovat, že španělský král má dobré cíle. Miluje dobro a bude ho konat, pokud o něm bude vědět, ale chybí mu právě tato vědomost v mnoha ohledech. Je jen málo vzdělaný, dokonce méně než by ve svém věku měl být. Bude snadno ovlivnitelný, pokud si nedáte od počátku pozor a nepředejdete vlivům, pod které by se mohl dostat. V současné době mi nemůžete poskytnout větší službu, než že budete dávat pozor. On vám bude věřit a poslouchat vaše rady. Vůbec nepochybuji o tom, že to bude pro dobro věci. Konečně myslete na to, že na vás plně spoléhám.“*⁶⁸

Budoucí španělský král se tak vydal na cestu do své země. Nový rok strávil ještě na francouzském území, v Bordeaux, v lednu 1701 překročil řeku Bidasoa na francouzsko–španělské hranici, a 22. ledna 1701 stanul již na půdě Španělského království. Dne 18. února 1700 vstoupil mladý španělský král s velkou pompou do Madridu. Krátce na to Filipa V. uznaly králem všechny španělské državy: Milán, Sardinie, Sicílie, Neapol a stejně tak i představitelé španělských držav v Americe.

Ani po příjezdu mladého krále do Španělska neztratil francouzský panovník Ludvík XIV. se svým vnukem kontakt a prostřednictvím dopisů poučoval Filipa V. o tom, co má dělat a jak má být dobrým králem: *„Milujte Španěly a všechny, kteří jsou oddáni králi, ale nedávejte přednost těm, co nejvíce lichotí, važte si těch, kteří pro dobrou věc riskují vaši nemilost: ti jsou vaši přátelé...snažte se obnovit finance, dohlížejte na Indie a na svou flotilu; nezapomínejte na obchod; žijte ve spojení s Francií; nic není tak výhodné pro naše dvě mocnosti jako unie, kterou nemůže nic překazit...nikdy*

---

⁶⁸ Erlanger, s. 287.

nezapomeňte, že jste Francouz.“⁶⁹ Španělský král Filip V. byl poslušný rad Ludvíka XIV. a v prvních letech své vlády ve Španělsku měl na něj francouzský král velký vliv.

Ovšem ještě před tím, než byl nový španělský král slavnostně uvítán v Madridu, musel Ludvík XIV. vyřešit problém, jak zpravit ostatní evropské mocnosti o faktu, že jeho vnuk dosedne na španělský královský trůn, aniž by rozpoutal celoevropský konflikt. Rozhodně to nebyl jednoduchý úkol. Jeho vyplněním byl pověřen markýz Torcy, který sestavil dopis, jenž měl být se stejným obsahem adresován všem evropským mocnostem. V tomto dopise prohlašoval francouzský král, že dědictví zesnulého španělského krále Karla II. přijal jen proto, aby zachoval v Evropě mír. Pokud by totiž závěť nepřijal, připadlo by dědictví na arcivévodu Karla, mladšího syna císaře Leopolda I., který nikdy nepřistoupil na dohody o dělení. Válka by v tomto případě byla nevyhnutelná, neboť především maritimní mocnosti by chtěly donutit Leopolda I., aby respektoval jejich předchozí ujednání. V případě, že by císař dbal předchozích dohod o dělení, dostal by se do konfliktu se Španěly, kteří by odmítali jakékoliv zmenšení či rozdělení svého impéria. Skutečnost, že na španělský trůn nastoupil právě vévoda z Anjou, navíc nasvědčuje tomu, že nikdy nebude moci dojít ke spojení Francie a Španělska pod vládou jednoho panovníka. Těmito argumenty se snažil Ludvík XIV. přesvědčit ostatní evropské panovníky a především získat čas, aby si mohl dobře promyslet další politický tah.

Po obdržení zprávy napsané markýzem Torcym se nezdálo, že by na některém z evropských panovnických dvorů, kromě toho císařského, zavládlo zděšení nebo dokonce panika. Ale jednalo se jen o ticho před bouří. Podle Voltairových slov: *„Evropa se nejprve zdála být otupená překvapením*

---

⁶⁹ Coxe, William, *Memoirs of the Kings of Spain of the House of Bourbon: From the Accession of Philip V. to the Death of Charles III 1700 – 1788 (Drawn From Original and Unpublished Documents)* Vol. I, London 1815, s. 101–103.

*a bezmocností, když viděla, jak se španělská monarchie dostala do područí Francie, která byla více než tři sta let rivalem Španělska.*⁷⁰

O vídeňském dvoře se ovšem rozhodně nedalo říci, že by byl otupený. Téměř ve stejném okamžiku, kdy se císař dozvěděl o skutečnosti, že novým španělským králem se má stát francouzský princ Filip z Anjou, rozhodl se získat celé španělské dědictví pro svého syna zbraněmi. Dokonce francouzský vyslanec, markýz Villars, pobývajícím na císařském dvoře se dostal do nezáviděníhodné situace a od okamžiku, kdy byl napaden neznámými muži na ulici, začal bát o svůj život. Císař Leopold I. strávil následující týdny a měsíce hledáním spojenců a upevňováním vztahů s některými říšskými knížaty.

Mezi říšskými knížaty, jež se v letech 1700–1701 postavila na stranu císaře, rozhodně zaujímal jedno z předních míst Fridrich III. Braniborsko-Pruský, pozdější pruský král Fridrich I. Tento významný vládce podepsal s Leopoldem I. 16. listopadu 1700 tzv. korunní traktát, který kurfiřta zavazoval poskytnout císaři vojenskou a finanční podporu v případě napadení Říše Francií. Skutečnost, že Leopold I. získal do svého tábora Fridricha III. Pruského, jednoho z nejbohatších a nejvlivnějších říšských knížat počátku 18. století, patřila bezpochyby k nejvýznamnějším diplomatickým vítězstvím, kterých císař ještě před rozpoutáním války dosáhl.⁷¹ Kurfiřt, který se 15. ledna 1701 nechal v Královci korunovat pruským králem, však nebyl jediným spojencem Leopolda I. Na protifrancouzskou stranu se postupně přidali i Jan Vilém Falcko-Neuburský, lantkrabě hessensko-kasselský, vévoda Jiří Vilém Celský a lantkrabě hessensko-darmstadtský.⁷²

Císař si byl vědom, že kromě podpory v Říši potřebuje na svou stranu získat i Spojené nizozemské provincie a anglického krále Viléma III. Mezi

---

⁷⁰ Lavissee, s. 803.

⁷¹ Blíže viz. Stellner, František, Cesta Pruska k velmocenskému postavení, in: Historický obzor III, 1992, č. 9, s. 242 – 249.

⁷² Frey, s. 18–19.

Francouzským královstvím a Spojenými provinciemi nepanovaly nejlepší vztahy. Když se Generální stavy dozvěděly o smrti španělského krále Karla II., zaslaly Ludvíkovi XIV. dopis, ve kterém na něj naléhaly, aby nezapomněl na smlouvy, které byly uzavřeny z důvodu zachování evropského míru. Tato politika naznačená v dopise Generálních stavů byla velmi podobná té, kterou začal uplatňovat i anglický král Vilém III. Na druhé straně ale poslední vůle Karla II. vytvořila na evropském kontinentě zcela novou situaci, kterou musely obě námořní mocnosti vzít v úvahu. Anglický král Vilém III. a krátce nato i ostatní angličtí a nizozemští politici pochopili, že za této situace již není možné dále trvat na dodržení smluv o dělení a právě této situace chtěl Leopold I. využít, když nařídil svému vyslanci v Londýně, aby trval na obnovení smluv z roku 1689.

Na konci roku 1700 se Spojené nizozemské provincie a Anglie chtěly vyhnout válečnému konfliktu s Francií. V listopadu roku 1700 dokonce Vilém III. sdělil nizozemskému politikovi Heinsiovi, že by uvítal, kdyby francouzský král přijal testament Karla II., neboť by to bylo lepší než rozdělení španělského dědictví podle smluv o dělení. Anglický král se obával především toho, že by podle dohod o dělení připadla velká část španělských držav na Apeninském poloostrově Francii. Kromě toho si v dopise Heinsiovi Vilém III. postěžoval: *„Celý svět na mě naléhá, abych uznal španělského krále...nepředpokládám, že budu odolávat dlouho.“*⁷³

Velký zájem námořních mocností vyvolaly vojenské akce francouzského krále Ludvíka XIV. V noci z 5. na 6. února 1701 francouzské jednotky byly uvedeny guvernérem španělského Nizozemí Maxem Emanuelem do blízkosti nizozemských pevností. Navíc španělský guvernér odůvodnil přítomnost francouzských jednotek tím, že se cítí ohrožen válečnou silou Spojených nizozemských provincií, navíc když ještě neuznaly nového španělského krále Filipa V. Krátce po zajištění několika nizozemských vojáků francouzskými

⁷³ Lavissee, s. 803.

jednotkami, se Spojené nizozemské provincie obrátily s prosbou na bavorského kurfiřta, aby zajaté vojáky propustil. Max Emanuel propuštění nizozemským vojáků slíbil a za nedlouho skutečně dosáhl jejich propuštění. Generální stavy se poté rozhodly uznat Filipa V. španělským králem, ovšem za podmínky, že Ludvík XIV. stáhne z blízkosti nizozemských provincií svá vojska. Francouzský král slíbil stažení svých vojsk, ale pouze v případě, že Spojené nizozemské provincie zastaví zbrojení. Tím se snahy o vyřešení problémů na francouzsko-nizozemské hranici dostaly do slepé uličky.

Kromě přítomnosti francouzských vojáků v Nizozemí byl námořním mocnostem trnem v oku fakt, že francouzský monarcha přiměl nového španělského krále, aby poskytl Francii tzv. asiento, tj. právo na dovoz s černých otroků do Nového světa. V té době se Generální stavy obrátily na Anglii a krátce na to byla 2. března 1701 obnovena anglicko–nizozemská smlouva z roku 1677.⁷⁴

Od té doby postupovaly maritimní mocnosti ve shodě. Dne 22. března 1701 požádaly Ludvíka XIV., aby poskytl odškodnění ze španělského dědictví císaři Leopoldovi I., dále aby Francie stáhla vojenské oddíly ze španělského Nizozemí, a aby Angličané i Nizozemci měli všechny výhody ve španělských državách, jaké byly již dříve poskytnuty Francouzům. Ludvík XIV. na jejich výzvu neodpověděl, naopak 19. dubna 1701 předal anglickému vyslanci ve Francii oficiální oznámení o nástupu Filipa V. ve Španělsku, což mohlo být, a v Anglii také bylo, chápáno jako oficiální žádost o satisfakci. Vilém III. si uvědomoval, že pokud by oficiální oznámení nechal bez odpovědi, mohlo by to být chápáno ze strany Francie jako důvod k útoku na anglického spojence – Spojené nizozemské provincie. Právě z toho důvodu

---

⁷⁴ Jednalo se o spojeneckou smlouvu uzavřenou 31. prosince 1677 mezi anglickým králem Karlem II. a Generálními stavy namířenou proti politice francouzského krále. (Blíže viz. Kovář, Martin, *Anglie posledních Stuartovců 1658 – 1714*, Praha 1998, s. 86.)

zaslal anglický král dopis, ve kterém blahopřál „svému milému bratrovi, králi španělskému“ k jeho nástupu na trůn.⁷⁵

Spojené nizozemské provincie ani po několika výzvách francouzského krále neodzbrojily, navíc ještě sáhly k opatření, které uplatnily už jednou roku 1672: zatopení části Hollandu, a nedlouho poté uzavřely smlouvu s císařem „za stejným účelem jako v roce 1689.“⁷⁶ I na Britských ostrovech docházelo postupně ke změně nálad veřejného mínění. Postupně upadaly pacifistické nálady, což se projevilo i na zasedání parlamentu, který 2. června 1701 schválil značné finanční prostředky na válečné výdaje.⁷⁷ Kromě toho byla králi vyjádřena plná podpora při uzavírání „všech aliancí, které by se snažily o zmenšení francouzské rozpínavosti.“⁷⁸ Penězi, které Ludvík XIV. rozdával mezi členy anglického parlamentu, nedosáhl velkého úspěchu. Zasedání sněmovny bylo uzavřeno 24. června 1701 a v této chvíli měl parlament k dispozici 30 000 námořníků a 2,7 milionů liber sterlinků. Nedlouho poté vyslala Anglie na pomoc Spojeným nizozemským provinciím 20 000 vojáků a 20 lodí. Následujícího měsíce opustil francouzský vyslanec D’Avaux Spojené nizozemské provincie, ale bohužel tento politický tah ze strany Francie nebyl úplně promyšlený. Francouzský král sice odvolal svého vyslance z Nizozemí, ale nedosáhl toho, co plánoval. Generální stavy sice poslaly do Francie list, že je mrzí odchod vyslance D’Avauxe, ale požadavek Ludvíka XIV., aby stáhly své vojsko a přestaly se zbrojením, ignorovaly.

Nástup Filipa V. ve Španělském království proběhl celkem klidně. V době, kdy císař zpochybnil závěť svého psychicky nemocného habsburského příbuzného a všemožně se snažil prosadit svého mladšího syna arcivévodu Karla na španělský trůn, upevňoval svou moc ve Španělském království mladý Bourbon. Jeho situace ale rozhodně nebyla jednoduchá.

---

⁷⁵ Martin, s. 325–326.

⁷⁶ Tamtéž, s. 326.

⁷⁷ Kovář, s. 198.

⁷⁸ Martin, s. 326.

Podle přání francouzského krále nedoprovázela Filipa V. do Španělska francouzská suita, ale pouze tři významní šlechtici, vévoda Louville, vévoda d' Ayen a vévoda Harcourt, kteří měli Filipovi V. pomoci v počátcích jeho vlády.

*„Čím bylo Španělsko před tím, než na trůn nastoupil vznešený rod Bourbonů? – Pouze tělem bez ducha a síly, vyplněným vlastní slabostí.“*⁷⁹ Tato slova byla napsána několik let po nástupu Filipa z Anjou na španělský trůn. Vyjadřovala, pokud ne mínění všech Španělů, tak alespoň velké části obyvatel Španělského království. Na nástup Filipa V. bylo většinou pohlíženo jako na legitimní akt a proto byl nový panovník uznán většinou svých zemí jako právoplatný dědic Habsburka Karla II. I přes vlídné přijetí ve Španělsku se rozhodně nedá říci, že by byl Filip V. se svým novým údělem spokojen. Již v květnu 1701 prohlásil: *„Raději bych se vrátil a byl nadále jen vévodou z Anjou. Španělsko nemohu vystát!“*⁸⁰

Příjezd mladého krále do Madridu ukončilo vládu junty, která byla de facto vládou kardinála de Portocarrero. Tento duchovní se krátce po smrti Karla II. stal nejvýznamnějším mužem španělského impéria. Marně se královna vdova snažila udržet si poslední zbytky moci, které jí po smrti manžela ještě zbyly, kardinál jí dal najevo, že jako potenciální zastánkyně zájmů rakouských Habsburků není na dvoře budoucího španělského krále vítaná a jejím úkolem bylo vybrat si jiné město za svou rezidenci. Královna se nakonec po mnoha průtazích uchýlila do Toleda.

Mezitím kardinál de Portocarrero dál pilně pracoval na odstranění svých politických odpůrců. Mezi jeho úspěchy patřil například fakt, že krátce po příjezdu nového krále přiměl Filipa V. potvrdit exil šlechtice Orpesa, aby jeho vlivný úřad „domo mayor“ mohl svěřit svému přívrženci vévodovi z Medina Sidonia. Stejně tak i ostatní španělské provincie svěřil pod správu svých

---

⁷⁹ Kamen, s 9.

⁸⁰ Tamtéž, s. 10.

oblíbenců nebo příbuzných. Jeho snahy vyvrcholily odebráním správy Katalánska vévodovi Jiřímu Hessensko-Darmstadtskému a její svěřením vlastnímu synovci vévodovi z Palmy.⁸¹ I přes to, že kardinál většinou sledoval osobní zájmy, musíme na jeho obranu zmínit fakt, že odstranění hessensko-darmstadtského vévody, tohoto potencionálního zastánce zájmů rakouských Habsburků, bylo politickou nutností.

Kardinálovi de Portocarrero rozhodně nechyběl politický talent a schopnosti. Na druhé straně se díky růstu své moci stával stále arogantnějším a většina jeho současníků ho popisovala jako osobu s násilnickou a velmi chladnou povahou. Nikdy se s nikým neradil o svých politických plánech. Jediným člověkem, který měl na něj vliv, byl jeho důvěrník don Manuel Arias, prezident Kastilské rady. *„Španělé museli hluboce litovat, že rozsáhlé schopnosti i nesporný génius kardinála de Portocarrero nebyl využit pro blaho království. Jeho talent jistě nepřevyšoval talent jeho předchůdce kardinála Ximenese, ale byl mezi nimi určitý rozdíl: Ximenes stěží kdy myslel na sebe a jeho jediným cílem byla služba vlasti. Kardinál de Portocarrero myslel spíše na vlastní prospěch než na blaho Španělska. Osobnost Ximeneseva tak byla srovnávána s takovými významnými politiky jako byl Sully, Oxenstierna nebo Pitt. Portocarrero byl spíše stavěn na roveň s proslulými intrikány, jako byli Mazarin nebo Wolsey.“*⁸²

System španělské administrativy byl rozdělen mezi jednotlivé rady, jako například Kastilská rada, Rada pro Indie, kabinet financí, atd. Prezidenti jednotlivých Rad se sdružovali v nejvyšší radu, tzv. Despacho Universal, jejíž tajemník byl jednou z nejvlivnějších osob španělské politiky. Jeho úkolem bylo zpravovat krále o jednáních Nejvyšší rady a působit jako prostředník mezi králem a radou. Tajemníkem byl v této době mladý španělský šlechtic

---

⁸¹ Coxe, s. 114–115.

⁸² Philip Henry Stanhope: History of the War of the Succession in Spain, London 1836, s. 20–21.

Don Antonio de Ubilla, který se de facto stal prvním ministrem Španělského království. Kardinálovi se podařilo prosadit, že bude přítomen na všech jednáních mezi Ubillou a králem, aby tak mohl dohlížet nejen na všechna významná rozhodnutí španělského monarchy, ale i na politická rozhodování Antonia de Ubilly, kterému, mírně řečeno, pro jeho mládí nedůvěřoval. Ovšem stejné privilegium bylo na přání francouzského krále Ludvíka XIV. poskytnuto i francouzskému vyslanci vévodovi Harcourt, což nemohl Portocarrero nijak ovlivnit, neboť si byl vědom, že si nemůže v předvečer války o španělské dědictví dovolit poštvat proti sobě francouzského monarchu.⁸³

Na druhé straně i přes jeho stinné stránky nemůžeme upřít kardinálovi de Portocarrero nesporný politický talent. V době nástupu Filipa V. nepatřilo španělské impérium rozhodně k nejbohatším v Evropě. Je sice pravda, že do španělských přístavů i nadále vplouvaly lodě naplněné americkým zlatem, ale tyto náklady nebyly tak časté ani tak velké, aby dostaly Španělské království z finančních problémů. V důsledku toho daně několikanásobně vzrostly: pokud se dříve platila daň z vína ve výši jednoho realu, stoupla tato daň v roce 1701 na pětinasobek. Většina zboží byla dovážena ze zahraničí a španělská koruna se stále více potýkala s nedostatkem peněz.⁸⁴ Velká část královských příjmů byla určena na platy královských sluhů a agentů, kterých bylo u španělského královského dvora bezpočet. Všude bujela korupce a vicekrálové a guvernéři velmi často podlehli moci svého úřadu, který jim zaručoval beztrestnost, a obohacovali se na úkor jim svěřených území.⁸⁵ Francouzští agenti sice radili, aby byly ve španělském impériu zavedeny nové daně, ale proti tomu se postavil právě kardinál de Portocarrero, který pochopil, že další

---

⁸³ Tamtéž, s. 21–22.

⁸⁴ Stanhope, s. 23.

⁸⁵ *Memoires of Kings of Spain*, s. 119.

daně nepomohou španělské koruně k vyšším příjmům a ještě mohou způsobit nepokoje a vzpoury, které si na počátku války rozhodně nikdo nepřál.⁸⁶

Právě z těchto důvodů se kardinál rozhodl provést několik reforem. Prvním jeho cílem bylo snížit výdaje královského dvora, nejen proto, aby ukázal, že král jde vždy příkladem, ale také proto, že provoz španělského královského dvora byl velmi nákladný. Nejprve snížil počet králových dvořanů ze čtyřiceti dvou na pouhých šest a zrušil spoustu dalších nepotřebných postů. Když dosáhl snížení dvorských výdajů, obrátil se Portocarrero na francouzského ministra zahraničí Torcyho s prosbou, zda by mu neposlal nějakého odborníka na finanční záležitosti. Tím odborníkem, který roku 1701 dorazil do Madridu, byl Jean Orry, muž kterému král Filip V. svěřil správu španělských financí a po několika letech ho jmenoval vrchním kontrolorem financí. Jean Orry zůstal v Madridu až do roku 1715,⁸⁷ kdy se rozhodl vrátit do Francie.⁸⁸

Zpočátku se zdálo, že ve francouzsko-španělských vztazích žádný problém není. Kardinál de Portocarrero prokazoval francouzským šlechticům, převážně vévodovi de Harcourt, pocty a snažil se zajistit si dobré vztahy s francouzským králem. Nedlouho po příjezdu Filipa V. do Madridu zval kardinál de Portocarrero Ludvíka XIV. k návštěvě Španělska. Dokonce ani nebyl jediným, koho napadlo pozvat francouzského monarchu do země. Nálada loajality dokonce v některých případech hraničila s patolízalstvím. Na příklad obyvatelé Burgosu žádali Ludvíka XIV. *„aby je přijel navštívit na jaře, kdy budou jejich býci v té správné náladě, aby mohly sehrát důležitou úlohu na tradičních býčích slavnostech.“*⁸⁹

---

⁸⁶ Stanhope, 24–25.

⁸⁷ Blíže viz. Nouvelle Biographie Générale depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours. Publié par MM. Firmin Didot Frères. Tome Trente-Huitième, Paris 1862, s. 878.

⁸⁸ Stanhope, s. 25–26.

⁸⁹ Memoires of Kings of Spain, s. 117.

Avšak i kardinálova loajalita vůči politice Ludvíka XIV. měla své meze a bylo jen otázkou času, kdy se objeví první neshody. Prvním problémem, který ve španělsko-francouzských vztazích vynikl, byla otázka Španělského Nizozemí. Na počátku roku se za souhlasu bavorského vévody octly ve francouzských rukou nizozemské pevnosti a Ludvík XIV. začal uvažovat o jejich získání. Na toto téma poslal dokonce svému vnukovi do Madridu několik dopisů, ve kterých žádal, aby se španělský král vzdal svých nizozemských provincií ve prospěch Francie, která za to vojensky i finančně pomůže Španělskému království v nadcházející válce. Na to nemohl přistoupit ani Filip V. ani žádný ze španělských politiků.

V jedné věci měl však francouzský král pravdu. Španělské království nemohlo rozhodně čelit většímu válečnému střetu. Veškerá armáda, kterou španělská koruna disponovala, se rovnala síle 20 000 mužů, což ve srovnání s francouzskou armádou byl opravdu zanedbatelný počet. Kromě toho na územích, která byla bezprostředně ohrožena rakouským vpádem, jako bylo Vévodství milánské, nedosahovalo vojsko ani počtu deseti tisíc mužů. Co se týkalo královského loďstva i zde byla situace podobná, neboť předchozí španělští vládci zredukovali počet válečných lodí a ponechali jen ta plavidla, která měla za úkol dovážet zlato z Ameriky. Dokonce i obranný systém španělských provincií se octl v rozkladu. Pevnosti podél španělského pobřeží byly zpustošeny, posádky v nich již dávno nebyly a ani u větších přístavů, jako byla na příklad Barcelona, se nikdo nestaral o obnovu zchátralého opevnění.⁹⁰

Kromě problému s nizozemskými provinciemi nastal postupně ve španělské monarchii další posun v mínění aristokracie. Z původního nadšení z francouzského prince, najednou Španělé vystřízlivěli a přestávaly se jim líbit zvyky francouzských šlechticů, terčem jejich kritiky se stala i taková maličkost, jako byla přeměna královské kuchyně ze španělské na čistě

⁹⁰ Stanhope, s. 21–22.

francouzskou, ale největším problémem se jevily davy Francouzů, kteří přicházeli s nadějí, že na dvoře francouzského prince, nyní již španělského krále, naleznou zlatý důl. Problém těchto lidí se snažil vyřešit nový francouzský vyslanec Marsin,⁹¹ který navrhl vypovědět z Madridu každého Francouze, „*který nemá stálou profesi nebo pravidelný příjem*.“⁹² Nutno říci, že vypuzení Francouzů ze španělské metropole nebylo nic jednoduchého.

Situaci ve Španělském království dokresluje popis jednoho z životopisců Filipa V.: „*Sémě rebelie bylo rozšířeno a veřejná zlost byla ještě podporována fanatismem duchovních. Kněží zneužívali své posvátné úřady k rozdmýchání nespokojenosti, Francouzi byli označeni za heretiky a ti, kteří se s nimi stýkali, byli obviněni z bezbožnosti, a dokonce i autorita papeže byla zneužita, aby posílila nároky rakouského prince*.“⁹³

---

⁹¹ Vévoda de Marsin se stal francouzským velvyslancem na španělském dvoře roku 1701 po odchodu vévody de Harcourt. Velvyslancem v Madridu zůstal do roku 1703. (Blíže viz. Bluche, Dictionnaire, s. 988)

⁹² Stanhope, s. 23.

⁹³ Memoirs of Kings of Spain, s. 124.

IV. Francie na cestě k válce o španělské dědictví

Osmnácté století začalo pro rod Bourbonů velmi slibně. Čtvrtý nejstarší člen královské větve tohoto francouzského rodu dosedl na španělský trůn a v první polovině roku 1701 se usídlil v královském paláci v Madridu. Nejstarší člen tohoto rodu, v té době již dvašedesátiletý Ludvík XIV., se ve stejné době, kdy na španělský trůn dosedl jeho vnuk, začal zabývat otázkou, kdo nastoupí na francouzský trůn po jeho smrti. V roce 1701 byl francouzským dauphinem nejstarší syn Ludvíka XIV., pojmenovaný po svém otci Ludvík. Pokud by tento nejstarší syn francouzského krále zemřel dříve než jeho otec, což se v roce 1711 skutečně stalo, následníkem by se stal nejstarší syn dauphina a Marie Anny Bavorské Ludvík, vévoda Burgundský, případně jeden z jeho mladších bratrů Filip, vévoda z Anjou, nebo Karel, vévoda z Berry.

Ludvík XIV. si byl vědom toho, že otázka nástupnictví je pro Francouzské království o to důležitější, pokud Francie stojí před možností válečného konfliktu, a rozhodl se zahrnout mezi své případné nástupce i nového španělského krále Filipa V. V závěti Karla II. sice byla doložka o tom, že se Filip z Anjou ještě před nástupem na španělský trůn musí zříci nároků na francouzskou korunu, aby se tak do budoucna zamezilo případnému spojení obou království pod vládou jednoho panovníka, ale na počátku 18. století se Ludvík XIV. velmi obával toho, že by na francouzský trůn mohl místo jeho potomka dosednout člen z vedlejší větve rodu Bourbonů, nejspíše jeho mladší bratr Filip nebo některý z jeho synů, které neměl příliš v lásce. Proto dne 1. února 1701 ustanovil, že nárok Filipa z Anjou, současného španělského krále, na francouzskou korunu je stále platný a Filip a jeho potomci mají dokonce v nástupnictví přednost před vévodou z Berry a jeho dětmi. Ludvík XIV. tímto rozhodnutím alespoň

částečně eliminoval obavy z toho, co by se mohlo stát, pokud by jeho syn a oba vnuci zemřeli dříve než on, ale z hlediska mezinárodních vztahů a ještě k tomu v situaci, kdy skoro celá Evropa pohlížela na Francii s obavami, nebylo toto rozhodnutí nejšťastnější.

Kromě vyhlášení španělského krále Filipa V. jako možného dědice francouzského trůnu, Ludvík XIV. na počátku roku 1701 upoutal pozornost ještě jedním činem. Již v listopadu 1700 nabídl francouzský král španělské vládě vojenskou pomoc, která měla zajistit vyhnání vojáků armády Spojených nizozemských provincií ze Španělského Nizozemí. Francouzský vyslanec ve Spojených nizozemských provinciích varoval Ludvíka XIV., že v případě zásahu francouzských jednotek na území Španělského Nizozemí, budou generální stavy Spojených nizozemských provincií nuceny sáhnout ke zbrani a vyhlásit Francii válku. Francouzský král se proto rozhodl vyčkat, až bude Filip oficiálně uznán Španělským Nizozemím za krále. Když se dlouho nic nedělo, rozhodl se Ludvík XIV. jednat. Místo aby nejprve oficiálně požádal vojáky Spojených nizozemských provincií, aby opustili území Španělského Nizozemí, zasáhl silou a v noci z 5. na 6. února 1701 nechal vpadnout své vojsko na území dnešní Belgie.⁹⁴

Politici představitelé Spojených nizozemských provincií byli jednáním Ludvíka XIV. pobouřeni, ale na druhou stranu si byli velice dobře vědomi toho, že okamžité vyhlášení války Francii by jim mohlo přinést nemalé problémy. Proto se rozhodli počkat do doby, kdy bude jejich loďstvo bezpečně ukotveno v přístavech Spojených nizozemských provincií a budou vyjednány dobré podmínky pro jejich kupce obchodující ve Španělském království.⁹⁵ Kromě toho řešily Spojené nizozemské provincie problém s pozemním vojskem, jehož nemalá část se nacházela právě v pevnostech jižního Nizozemí, kam začátkem roku 1701 vpadli francouzští vojáci. Spojené

---

⁹⁴ Lavissee, s. 804–805.

⁹⁵ Tamtéž, s. 808.

nizozemské provincie se rozhodly uchýlit se k malé lsti. Pár týdnů po francouzském vpádu, uznali političtí předáci Spojených nizozemských provincií 22. února 1701 Filipa V. španělským králem, ale krátce nato, kdy Ludvík XV. byl již přesvědčen, že se Spojené nizozemské provincie se zábořem pevností francouzskými vojáky vyrovnaly, vyhlásily generální stavy začátek evakuace francouzských vojáků z nizozemských pevností a požádaly o pomoc Anglii.

Když se Anglie dozvěděla o vpádu francouzských jednotek do nizozemských pevností, bylo většině politických představitelů jasné, že válka na sebe nenechá dlouho čekat. Krátce poté novinka na britských ostrovech způsobila, že majetnější Angličané doslova oblehli zlatnictví a banky, aby si vybrali dosud nastrádané úspory a byli tak připraveni na případný ozbrojený konflikt.⁹⁶

Mezitím Ludvík XIV. 5. března 1701 slíbil Generálním stavům, že bude postupně stahovat svá vojska z obsazených pevností, neboť tam v tu dobu již mířily španělské jednotky. Následně francouzský král nabídl Generálním stavům jednání, která měla urovnat nizozemsko–francouzské vztahy a vyřešit problémy mezi oběma velmocemi. Političtí představitelé Spojených nizozemských provincií však trvali na tom, aby se jednání zúčastnil také anglický vyslanec. Jednání se nakonec zúčastnili kromě představitelů Spojených nizozemských provincií také anglický vyslanec Alexandr Stanhope a francouzský vyslanec markýz d'Avaux. Anglie a Spojené nizozemské provincie nakonec předložily Francii soupis svých požadavků, ve kterém obě námořní velmoci mimo jiné žádaly, aby se francouzský král zavázal, že přiměje Filipa V., aby prostřednictvím určitých územních ústupků odškodnil císaře a jeho dědice. Dále žádaly slib, že Francie již nepodnikne výpad proti nizozemským pevnostem a žádná ze španělských držav nikdy nepřejde pod správu francouzské koruny. Tzv. bariéry ležící na pomezí Španělského

---

⁹⁶ Tamtéž.

Nizozemí a Francouzského království měly být podle anglo–nizozemského návrhu rozděleny tak, že deset z pevností mělo připadnout Spojeným nizozemským provinciím a dvě, Ostende a Nieuport, Anglii.⁹⁷

Ludvík XIV. se i přes pokusy maritimních mocností o jednání stále obával válečného konfliktu, a proto začal opevňovat města ležící v těsné blízkosti Španělského Nizozemí a vytvářet systém příkopů a opevněných bodů táhnoucí se od nizozemských pevností k francouzským městům. Anglický král Vilém III. ujišťoval Spojené nizozemské provincie, že nebude dělat nic, co by se křížilo s jejich politickými zájmy, ale nakonec pod tlakem svých ministrů projevil vstřícné gesto vůči Francii tím, že 17. dubna 1701 uznal Filipa V. španělským králem. Několik dní poté zaslal anglický král dopis španělskému panovníkovi, ve kterém blahopřál „*svému milému bratrovi, králi španělskému*“ k jeho nástupu na trůn.⁹⁸

Mezitím se ve Spojených nizozemských provinciích markýz d'Avaux snažil přesvědčit amsterdamské obchodníky a významné politiky o tom, že v současné politické situaci je pro maritimní mocnosti nejvýhodnější mír. Krátce poté přistoupili Vilém III. a velký pensionář Heinsius 2. května 1701 na to, že by se problémy mezi oběma maritimními mocnostmi a Francií měly řešit po vzájemných jednáních. Konference mezi zástupci Francie, Anglie a Spojených nizozemských provincií se měla zaměřit především na otázku tzv. bariéry, dále na otázku odškodnění císaře Leopolda I. a jeho synů, především Karla Habsburského, částí dědictví Karla II., které by po dohodě s Francií postoupil Habsburkům Filip V. Dalším významným problémem, který měly zástupci evropských velmocí na případné konferenci řešit, byla otázka odzbrojení.

Nejchoulostivější se ještě před zahájením jednání ukázala otázka odzbrojení. Spojené nizozemské provincie ani po několika výzvách

---

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Martin, s. 325–326.

francouzského krále neodzbrojily, navíc ještě sáhly k opatření, které uplatnily už jednou, roku 1672, zatopení části Hollandu, a nedlouho poté uzavřely smlouvu s císařem „*za stejným účelem jako v roce 1689*“.⁹⁹ I na Britských ostrovech docházelo postupně ke změně veřejného mínění. Postupně upadaly pacifistické nálady, což se projevilo i na zasedání parlamentu, který 2. června 1701 schválil značné finanční prostředky na válečné výdaje.¹⁰⁰ Kromě toho byla králi vyjádřena plná podpora při uzavírání „*všech aliancí, které by se snažily o zmenšení francouzské rozpínavosti*“.¹⁰¹ Penězi, které Ludvík XIV. rozdával mezi členy anglického parlamentu, velkého úspěchu nedosáhl. Zasedání sněmovny bylo uzavřeno 24. června 1701 a v této chvíli měl parlament k dispozici třicet tisíc námořníků a dva milióny sedm set tisíc liber šterlinků. Nedlouho poté vyslala Anglie na pomoc Spojeným nizozemským provinciím deset tisíc vojáků a dvacet lodí.

Následujícího měsíce opustil francouzský vyslanec d'Avaux Amsterdam, ale bohužel tento politický tah ze strany Francie nebyl úplně promyšlený. Francouzský král sice odvolal svého vyslance ze Spojených nizozemských provincií, ale nedosáhl toho, co původně plánoval. Generální stavy sice poslaly do Francie list, že je mrzí odchod vyslance d'Avauxe, ale požadavek Ludvíka XIV., aby stáhly své vojsko a přestaly se zbrojením, nadále ignorovaly.

Kromě odchodu velvyslance d'Avauxe ze Spojených nizozemských provincií se na francouzském královském dvoře řešila v červnu 1701 ještě jedna významná otázka. Ludvík XIV. byl stále přesvědčen, že budoucí jednání s maritimními mocnostmi může zamezit nebo alespoň oddálit válečný konflikt, a proto se 9. června 1701 rozhodl akceptovat návrh Viléma III., který prosazoval, aby se vzájemných jednání účastnil i anglický vyslanec lord

---

⁹⁹ Tamtéž, s. 326.

¹⁰⁰ Kovář, s. 198.

¹⁰¹ Martin, s. 326.

Stanhope. Poté, co Ludvík XIV. souhlasil s přizváním vévody Stanhopa ovšem samotný anglický vyslanec přišel s návrhem, že společného jednání mezi Francií, Anglií a Spojenými nizozemskými provinciemi by se měl zúčastnit i zástupce císaře. K názoru Stanhopa se připojil i nizozemský politik Heinsius. Tímto požadavkem však padla poslední naděje Ludvíka XIV., že by bylo možno momentální neshody vyřešit mírovou cestou, neboť nikdo nemohl předpokládat, že by se císař Leopold I. či jeho pověřený zástupce účastnil jakékoliv jednání, kterého by se zároveň účastnil Ludvík XIV. nebo některý z jeho vyslanců.

Ve stejný okamžik, kdy vévoda Stanhope předložil požadavek císařské účasti na jednání maritimních mocností s Francií, překračovala císařská vojska Alpy, aby krátce nato napadla Vévodství milánské. Leopold I. využil situace, kdy byl francouzský král zaměstnán sporem se Spojenými nizozemskými provinciemi a prohlásil Vévodství milánské za svou právoplatnou državu. Jako obhajobu svého činu publikoval v červnu 1701 manifest, ve kterém zdůvodnil, že po smrti Karla II. připadá Vévodství milánské, stejně jako ostatní země španělského impéria, Habsburkům.¹⁰²

Když si Ludvík XIV. uvědomil, že nejen císař se hodlá zmocnit části území přiřknutého jeho vnukovi, ale také Anglie by se chtěla obohatit na jeho úkor, nejlépe Kanárskými ostrovy, Gibraltarem a Menorkou, a Spojené nizozemské provincie se připravují na zábor částí Španělského Nizozemí, pochopil, že se maritimní mocnosti po celou dobu snažily pouze získat čas.¹⁰³

Stejně jako jeho soupeři se začal i francouzský král připravovat na blížící se válečný konflikt. Nejprve upevnil spojení se Španělskem, které podle slov francouzského teologa a spisovatele Fénelona, bylo v té době „*mrtvým tělem, které není schopné se ubránit samo*.“¹⁰⁴ Po jednání se španělskou

---

¹⁰² Martin, s. 327.

¹⁰³ Lavissee, s. 810.

¹⁰⁴ Erlanger, s. 292.

vládou si vymínil poslední slovo při rozhodování důležitých záležitostí. Například generál de Bedmar, vyslaný španělským králem na obranu Španělského Nizozemí proti armádě Spojených nizozemských provincií, se měl nadále řídit pouze rozkazy z Versailles. Francouzské jednotky strážily pobřeží významnějších španělských zámořských držav a veškerý obchod v koloniích procházel rukama francouzských obchodníků. Tyto skutečnosti vedly dokonce některé francouzské historiky k tvrzení, že „*se mohlo zdát, že obě koruny [tzn. francouzská a španělská] jsou spojeny pod vládou Ludvíka XIV.*“¹⁰⁵

Těmito kroky Ludvík XIV. ještě více vyostřil nevraživost maritimních mocností vůči své osobě, čehož se pokusil využít císař. Leopold I. doufal, že po zásazích francouzského krále do politiky Španělského království nebude problém získat Spojené nizozemské provincie a Anglii na svoji stranu, ale jak záhy zjistil, maritimní mocnosti v tuto chvíli rozhodně neuvažovaly o výměně krále na španělském trůně. Vilém III. i Hensius si byli vědomi, že výměna Bourbona za Habsburka ve Španělském království je velice složitou záležitostí, navíc když Filip V. byl ve své zemi velmi dobře přijat.

Leopold I. se tak musel spokojit s dohodou uzavřenou 7. září 1701 v Haagu, podle níž se všechny smluvní strany zavázaly „*opatřit Jeho Milosti císaři spravedlivé a slušné odškodnění podle jeho nároků na dědictví.*“¹⁰⁶ Kromě toho se signatáři dohodli na dvouměsíční lhůtě, která bude francouzskému králi poskytnuta pro odškodnění císařské strany. Pokud by to francouzský král odmítl, rozhodli se spojenci spojit své síly k dobytí Španělského Nizozemí, které mělo poté sloužit jako hranice a dokonce i určitá ochrana Spojených nizozemských provincií proti Francii. Cílem spojenců nebyl však jen zisk Španělského Nizozemí, rozhodli se také zaútočit na Milánsko, které mělo přejít do rukou císaře, stejně jako Neapolsko a

---

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Lavissee, s. 810.

Sicílie, neboť právě v těchto částech Španělského impéria mohl císař jako jejich vlastník prospět jak anglickému, tak nizozemskému námořnímu obchodu.

Dále bylo v září 1701 v Haagu dohodnuto, že veškerá území ve „španělské Americe“, která padla do rukou Angličanů či Nizozemců „*kvůli užitku a usnadnění jejich plaveb a obchodu*“,“¹⁰⁷ zůstanou nadále v rukou maritimních mocností. Spojenci se dále zavázali, že nebudou uzavírat s francouzským panovníkem separátní mír. Avšak mezi jednotlivými ujednáními měla zásadní význam dohoda, podle které se všichni zúčastnění rozhodli nikdy v budoucnu nepřipustit spojení Španělského a Francouzského království, vymoci Anglii a Spojenými nizozemským provinciím takové obchodní podmínky, jaké měly tyto velmoci v době Karla II., a zamezit obchodování španělských kolonií s Francií. Svým způsobem navazovala smlouva v Haagu v roce 1701 na předchozí dohody o dělení španělského impéria s jedním významným rozdílem, že tentokrát nebyl k jednání přizván zástupce francouzského krále Ludvíka XIV.

Přestože válka ještě nebyla francouzskému králi spojenci oficiálně vyhlášena, válečné akce mezi Francií a císařem začaly již počátkem roku 1701 na Apeninském poloostrově. Nejprve na Apeninský poloostrov dorazili Francouzi pod vedením maršála Nicolase Catinata. Italské pevnosti, které byly kontrolovány vojáků španělského krále, byly v první polovině roku 1701 obsazeny francouzskými vojáků. Protože se francouzskými jednotkám nikdo nestavěl na odpor, prošly Itálií bez větších problémů a v lednu roku 1701 dorazily na území Milánského vévodství. Milánsko, stejně tak jako Kastilie a po jejich vzoru i ostatní země španělského impéria, uznalo za svého panovníka Filipa V.

V únoru 1701 donutily francouzské oddíly mantovského vévodu, aby jim předal své dobře opevněné hlavní město. Záhy se na francouzskou stranu

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 811.

přidal další spojenec, jehož politický vliv na italském území rozhodně nebyl zanedbatelný. Savojský vévoda Viktor Amadeus II. uzavřel spojeneckou smlouvu s Ludvíkem XIV. v Turíně 6. dubna 1701. Ke svému velkému zármutku však nedostal příslib územního zvětšení svých držav nebo slib výměny Savojska za Milánsko. Ludvík XIV. zaručil savojskému vévodovi vrchní velení na Apeninském poloostrově a přislíbil mu finanční pomoc a větší počet vojáků. Tyto sliby společně s dohodou, že dcera se vévody savojského stane manželkou mladého španělského krále Filipa V., měly zaručit věrnost savojského vévody Francii. Jak se ale ukázalo ani finanční pomoc ani příbuzenský vztah k Filipovi V. a tím pádem i Ludvíkovi XIV. nebránily Viktoru Amadeovi jednat s císařskou stranou a nakonec se i přidat do protifrancouzského tábora.

V italských záležitostech jednal císař Leopold I. ve srovnání se svým francouzským protivníkem pomaleji. Počáteční váhání císaře nebylo ani tak způsobeno jeho nerozhodností, jako spíše problémy, se kterými se potýkala Dvorská válečná rada ve Vídni. Tento mocný orgán oslabila na počátku roku 1701 nejprve smrt viceprezidenta maršála Caprari a následně i prezidenta Starhemberga. Kromě těchto nepředvídaných komplikací, které bylo třeba vyřešit, si musel císař zajistit souhlas rakouských ministrů s nastávajícími válečnými akcemi, což rozhodně nebyl jednoduchý úkol.

Na vídeňském dvoře se na počátku 18. století vytvořily dvě skupiny. První se sdružovala kolem stárnoucího císaře a bylo všeobecně známo, že se tato stará garnitura pokusí vyhnout válečnému konfliktu. Druhá skupina ministrů, v jejímž středu stáli následník trůnu a jeho bratr arcivévoda Karel, rozhodně válku neodmítala. Když do Vídne dorazila zpráva o obsazení italských měst vojáků francouzského krále, situace se změnila. Většina Leopoldových ministrů chápala španělské državy v Itálii jako území, na které mají výhradní právo Habsburkové a zároveň také jako bránu do ostatních

zemí španělského impéria. Obava, že by Itálie padla do rukou Ludvíka XIV., jenž by se tímto krokem nebezpečně přiblížil rakouským zemím, byla tak velká, že výpravu na Apeninský poloostrov podpořili i ti, kteří chtěli problém španělského nástupnictví řešit mírovou cestou.¹⁰⁸

Od dubna 1701 se proto začala shromažďovat císařská armáda v Tyrolích. Princ Evžen Savojský, vrchní velitel vojsk v Itálii, opustil Vídeň 14. května 1701. Na konci měsíce převedl svá vojska nebezpečnou cestou přes hřebeny Lessinských Alp a území neutrální Benátské republiky a 9. června se poprvé střetl s francouzskými jednotkami v blízkosti italského města Carpi. Přestože rakouská armáda zvítězila, rozhodně se nejednalo o významné střetnutí.

V bitvě, jež proběhla 1. září 1701 u městečka Chiari, velel maršál Nicolas Catinat na francouzské a Evžen Savojský na rakouské straně. Ani v tomto střetnutí nebyly ztráty velké, ale nutno dodat, že Francouzi utrpěli daleko více,¹⁰⁹ o to spíš, že byl zraněn jejich velitel maršál Catinat. Ten byl z bojů odvelen a jeho místo zaujal jiný francouzský maršál, François de Neufville, vévoda de Villeroy, který krátce před tím bojoval v Říši. Jak dodává životopisec Evžena Savojského „*pro prince* (tj. Evžena Savojského) *měla bitva 1. září 1701 jedinou výhodu, že Villeroy se ukázal stejně nedůvěřivý a nerozhodný, jako byl před tím Catinat*“.¹¹⁰

Neschopnost Catinata, nezpůsobilost Vileroye a neshody mezi hlavními veliteli francouzské, španělské a savojské armády a nakonec i vojevůdcovské schopnosti Evžena Savojského mohou samy o sobě vysvětlit úspěchy rakouské armády. Když k tomu přičteme ještě zradu savojského vévody, který v druhé polovině roku 1701 vyjednával s císařem lepší podmínky spolupráce,

---

¹⁰⁸ Frey, s. 34–41.

¹⁰⁹ Většinou se udává, že Francouzi ztratili u Chiari 3000 mužů a Rakušané jen 150.

¹¹⁰ Braubach, Max, Prinz Eugen von Savoyen. Eine Biografie, Band I, Wien 1963, s. 326.

snáze pochopíme, do jak prekérní situace se po vypuknutí bojů na Apeninském poloostrově dostal Ludvík XIV. a jeho spojenci.

Situace, v níž se francouzský král roku 1701 nacházel, rozhodně nebyla jednoduchá. V Itálii stála francouzská armáda proti císařskému vojsku vedenému geniálním Evženem Savojským, na počátku roku 1701 zemřel významný politik a rádce Ludvíka XIV. markýz Barbezieux a starost o válečné záležitosti, které do té doby spravoval, byla přenechána ministru Chamillartovi. Kromě toho se francouzský král poprvé ve svém životě dostal do otevřeného konfliktu se svým bratrem Filipem, vévodou orleánským. Vztahy mezi oběma bratry nebyly nejlepší, ale jak francouzský král, tak vévoda orleánský se přímého střetnutí snažili vyvarovat. V červnu 1701 ale došla Filipovi trpělivost, když Ludvík XIV. v rámci změn v armádě propustil ze svých služeb jeho syna Filipa, vévodu z Chartes, který se nedopustil žádného provinění, ale naopak se mohl honosit vojenskými úspěchy ještě z dob devítileté války, kdy se dokonce účastnil bitvy u Neerwinden.

Konflikt mezi králem a jeho bratrem vyvrcholil tím, že Ludvík XIV. mu přikázal vzdálit se do Saint-Cloud, aniž by vyslyšel jeho prosby ohledně návratu syna do francouzské armády. Na tomto zámku ještě tentýž večer, 9. června 1701, podlehl Filip záchvatu mrtvice. Když se o tom dozvěděl Ludvík XIV., projevil lítost a rozhodl se Filipovu synovi vynahradit ztrátu otce svoji přízní. Filip, který byl od nynějška nazýván vévodou orleánským, se mohl vrátit do armády a bojovat v zahraničí za francouzské zájmy.¹¹¹ Mezinárodní situace Francouzského království se v roce 1701 navíc zhoršila v důsledku toho, že francouzský král praktikoval velmi neopatrnou zahraniční politiku, která způsobila, že Anglie stojící zpočátku mimo ozbrojený konflikt, se velmi rychle zařadila do protifrancouzského tábora.

Série událostí, které vedly k projevům protifrancouzských nálad na Britských ostrovech a které způsobily tak rychlý obrat anglické zahraniční

¹¹¹ Erlanger, s. 290–291.

politiky, započala 16. září 1701 v Saint-Germain-en-Laye. V tomto zámku, vzdáleném necelých dvacet kilometrů od Paříže, zemřel v polovině září 1701 bývalý anglický král Jakub II. Ještě před jeho smrtí svolal Ludvík XIV. radu ministrů, aby se s nimi poradil, zda má anglickým králem uznat jediného syna Jakuba II., Jakuba Francise Edwarda. Většina ministrů byla proti, neboť si uvědomovala, do jaké situace by se Francie dostala, pokud by uznala Jakuba Francise Edwarda anglickým králem. Ludvík XIV. by tímto krokem popřel legitimnost Viléma III. Oranžského, kterého vynesla na anglický trůn roku 1688 Slavná revoluce, a dalo se očekávat, že by se tak Francouzské království dostalo do konfliktu s Anglií podporovanou Spojenými nizozemskými provinciemi. Na druhou stranu ale bylo pro Ludvíka XIV. velmi těžké upřít právo na anglický trůn jedinému synovi Jakuba II., kterému poskytl útočiště, a se kterým až do jeho smrti udržoval přátelské vztahy. Nadto bývalá anglická královna Marie byla přítelkyní Madame de Maintenon.

Nakonec Ludvík XIV. Jakuba Francise Edwarda uznal anglickým králem. Přestože Viléma III. francouzský král označil jako faktického krále („*roi de fait*“) a Jakuba jako krále podle práva („*roi de droit*“),¹¹² dostal se do rozporu se IV. článkem mírové smlouvy z Rijswijcku a tím pádem i s Vilémem III. a anglickým parlamentem, který uzákonil nástupnictví v Anglii v protestantské linii. Od této chvíle nabraly události rychlý spád. Vilém III. poté, co se dozvěděl o vyjádření francouzského krále, odvolal od francouzského dvora svého vyslance a krátce nato naznačil francouzskému vyslanci v Londýně, že by bylo v jeho zájmu opustit Londýn.

Tyto události naznačovaly, že problémy nastalé mezi spojenci a Francií mohou být jen stěží vyřešeny mírovou cestou. Nedlouho poté, co Vilém III. vypudil od anglického dvora francouzského vyslance, se rozhodl rozpustit parlament. Ve volbách, které následovaly, získali většinu wighové, militantnější a válce daleko více nakloněni než jejich političtí odpůrci

---

¹¹² Lavissee, s. 812.

toryové. Když se parlament 30. listopadu 1701 sešel, bylo jasné, že většina jeho členů je pro válku s Francií.¹¹³ Nový parlament se krátce po svém ustavení rozhodl pro válku s Francií, a proto vydal krátce po sobě dvě nařízení: první prohlašovalo Jakuba Francise Edwarda za zrádce a hrozilo postavit ho před soud, pokud někdy vkročí na půdu Britských ostrovů, druhé mělo zaručit, že se všichni politici a královští úředníci zřeknou Stuartovského panovníka.

Krátce poté, co se anglický panovník Vilém III. rozhodl vyhlásit válku Francii, utrpěl po pádu s koně vážné zranění a v březnu 1702 svým zraněním podlehl. V jeho osobě zemřel dávný protivník Ludvíka XIV., proti němuž francouzský panovník bojoval s trpělivostí od konce 80. let 17. století. Francouzský král a stejně tak i jeho ministři samozřejmě očekávali, že dojde ke změně politiky v Anglii, což vyplývá i z dopisu napsaného markýzem Boufflersem 25. března 1702. *„Smrt krále Viléma ... podle vši pravděpodobnosti podstatně změní věci v Evropě a obzvláště odhodlání a záměry Generálních stavů; a tato významná událost se zdá jako jasný zásah nebes, aby mohla být moc Vaší Výsosti upevněna ve všech královstvích a státech.“*¹¹⁴ Dalším důkazem toho, že Francie očekávala po smrti Viléma III. zlepšení mezinárodní situace, může být ještě dopis Madame de Ursini, který napsala Torcymu 3. dubna 1702, ve kterém píše: *„V tom [ve smrti Viléma III.] vidím zásah Boha, který se s největší pravděpodobností chystá zachovat mír v Evropě.“*¹¹⁵

Novým panovníkem Anglie se po smrti Viléma III. stala sedmatřicetiletá princezna Anna (1702–1714), švagrová zemřelého krále a dcera Jakuba II. Co se týká války o španělské dědictví, její nástup na anglický trůn rozhodně neznamenal změnu, jakou očekával Ludvík XIV. a mnozí francouzští politici.

---

¹¹³ Kovář, s. 199–200.

¹¹⁴ Lavissee, s. 813.

¹¹⁵ Tamtéž.

Anna pokračovala v zahraniční politice Viléma III. a stejně jako on odmítala výrazněji pomoci rakouským jednotkám v Itálii, ale rozhodně nehodlala uzavřít mír s francouzským králem či jiným způsobem ukončit probíhající konflikt, který oficiálně začal 15. května 1702, kdy se Anglie, Spojené nizozemské provincie a císař spojili a společně vyhlásili válku francouzskému králi Ludvíkovi XIV.

V. První roky války o španělské dědictví

K mocnostem, které uzavřely dohodu v Haagu a v září 1701 se tak sdružily do Velké aliance, se připojil dánský král Frederik IV., který již v lednu 1701 podepsal smlouvu se Spojenými nizozemskými provinciemi v Odense, v níž slíbil poskytnout finanční i vojenskou pomoc ve válce proti francouzskému králi. Kromě toho se na stranu Velké Aliance postavila i řada významných říšských knížat, v první řadě král pruský, kurfiřti hannoverský, falcký, vévoda lüneburský, meklenbursko-schwerinský a také někteří církevní hodnostáři, například biskupové würtzburský a münsterský. Vojsko, kterým spojenci disponovali, čítalo na počátku roku 1702 asi kolem 250 000 mužů a bylo placeno především z prostředků maritimních mocností. Celá koalice byla řízena trojicí velmi schopných mužů, politiků a válečníků, Heinsiem, Evženem Savojským a vévodou z Marlborough.

Heinsius, v té době již šedesátiletý, vstoupil do politiky v roce 1669, kdy se stal zástupcem města Delftu na zasedání Generálních stavů. Krátce po zahájení kariéry ho expanzivní politika francouzského krále vehnala do tábora oranžských princů. Roku 1689 byl jmenován velkým pensionářem provincie Hollandu. *„Byl neúnavně pracovitý [...] Četl depeše vyslanců a vlastní rukou jim psal odpověď, sám přijímal zahraniční diplomaty [...] Nikdo nebyl tak zraněn francouzskou drzostí a troufalostí jako on. Celý svůj život vzpomínal na to, jak mu Louvois v roce 1681 vyhrožoval, že ho nechá vsadit do Bastily.“*¹¹⁶

Další z trojice politiků stojících proti Ludvíkovi XIV., vévoda z Marlborough, nebyl francouzskému panovníkovi zcela neznámý. Na počátku své vojenské kariéry působil dokonce ve francouzském vojsku, kde získal roku 1672 hodnost kapitána. Po několikaleté službě pod velením

---

¹¹⁶ Lavissee, 814.

maršála Turenna, jenž si záhy všiml jeho nadání, byl roku 1677 povýšen na plukovníka.¹¹⁷ V následujících letech se vrátil do Anglie a postavil se na stranu nového krále Viléma III. Po několika úspěších v Irsku, kde bojoval právě za prosazení Viléma III. proti jakobitům, byl obviněn z komplotu proti králi a v roce 1692 uvězněn v Toweru. Přestože byl vévoda z Marlborough vynikajícím vojevůdcem, král Vilém III. na počátku války o španělské dědictví rozhodně neměl v úmyslu tohoto dobrého, ale podle jeho soudu přece jen nebezpečného válečníka pustit na svobodu, natož mu svěřit velení anglické armády. Když však v březnu 1702 Vilém III. zemřel a na trůn dosedla královna Anna, jejíž oddanou přítelkyní byla již od 80. let 17. století Sarah Churchillová, vévodkyně z Marlborough, propuštění vévody z Marlborough na sebe nedalo dlouho čekat.¹¹⁸

Vévoda z Marlborough byl královnou Annou jmenován do čela anglických vojsk a díky uzavření Velké aliance se stal také velitelem jednotek Spojených nizozemských provincií. Podle některých historiků byl Marlborough jedním z největších géníů své doby, který úplně změnil způsob vedení války, podle jiných to byl jen jeden z mnoha vojevůdců, který za celých devět let, kdy působil v čele anglických a nizozemských pluků, vyhrál pouze několik větších bitev.¹¹⁹ Pro válečné umění vévody z Marlborough bylo ale rozhodně přínosem spojení s jiným vítězným vojevůdcem – Evženem Savojským.

Evžen Savojský, vnuk savojsko-carignanského prince, byl synem hraběte ze Soissons a Olympie Manciniové, neteře kardinála Mazarina. Původně byl určen pro církevní dráhu, ale nakonec se rozhodl pro službu v armádě. Nejprve obrátil pozornost na francouzského krále, ale když ho Ludvík XIV. do svých služeb nepřijal, vstoupil do rakouské armády. Do roku 1701 se

¹¹⁷ Bodiner, Gilbert, Marlborough (John Churchill, duc de), In: Bluche, François, Dictionaire du Grand Siècle, s. 982–983.

¹¹⁸ Lynn, John A., The Wars of Louis XIV. 1667 – 1714, 1999, s. 272–273.

¹¹⁹ Srov. Chandler, Marlborough as a Military Commander, London 1973 a Lynn, s. 273.

proslavil úspěšným bojem proti Turkům, zvláště pak bitvou u Zenty roku 1697. „*Nebyl žádný velký taktik, ale hluboce se zamýšlel nad svými plány, které pak velmi rychle vykonal.*“¹²⁰

Tento „triumvirát“ Heinsia, Evžena Savojského a vévody z Marlborough se ustavil na počátku války o španělské dědictví a jak se později ukázalo, jeho moc rozhodně nebyla zanedbatelná. Částečně k tomu přispívalo i to, že se v osobách těchto tří významných mužů podařilo spojit umění politických jednání a manévřů s geniálním citem pro vedení válečných akcí. Kromě toho měli podporu Anglie a Spojených nizozemských provincií, které jim mohly poskytnout nejen dostatečnou finanční podporu, ale také velký počet mužů pro jejich vojsko.

Situace Francie nebyla na počátku války o španělské dědictví příliš dobrá, ale rozhodně se zdála být lepší než situace v roce 1688, tedy na počátku Devítileté války. Proti Ludvíkovi XIV. stál sice císař a další významní církevní i světské činitele Říše a po jejich boku také Anglie a Spojené nizozemské provincie. Na rozdíl však od roku 1688 nebyly císařské vojsko ani finanční prostředky v tak dobrém stavu. Anglie v roce 1701 disponovala 100 000 muži a přibližně stejný počet vojáků mohl nabídnout i Leopold I., zato Ludvík XIV. mohl postavit vojsko o počtu až 200 000 mužů. Anglické loďstvo o velikosti ne více než 150 lodí se nemohlo rovnat francouzskému loďstvu, které na počátku konfliktu čítalo až 206 lodí.¹²¹

Finanční situace Francouzského království ovšem nebyla tak dobrá a navíc na počátku 18. století chyběli francouzské armádě schopní velitelé formátu Marlborougha či Evžena Savojského. Zahraniční politika byla v té době stále řízena nejen samotným králem Ludvíkem XIV., ale také jeho spolupracovníkem markýzem Torcym a vojenské záležitosti maršálem Julesem Bolé de Chamlay, mužem, který začal svoji kariéru již během

---

¹²⁰ Lavissee, s. 815.

¹²¹ Bluche, Louis XIV, s. 774.

francouzsko–nizozemské války. Kromě těchto mužů zasahovali do válečných záležitostí ještě maršál Vendôme, vévoda Berwick a vévoda Villars. Velmi vlivným mužem se v roce 1701 stal markýz Chamillart, neboť kromě funkce hlavního kontrolora financí, kterou zastával od roku 1699, ještě nahradil markýze Barbezieuve ve funkci ministra pro válečné záležitosti. Svému rychlému vzestupu vděčil Chamillart především náklonnosti Madame de Maintenon, ale přesto si své funkce neudržel dlouho. Již o několik let později, v roce 1709, byl vystřídán markýzem Hainautem. V době, kdy oblíbenost Chamillarta na francouzském královském dvoře upadala, započala stoupat hvězda Villeroye, Tallarda a Marsina „*generálů, kteří mají vkus, fantazii, kteří jsou oblíbeni a kteří, jak král, podle Saint-Simona, doufá, disponují vhodnými schopnostmi.*“¹²²

Král Ludvík XIV. si víc než kdy jindy zakládal na tom, že samostatně rozhoduje o věcech týkajících se armády a snažil se veškeré válečné operace řídit z Versailles sám. To se samozřejmě nelíbilo mnohým francouzským vojevůdcům, což můžeme vytušit i z dopisu maršála Catinata, který napsal do Versailles: „*Vaše Milosti, je mi ctí, že jste mi napsal, že znáte Německo [Říši] pouze podle mapy [...] Dovolte mi tedy, abych Vám řekl, že muži, kteří jsou zde, vidí situaci daleko lépe než ti, kteří tu nejsou.*“¹²³ Nemůžeme však říci, že všechny zásahy Ludvíka XIV. do válečných událostí byly na škodu věci. Ještě v roce 1701 francouzský král například rozhodl, že kromě stálých jednotek bude do pole postaveno ještě 57 dobrovolnických jednotek. Nováčci měli být zařazeni do již ustavených oddílů, aby se tak smísili se zkušenějšími vojáky, a aby získali potřebou sebedůvěru a zkušenosti. Ovšem nakonec tento vynikající nápad byl zrušen jiným nařízením Ludvíka XIV. z ledna 1702, kdy rozkázal několik tisíc mužů přidělit těm velitelům, kteří ho žádali o další bojovníky, ovšem nově příchozí vojáci měli být živeni na náklady svých

¹²² Lavissee, s. 815–816.

¹²³ Tamtéž, s. 816.

velitelů, což se většině samozřejmě nelíbilo a podle některých současníků dokonce „*tento tah způsobil úpadek pěchoty*.“¹²⁴

Kromě různých problémů v armádě přibyl Francii oproti roku 1688 ještě jeden problém. Francouzská armáda totiž neměla za úkol bránit pouze vlastní území Francie, ale měla také přispět k obraně Španělského království. Situaci navíc ještě komplikovala skutečnost, že Filip V. nebyl nejlepším politikem a vladařem. Markýz Louville, který podle přání Ludvíka XIV. působil na španělském královském dvoře jako rádce Filipa V. dokonce prohlásil, že Filip V. „*je král, který nevládne, a nikdy vládnout nebude*.“¹²⁵ Podobného názoru byl zřejmě i samotný francouzský král, který se snažil alespoň prostřednictvím dopisů přimět svého vnuka k nějaké aktivitě na poli politiky. V dopise z 10. září 1702 například čteme: „*Nemáte jiného většího nepřítele než svoji lenost. Pokud vás ovládne, vaše záležitosti stihne úpadek, který by vás mohl připravit o reputaci, jež jste si vydobyl*.“¹²⁶

Naštěstí pro francouzského krále nebylo Španělsko jediným jeho spojencem. Na stranu Ludvíka XIV. se na počátku 18. století přidali někteří členové rodu Wittelsbachů, bavorský kurfiřt Max Emanuel a jeho bratr kolínský arcibiskup a lutyšský biskup Josef Klement. Dále se do francouzského tábora přidal savojský vévoda Viktor Amadeus a portugalský král Pedro. Aliance Ludvíka XIV. se savojským vévodou poskytla francouzským vojákům možnost volného průchodu severní Itálií a tím pádem snadnější obranu Milánska před císařským vojskem. Josef Klement zahájil na území kolínského biskupství vojenské operace, které měly zabránit plánovanému spojení anglických a nizozemských vojsk. Max Emanuel, který 9. března 1701 uzavřel dohodu s Francií ve Versailles, za slib podpory při příští císařské volbě poskytl francouzskému králi vojenskou pomoc, která

---

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž, s. 816.

¹²⁶ Erlanger, Philippe, Louis XIV. Au jour le jour, Paris 1968, s. 218.

čítala asi 100 000 mužů. Ludvík XIV. musel nadto bavorskému kurfiřtovi zaručit, že zůstane guvernérem Španělského Nizozemí a v případě revolty v Bavorsku mu bude poskytnuta dostatečná vojenská pomoc na potlačení povstání.

Portugalský král se připojil k francouzské straně za slib zvětšení portugalských kolonií v zámoří, především na území dnešní Brazílie. Smlouvou v Lisabonu podepsanou 18. června 1701 byla uzavřena dohoda o vzájemné politické podpoře a pomoci mezi oběma státy. Krátce poté uzavřel portugalský král přístavy své země nepřátelským lodím, tzn. především anglickým a nizozemským.¹²⁷

Pokud šlo o získávání dalších spojenců v Říši pro nastávající válečný konflikt, byl Charles François d'Iberville, který vedl četná jednání s říšskými knížaty, bezpochyby jedním z nejdůležitějších diplomatů, který na počátku 18. století působil ve službách Ludvíka XIV. Říšská knížata ve Francích a Švábsku velmi rychle projevila souhlas s nabídkami tohoto francouzského vyslance. Jejich rozhodnutí ovšem neovlivnilo ani tak přesvědčení o správnosti nároků Bourbona Filipa V. na španělské impérium, ale spíše zášť, kterou pocítovala k císaři. Francká a švábská šlechta nemohla Leopoldovi I. zapomenout, že se v době Devítileté války (1688–1697) spíše zabýval problémy ve vlastních državách, především v Uhrách, a během míru v Rijswijku si raději zajistil pevnosti Breisach a Phillipsburg než významné říšské město Štrasburk, jenž zůstal Francii.¹²⁸

Od počátku konfliktu, který začal francouzskou okupací tzv. bariér, se jak francouzské, tak nizozemské vojsko připravovalo na střetnutí a jak francouzské, tak nizozemské velení se snažilo upevnit obranu svých pevností a posádek v oblasti bariér. *„Holand'ané disponovali množstvím pevností vyrovnaných do půlkruhu, které se nacházely v oblasti, kterou bylo možno*

---

¹²⁷ Lavissee, s. 817.

¹²⁸ Frey, s. 17.

*snadno zatopit. Mezi nejvýznamnější patřily pevnost Sluis, Hulst, Bergen op Zoom, Breda, Hertogenbosch, Grave, Nijmegen, a trochu jižněji Maastricht. Dobře vyzbrojené a jednotkami obsazené uzavíraly vstup na území Republiky [Spojených nizozemských provincií]. Španělské Nizozemí nebylo rozhodně tak dobře chráněno proti útoku Spojených nizozemských provincií a jeho pevnosti Anvers, Malines, Lovaň, Ruremonde, Venloo nebyly v tak dobrém stavu jako ty nizozemské.*¹²⁹

První polovinu roku 1702 vyplnily francouzské akce na území Španělského Nizozemí a území Spojených nizozemských provincií a vojenské akce v Říši. Francouzské jednotky posílené bavorskými a španělskými oddíly ale rozhodně nemohly ubránit Španělské Nizozemí a území náležející kolínskému arcibiskupství. Francie po počátečním ústupu ustálila svoji obrannou linii ve Flandrech a v této oblasti byl ustanoven jako nejvyšší velitel vévoda burgundský, vnuk Ludvíka XIV. a bratr španělského krále Filipa V., kterému ovšem v době příjezdu do Flander bylo sotva dvacet let. Ludvík Burgundský byl svěřen pod dohled maršála Boufflerse.¹³⁰

V době, kdy velká část francouzské armády operovala ve Flandrech, jednotky Velké aliance se přesunuly ke Kaiserswerthu, pevnosti, která patřila kurfiřtu kolínskému, spojenci francouzského krále. Anglické, císařské a nizozemské pluky začaly s obléháním Kaiserswerthu v dubnu 1702. Město kapitulovalo 15. června 1702. Mezitím maršál Boufflers překročil řeku Meusu a dostal se do blízkosti nizozemských jednotek pod vedením hraběte z Athlone, který se zalekl francouzského maršála a začal před ním ustupovat směrem k Nijmegenu. Situace se ale za nedlouho obrátila, když ke spojenému anglicko–nizozemskému vojsku dorazil vévoda z Marlborough, který do té doby pobýval v Londýně.¹³¹ Boufflers a vévoda burgundský byli nuceni

---

¹²⁹ Lavissee, s. 817.

¹³⁰ Lynn, s. 275.

¹³¹ Martin, s. 344–345.

stáhnout se do Brabantska, kde se snažili udržet obrannou linii, která sahala od kanálu La Manche přes Antverpy až k severovýchodnímu toku řeky Meuse.¹³² Navzdory veškeré snaze nebyl maršál Boufflers s to udržet všechny pozice nacházející se na obranné linii.

Na počátku měsíce září opustil francouzské vojsko vévoda burgundský, údajně proto, že se nemohl dívat na to, jak nepřátelé zabírají jedno po druhém města, která patří jeho bratrovi.¹³³ Dne 25. září 1702 dobyl Marlborough město Venloo a na počátku října i město Roermond. Vévodovi z Marlborough nestálo v polovině října nic v cestě a mohl se vydat k jednomu z významných flanderských měst, Liège, které se vzdalo prakticky bez jediného výstřelu 13. října 1702.¹³⁴

V první polovině roku 1702 začala operovat v Říši císařská armáda, jejíž pozornost se soustředila na město Landau, které bylo podle Vaubana „*krásným a velkým vstupem z Lotrinska do Německa*“. Abychom si uvědomili, jaké bylo postavení tohoto města, musíme se vrátit o několik desetiletí nazpět. Původně říšské město Landau, ležící v severní části Dolního Alsaska, bylo dlouhou dobu středem zájmu francouzského krále. Během Třicetileté války obsadili Landau Francouzi a Vestfálským mírem byla držba tohoto města přiznána francouzskému králi. Následně zde probíhaly opevňovací práce pod vedením nejznámějšího stavitele pevností doby Ludvíka XIV., Sébastiena Le Prestre Vaubana.¹³⁵

Když Ludvík Vilém Bádenský překročil 27. dubna 1702 Rýn s 38 000 muži, hodlal oblehnout a dobýt právě Landau, údajně „*jedno z míst, která byla srdci Ludvíka XIV. nejdražší*.“ Ludvík Bádenský počítal s tím, že bude muset svést bitvu s francouzskou armádou vedenou maršálem Catinatem, která se pomalu přibližovala z Alsaska. Ovšem francouzský maršál jednal

---

¹³² Lynn, s. 275.

¹³³ Martin, s. 345.

¹³⁴ Tamtéž, s. 345–346.

¹³⁵ Bodinier, Gilbert, Landau, In: Bluche, Françoise, Dictionnaire du Grand siècle, s. 825–826.

zcela neočekávaně. Se svými oddíly pokračoval k Druseinheimu a následně do Štrasburku, aniž by se střetl s říšskou armádou. Vévodovi Bádenskému dorazil 19. června na pomoc arcivévoda Josef. Po 84 denním obléhání padlo město do rukou vojáků císařské armády. Francouzský král se samozřejmě nehodlal se ztrátou Landau smířit a svým maršálům přikázal dobýt město při nejbližší příležitosti zpět. Francouzi město oblehli na podzim následujícího roku.¹³⁶

Kromě stárnoucího Catinata, poslal Ludvík XIV. do Říše ještě maršála Villarse, aby bojoval po boku francouzského spojence Maxe Emanuela. Bavorský kurfiřt během prvních let války o španělské dědictví několikrát změnil strany. Stejně jako mnoho jeho současníků, chtěl i on nakonec stanout po boku vítěze a za své služby byl rozhodnut získat co nejvíc. To pochopil již anglický král Vilém III., který na dvůr bavorského kurfiřta poslal roku 1701 svého agenta, prince Montmollina. Vyslanec Maxu Emanuelovi slíbil doživotní vládu ve Španělském Nizozemí, osobní penzi a vojenské velení ve válce. Max Emanuel však rozhodně trval na tom, aby mu císař udělil královský titul, a když na to Leopold I. nepřistoupil, požadoval alespoň výměnu Bavorska za Neapolsko. Jakmile ziskuchtivý kurfiřt zjistil, že mu ani tuto podmínku nehodlá císař splnit, začal uvažovat o návratu do francouzského tábora.

Počátkem února 1702 se Gilbertu Colbertovi podařilo dohodnout se s bavorským vyslancem Monasterolem a Bavorsko opět navázalo styky s Francií. Jak se zdá, měl v dubnu 1702 Max Emanuel konečný válečný cíl: hodlal ke svým zemím připojit rýnskou Falc a Falc-Neuburg s městy Augšpurk, Norimberk, Řezno, Rothenberg, Kitzbühl, Burgau, Neuburg a Ulm.¹³⁷ Proto není těžké pochopit, proč v létě roku 1702 směřovaly jeho kroky právě k Ulmu, před kterým se zastavil 8. září 1702. Krátce nato poslal

---

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Frey, s. 53.

bavorský kurfiřt asi 50 vojáků přestrojených za vesničany do města, aby zneškodnili strážce a otevřeli brány jeho vojsku. Když 14. září 1702 bavorská armáda vstoupila do Ulmu, obrátil její velitel pozornost k nedalekému městu Memmingen, jehož obsazení proběhlo v říjnu 1702.

Na podzim roku 1702 se Ludvík XIV. rozhodl odvolat z válečných akcí maršála Catinata. Dne 2. září 1702 předal Catinat ve Štrasburku Villarsovi královny rozkazy, ve kterých stálo, že jednotky Maxe Emanuela se spojí s Vendômovými a společně budou postupovat na Vídeň. Francouzský král však nepočítal s tím, že se císařské vojsko úspěšně pokusí obsadit Landau. Villars se tak během válečných operací dostal do nebezpečné blízkosti armády Ludvíka Bádenského.

Koncem září 1702 vypadala situace na horním Rýně následovně: francouzské jednotky pochodovaly po levém břehu řeky k jihu a císařská armáda šla stejným směrem, ale po břehu pravém. Ludvík Bádenský se ze všech sil snažil zabránit přechodu francouzských jednotek přes Rýn, ale jeho snaha se nakonec ukázala jako zbytečná. Villars se totiž pokusil o léčku. Jednotku o velikosti asi 2000 mužů poslal k Neuenburgu, aby vzbudil dojem, že právě u tohoto města hodlá svou armádu převést přes Rýn. Zbytek mužů vyslal v noci z 13. na 14. října na sever.

Ráno 14. října 1702 začala bitva. Nejprve přešlo na pravý břeh Rýna šestnáct kompanií francouzských granátníků, kteří odzbrojili část překvapených rakouských oddílů. Mezitím se francouzská jízda obrátila k Friedlingenu a pěchota se seřadila do bojového postavení na pláni nedaleko kopce Tüllingen. Překvapnému Ludvíkovi Bádenskému však netrvalo ani hodinu, než seřadil svou jízdu k boji. Vlastní střet začal zuřivým útokem Villarsových vojáků. Po vytrvalém boji se německá pěchota rozprchla. K dalšímu útoku následně zavelel Ludvík Bádenský, který se svou kavalerií zaútočil proti vévodovi de Magnac, veliteli jízdy. I přes Villarsovy úspěchy

propukla v řadách francouzských bojovníků neopodstatněná panika. Do bitevní vřavy zaznívaly francouzské výkřiky: „Jsme odříznuti!“, které brzy vyvolaly dojem, že na bitevním poli zbyla jen hrstka francouzských vojáků, zatímco ostatní se stáhli do bezpečí. Strach francouzských bojovníků trval až do doby, než k „odříznuté“ jednotce dorazil velitel Villars, který ji uklidnil slovy: „*Pojďme, přátelé, vítězství je naše: ať žije král!*“¹³⁸ Když obě armády ustoupily a bylo zřejmé, že je po bitvě, nebylo jasné, kdo zvítězil. Lépe řečeno, obě strany byly přesvědčeny o svém vítězství a jak Villars, tak vévoda bádenský začali slavit svůj velký triumf.¹³⁹

Během roku 1702 vyslal Ludvík XIV. ještě malou armádu do Španělska, aby podpořila síly Filipa V. Válečné akce roku 1702 se ve Španělsku soustředily na oblast Cádizu, neboť jak anglický král Vilém III., tak i jeho následnice královna Anna, se snažili pro Anglii získat právě tuto oblast, čímž by nejen měli možnost kontrolovat obchod s Amerikou, ale získali by tak i potřebnou základnu pro boj na Iberském poloostrově.

Poté, co Francouzi zničili anglickou loď Bonaventura v neutrálních benátských vodách, obklopila v červenci 1702 Cádiz námořní expedice, čítající asi 50 anglických a nizozemských lodí, které velel sir George Rooke. Na palubách jeho lodí bylo kromě posádek ještě kolem 14 000 vojáků pod vedením vévody z Ormondu, kteří byli připraveni se rychle vylodit a obsadit určené území. Jejich pokusy však nebyly příliš úspěšné. Skoro po měsíci neustálého snažení se Ormondova jednotka zmocnila pouze malého přístavního městečka Puerto Santa Maria a admirál Rooke i ostatní kapitáni pochopili, že bude lepší další akce odložit. K tomuto závěru přiměl admirála nejen výsledek dobytých akcí, ale také zhoršující se stav moře, které by se mohlo ze dne na den stát pro anglicko-nizozemskou flotilu větší hrozbou, než

---

¹³⁸ Bluche, François, Friedlingen (Bataille de), In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 623–624.

¹³⁹ Tamtéž.

byli vojáci na španělském pobřeží. Proto na konci srpna byl vydán rozkaz, který nařizoval nalodit všechny vojenské jednotky a uchýlit se do bezpečnějších vod.

Neúspěch u Cádiz u byl anglickými veliteli zapomenut v okamžiku, když se dozvěděli o blížící se španělské „stříbrné flotile“, která se právě vracela pod vedením admirála Chateaurenaulta z Havany do Španělska.¹⁴⁰ Bitva mezi francouzsko-španělskou a anglicko-nizozemskou flotilou se strhla 22. října 1702 nedaleko přístavního města Vigo, které se nachází na severozápadě Iberského poloostrova. Francouzský admirál totiž několik dní před tím rozhodl zakotvit poblíž Viga, kde se v zátoce San Simón hodlal postavit nepřátelské flotile na odpor. Počítal s pomocí posádky přístavu Vigo a podporou dvou nedalekých pevností Corbeyon a Pierre. Nedlouho před tím byly zahlédnuty francouzskými a španělskými pozorovateli plachty anglických lodí, ale admirála to příliš neznepokojovalo, neboť byl přesvědčen, že dříve než nepřátelé dorazí, přijdou mu na pomoc jednotky vyslané provincií La Coruña. Dále doufal, že se brzy objeví další španělské válečné lodě.

Tento předpoklad se ovšem ukázal zcela mylným. V roce 1702 byly totiž prostředky španělské koruny velmi omezené. Ve vodách Středozemního moře operovalo jen 28 španělských galér a pouze sedm z nich se nacházelo poblíž Španělska.¹⁴¹ Střetnutí bylo pro francouzskou flotilu katastrofální. Chateaurenault ztratil 15 lodí, 3 fregaty, 3 korvety, 968 kanónů a 8000, z celkového počtu 9000, mužů. Samozřejmě Španělé přišli i o svůj náklad, který částečně zůstal na dně moře v zálivu San Simón, částečně padl do rukou admirála Rookea, který tak přivezl do Londýna kořist v celkové hodnotě asi jednoho miliónu liber. Stříbrný poklad se však, jak tvrdí někteří historici, podařilo Španělům zachránit. Údajně francouzští a španělští admirálové

---

¹⁴⁰ Lynn, s. 277.

¹⁴¹ Kamen, Henry, *La guerra de Sucesion en España 1700–1715*, Barcelona 1974, s. 72.

pochopti nebezpečí anglických lodí dříve, než se dostali k přístavu Vigo a celý náklad stříbra proto vyložili ještě před tím, než anglicko-nizozemská flotila zničila většinu jejich lodí.¹⁴²

Ještě téhož roku zaplatil Filip V. francouzskému králi Ludvíkovi XIV. 4 500 000 livrů jako odškodné za francouzské ztráty u Viga. Pontchartrain, ministr Ludvíka XIV. mající na starosti francouzskou válečnou flotilu, částečně použil tyto peníze na vybudování nového válečného loďstva. Tento významný francouzský politik pochopil, že námořní katastrofu nezpůsobila chyba francouzského admirála, ale spíše nešťastná shoda okolností. Přestože markýz Châteaurenault byl 14. ledna 1703 Ludvíkem XIV. povýšen do hodnosti maršála Francie, na palubu válečné lodi již nevstoupil.¹⁴³

Co se týká válečných akcí v Itálii, rok 1702 nezačal pro Francouzské království a jeho spojence nejlépe, ale na jeho konci už rozhodně můžeme mluvit o tom, že francouzští spojenci dosáhli významných úspěchů. Po prohrané bitvě u Chiari rozhodl maršál Villeroy stáhnout své muže do Milánska, které zvolil za vhodné útočiště k přezimování. Velitelský štáb francouzské armády umístil do dobře opevněné Cremony. Evžen Savojský však chystal léčku. Podplacením cremonského faráře Antonia Cosoliho získal potřebné informace k tomu, aby se mohl nepozorovaně dostat do města. V noci z 31. ledna na 1. února 1702 pronikl Evžen Savojský spolu se svými vojevodci Guidem Starhembergem a Charlesem Commercem do Cremony podzemním kanálem, čímž nemile překvapil francouzskou posádku. Villeroy situaci nezvládl a padl do rukou rakouských útočníků. Bez ohledu na svého maršála se ale Francouzi vzchopili a donutili vrchního velitele rakouských vojsk a jeho muže k ústupu z města. Statečné ubránění Cremony nezůstalo bez ohlasu. Krátce nato začal kolovat pamflet s následujícím čtyřverším:

¹⁴² Srov. Vergé-Franceschi, Michel, Vigo, In: Bluche, François, Dictionaire du Grand siècle, s. 1596 a Lynn, s. 277.

¹⁴³ Vergé-Franceschi, Michel, Chateaurenault, In: Bluche, François, Dictionaire du Grand siècle, s. 314–315.

„*Français, rendez grâce a Bellone,
Votre bonheur est sans égal:
Vous avez conservé Crémone
Et perdu votre général.*¹⁴⁴

(Francouzi, poděkujte Belloně, váš úspěch je jedinečný, udrželi jste Cremonu a ztratili svého generála.)

Po zajištění maršála Villeroye¹⁴⁵ byl do Itálie poslán Louis-Joseph de Bourbon, vévoda z Vendôme, pravnuke francouzského krále Jindřicha IV. Jak se později ukázalo, bylo uvěznění významného francouzského vojevůdce pro Evžena Savojského spíše Pyrrhovým vítězstvím. Vendôme byl totiž pravý opak nerozhodného Villeroye. „*Byl to veselý společník, trochu zhýralý [...] špatný správce armády a bez smyslu pro disciplínu, ale přece geniální co se týká válečných záležitostí, vynikal rychlými řešeními a měl smyslem pro válečné akce.*“¹⁴⁶ Tento francouzský vojevůdce porazil vévodu Vinscontiho u Santa Vittoria 26. července 1702 a následně se obrátil proti rakouským vojskům, která se stáhla do nedalekého Luzzara. Roku 1703 pokračovaly válečné události na území dnešní Belgie ve znamení anglických snah zmocnit se měst Anvers, Ostende a Nieuportu, což by jim umožnilo lepší spojení s Anglií a tím pádem i snadnější přepravu anglických vojsk na kontinent. Vévoda Marlborough, který na počátku roku 1703 velel asi stotisícům anglických, nizozemských a císařských vojáků, prosazoval, aby se před postupem do Říše svedla bitva s francouzskými jednotkami na území Španělského Nizozemí nebo Francie. V první polovině roku 1703 vojska Velké aliance zaútočila na Bonn, rezidenci francouzského spojence, kolínského arcibiskupa. Do poloviny května ovládlo anglo-nizozemské

¹⁴⁴ Bodinier, Gilbert, Villeroy (François de Neufville, duc de), In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 1602.

¹⁴⁵ Villeroy byl rakouským velitelem držen ve vězení celých deset měsíců. Po propuštění se na italské bojiště už nevrátil, neboť Ludvík XIV. ho vyslal do Flander.

¹⁴⁶ Lavissee, s. 820.

vojsko veškeré území arcibiskupa kolínského, který majitel hledal útočiště ve Francii.

Po dobytí Bonnu se chtěl vévoda Marlborough obrátit proti menším nizozemským pevnostem Ostende a Huy, aby odvrátil pozornost francouzských jednotek, ale jeho plán byl nizozemskými generály vetován. Marlborough se po dohodě s nizozemskými generály vydal k městu Huy, kde mě zaměstnat francouzské jednotky a umožnit tak příchod jednotek generála Obdamy, se kterým měl následně spojit své síly k překonání obranné linie u města Stekene. Koncem července 1703 přemohlo nedaleko města Stekene vojsko generála Obdamy francouzské jednotky vedené La Mothem, ale spojenci svého vítězství nevyužili. Mezitím Boufflers velmi rychle přesunul své vojsko na ohrožené území a 30. července napadl Obdamovu armádu nedaleko města Ekeren. V tomto střetu přišel holandský generál asi o čtvrtinu svých vojáků a prohraná bitva zapříčinila konec jeho kariéry. V dopise Ludvíkovi XIV. líčí maršál Boufflers: *„Včera, Pane, se odehrál nesnadný a urputný boj mezi armádou Vaší Výsosti v Brabantsku a armádou nepřátel, které velel Obdama. V této bitvě získala armády Vaší Výsosti veškeré výhody a celkové vítězství.“*¹⁴⁷ Toto vítězství vyneslo Boufflersovi od španělského krále Filipa V. řád Zlatého rouna.¹⁴⁸

Další válčiště, kde se v roce 1703 slavily úspěchy francouzských zbraní, byla Říše. Maršál Villars vedl svou armádu směrem k Rýnu, kde dosáhl vítězství v několika menších střetnutích. Nedlouho poté, 9. března 1703, obsadil se svými jednotkami město Kehl a následně se hodlal spojit s armádou bavorského kurfiřta. Prvním cílem Maxe Emanuela na počátku roku 1703 bylo město Neuburg, které bavorské jednotky obsadily již v únoru. Po pádu Neuburgu porazil kurfiřt 11. března 1703 menší císařskou armádu

---

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 280.

¹⁴⁸ Bluche, François, Boufflers (Louis-François, duc de), In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 219.

čítající asi 10 000 mužů u Sieghardingu. Následně se vydal směrem k Řeznu, které se vzdalo několik dnů po příchodu bavorských jednotek.

Bavorský kurfiřt slavil úspěchy. Po spojení sil Villarse a Maxe Emanuela došlo k malé výměně názorů mezi oběma generály. Maršál prosazoval okamžitý útok na Vídeň, která by podle jeho názoru nemohla dlouho vzdorovat spojenému francouzsko–bavorskému vojsku. Zpočátku Max Emanuel s plánem souhlasil, ale za nedlouho dal najevo své pochyby a nakonec i nesouhlas. Do konfliktu obou vojevůdců se nakonec vložil Ludvík XIV., který přikázal Villarsovi, aby se podřídil velení bavorského kurfiřta, který rozhodl o tažení do Tyrol, kde se jeho vojsko mělo setkat s jednotkami Vendômovými.¹⁴⁹

Kromě vojska Maxe Emanuela a maršála Villarse operovaly v Říši ještě jednotky maršála Tallarda a vévody burgundského. Spojenými silami, které dohromady čítaly kolem 24 000 mužů, obsadili vévoda burgundský a maršál Tallard město Breisach. Když se císař dozvěděl o pádu významného města do francouzských rukou, přikázal popravit vojevůdce, který Breisach bránil. Obléhání města se kromě Tallarda a vévody burgundského zúčastnil i stavitel Vauban, který opět dokázal, že tradované přísloví o tom, že „*město obležené Vaubanem je dobyté město*“, je stále platné.¹⁵⁰

Po dobytí Breisachu byl Ludvík XIV. přesvědčen, že cestě na Freiburg nic nebrání a že dobytí tohoto významného města je jen otázkou času. Ovšem Tallard, vévoda burgundský a Vauban si už tak jistí nebyli. Vojsko, kterému stáli v čele, bylo zeslabeno dlouhými pochody a neustálou dezercí. Počet mužů se v každém oddílu snížil ze 6000 téměř na polovinu. Nakonec i král Ludvík XIV. pochopil, že obléhání Freiburgu pro tuto chvíli počká, povolal

---

¹⁴⁹ Lynn, s. 280–283.

¹⁵⁰ Bluche, François, Vauban, In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 1567–1569.

vévodu burgundského a Vaubana ke dvoru a Tallardovi dal příkaz, aby se pokusil dobýt zpět město Landau.¹⁵¹

Nedlouho poté Tallard překročil Rýn a ve dnech 12.–14. října oblehl Landau. Když se doslechl, že směrem k němu postupuje se svou armádou princ hessensko-kasselský, opustil Landau a vydal se vstříc německému knížeti, kterého 15. listopadu 1703 porazil u Špýru. Krátce nato padlo pod náporem francouzských jednotek i město Landau.

Po návratu z Tyrol se Max Emanuel 1. srpna 1703 spojil s vojsky maršála Villarse. Max Emanuel prosazoval útok na Augsburg, ale Villars nesouhlasil a zdůrazňoval nutnost útoku na císařskou armádu, která v té době operovala v okolí Dunaje. Mezi oběma vojevůdci francouzsko-bavorské armády došlo opět ke sporu, ze kterého ale tentokrát vítězně vyšel maršál Villars. V okamžiku, kdy pohrozil odchodem od vojska, bavorský kurfiřt ustoupil. Bitva, ke které došlo 20. září 1703, se odehrála nedaleko Höchstädtu. Villars a Max Emanuel sice porazili armádu vévody Styruma, ale jednalo se o velmi krvavé střetnutí, což dokládá i fakt, že vítězná strana ztratila v boji 12 000 z celkového počtu 23 000 mužů.¹⁵² Po tomto střetu Max Emanuel nedbal na Villarsovy protesty a se svým vojskem zamířil směrem k Augsburgu. V této chvíli Ludvík XIV. pochopil, že neshody mezi francouzským a bavorským vojevůdcem by mohly mít katastrofální důsledky, odvolal Villarse do Francie a místo něj postavil do čela francouzské armády v Říši vévodu z Marsin. Koncem roku 1703, kdy maršál Villars byl již na cestě do Francie, se Maxu Emanuelovi podařilo dobýt město Augsburg. Příčinou odvolání maršála Villarse ke dvoru francouzského krále nebyly však pouze maršálovy neshody s Maxe Emanuelelem, ale také fakt, že Ludvík XIV. potřeboval schopného vojevůdce, který by potlačil revoltu camisardů, která propukla v létě 1702.

---

¹⁵¹ Martin, s. 362.

¹⁵² Lynn, s. 284.

Počátkem roku 1703 se začal francouzský král zabývat otázkou Španělského Nizozemí. Po nezdaru maršála Bouffleurse převedel Ludvík XIV. do Flander maršála Villeroye, který byl nedlouho před tím propuštěn z rakouského zajetí, do něhož se dostal při obléhání Cremony. Maršál Villeroy působil ve Flandrech celé tři roky, dokud ho v květnu 1706 u Ramillies neporazil vévoda Marlborough. Boufflers však nebyl odvolán, pouze byl podřízen jeho velení.¹⁵³ Dosazení generála Villeroye do Nizozemí nebyla úplně šťastným rozhodnutím. Ještě ke všemu musel maršál čelit smělému plánu vévody z Marlborough, který plánoval zaútočit na Antwerpy. Pokud by toto město padlo do rukou spojenců, dala by se snáze rozložit francouzská obranná linie ve Flandrech.

Rok 1703 začala Velká aliance útokem na Bonn, rezidenci francouzského spojence, kolínského arcibiskupa. Do poloviny května ovládlo anglo-nizozemské vojsko veškeré pozemsky arcibiskupství kolínského, jejichž majitel hledal útočiště ve Francii.

Po dobytí Bonnu se chtěl vévoda Marlborough obrátit na menší nizozemské pevnosti Ostende a Huy, aby odvrátil pozornost francouzských jednotek, ale jeho plán byl Nizozemci vetován. Marlborough se po dohodě s nizozemskými generály vydal k městu Huy, kde mě zaměstnat francouzské jednotky a umožnit tak příchod jednotek generála Obdama, se kterým měl následně spojit své síly k překonání obranné linie u města Stekene. Koncem července 1703 přemohlo nedaleko města Stekene vojsko generála Obdama francouzské jednotky vedené La Mothem, ale spojenci svého vítězství nevyužili. Mezitím Boufflers velmi rychle přesunul své vojsko na ohrožené území a 30. července napadl Obdamovu armádu nedaleko města Ekeren. V tomto střetu přišel nizozemský generál asi o čtvrtinu svých vojáků a prohraná bitva ukončila jeho kariéru. V dopise Ludvíkovi XIV. líčí maršál Boufflers: „*Včera, Pane, se odehrál nesnadný a urputný boj mezi armádou*

¹⁵³ Tamtéž, s. 280.

*Vaší Výsosti v Brabantsku a armádou nepřátel, které velel Obdam. V této bitvě získala armády Vaší Výsosti veškeré výhody a celkové vítězství.*¹⁵⁴ Toto vítězství vyneslo Boufflersovi od španělského krále Filipa V. řád zlatého rouna.¹⁵⁵ Po bitvě u Ekeren prosazoval Marlborough opět svůj původní plán, ale opět byl usměrněn svými nizozemskými spojenci. Nakonec se spojené anglo–nizozemské armády vydaly k městu Huy, které kapitulovalo 26. srpna 1703. V září se spojenecké armády přesunuly k blízkému městu Limburg, které jejich náporu neodolalo a koncem září se vzdalo.

Celkem vzato byl rok 1703 pro Ludvíka XIV. a jeho spojence úspěšný. Postup proti camisardům v jižní části Francie zdárně pokračoval. Vojska francouzského krále i jeho spojenců dosahovaly významných úspěchů na Rýně i na Dunaji. V Itálii byla patrná rovnováha sil více než kdy před tím. Vendôme se svými jednotkami dorazil až k Tridentu, ale plánované spojení s bavorskými jednotkami se mu nepodařilo. Nejhorší událostí, která Ludvíka XIV. roku 1703 postihla, byl přechod nejprve portugalského krále a po něm savojského vévody Viktora Emanuela do tábora nepřátel.

Je zajímavé, že až do dubna 1703 neměl Ludvík XIV. o jednáních portugalského panovníka s Velkou aliancí ani tušení. Jeho vyslanec v Lisabonu Pierre Rouillé posílal do Versailles stále stejné zprávy o tom, že vše je v naprostém pořádku a Pedro II. rozhodně hodlá neutralitu dodržet. Než Ludvík XIV. odhalil nepravdivost těchto referencí a Pierrea Rouillého nahradil kompetentnějším Charlesem d'Aubespiné, markýzem de Châteuaneuf, bylo pozdě. I přes snahy nového francouzského diplomata uzavřel Pedro II. 16. května 1703 smlouvu s Británií, Spojenými nizozemskými provinciemi a císařem. Tento pakt bývá někdy označován jako první smlouva Methuenova, nazvaná podle anglického vyslance Paula Methuena. V dohodě šlo především o to, že arcivévoda Karel se vylodí

---

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 280.

¹⁵⁵ Bluche, François, Boufflers, In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 219.

v Portugalsku a jako španělský král nastoupí cestu do své říše. Leopold I. však zpočátku váhal souhlasit s tímto bodem smlouvy, neboť se obával, že Karel, který bude na své cestě do Madridu obklopen portugalskými, nizozemskými a anglickými vojáky, se snadno odcizí španělskému obyvatelstvu. Nakonec však císař podlehl přání svého syna Karla a spojenců a s arcivévodovou cestou souhlasil. Dalším bodem dohody bylo stanoveno, že Pedro II. dá arcivévodovi k dispozici 28 000 mužů a spojenci dalších 13 000 mužů. Portugalsku byla navíc garantována ochrana jeho zámořských kolonií. V dalších dvou člancích smlouvy se císař zavázal k územním ústupkům na španělském pobřeží: z provincie Estremadury měl portugalskému králi připadnout Badajoz, Albuquerque, Valencia a Alcántara, z provincie Galicie Tuy, Guardia, Bayona a Vigo.¹⁵⁶

Druhá a známější smlouva Methuenova, nazvaná podle Paulova otce Johna Methuena, byla uzavřena mezi Portugalskem a Británií 27. prosince 1703. Zaručovala jednodušší vývoz portugalských vín do anglických přístavů, jelikož Portugalci nemuseli platit tak velké poplatky jako např. Francouzi. Na portugalská vína byla uvalena většinou třetinová cla. Tato smlouva položila základ britského vlivu v Portugalsku. Není bez zajímavosti, že podepsání Methuenovy smlouvy se dělo také za přispění císařských diplomatů, kteří pocházeli z českých zemí. V Londýně se jednání, která vyvrcholila podpisem dohody v prosinci 1703, účastnil Jan Václav Vratislav z Mitrovic a v Portugalsku jeho neméně významný krajan Karel Arnošt z Valdštejna.

Kromě portugalského krále se do tábora francouzských protivníků přidal roku 1703 i savojský vévoda Viktor Amadeus. Savojský vévoda byl sice od počátku války na straně Ludvíka XIV., ale pro četné konflikty s francouzským monarchou, začal již roku 1701 vyjednávat se spojenci. Anglie, Spojené nizozemské provincie a císař nabídli Viktoru Amadeovi prostřednictvím anglického vyslance Richarda Hilla výhodné podmínky, ale

¹⁵⁶ Rill, Bernd, Karl VI. Habsburg als barocke Großmacht, Wien-Graz-Köln 1992, s. 50–51.

vévoda zůstal nerozhodný. Jeho účast v protifrancouzském táboře byla potvrzena až v okamžiku, kdy vévoda z Vendôme odzbrojil savojské jednotky, uvěznil velké množství generálů a požádal o vydání několika pevností. Viktor Amadeus reagoval uvězněním francouzského vyslance Phélypeauxe, 3. října 1703 vyhlásil Francii válku a 8. listopadu uzavřel dohodu se spojenci. V rámci tohoto paktu slíbil císař Savojsku vojenskou pomoc, zatímco Británie a Spojené nizozemské provincie se zavázaly vyplatit Viktoru Amadeovi určitý finanční obnos během každého měsíce války. Savojský vévoda nadto obdržel vrchní velení v severní Itálii. Císař a jeho spojenci mu dále přislíbili držbu Montferratu a některých lombardských provincií. Ve smlouvě bylo také dohodnuto, že pokud se vévodovi savojskému podaří proniknout do Francie, má získat ještě některá území v Provence a Dauphiné.

Mezitím se roku 1703 vrátil ze své cesty po Itálii Filip V. a začal se připravovat na válečná střetnutí. Ještě než stačil ukončit válečné přípravy, byl 12. září 1703 ve Vídni korunován španělským králem jeho protivník arcivévoda Karel, který se ihned po korunovaci vypravil do Anglie a za pomoci anglického loďstva se v březnu 1704 vylodil v Portugalsku, které v té době již stálo pevně na straně Velké Aliance.¹⁵⁷

---

¹⁵⁷ Lynn, s. 285.

VI. Porážka u Blenheimu, ztráta bavorského spojence a první tajná jednání se Spojenými nizozemskými provinciemi

Významný obrat ve válce o španělské dědictví představoval rok 1704. Na jeho počátku se zdálo, že Ludvík XIV. a jeho spojenci celkem obratně čelí vojenské převaze svých soupeřů, a že pokud nedojde k rozhodující bitvě, bude Francie a Španělsko odolávat nátlaku ostatních evropských mocností s úspěchem i několik dalších let. Ovšem právě roku 1704 došlo k významné bitvě, která znamenala zlom ve válce a vedla k odchodu významného spojence Ludvíka XIV., bavorského kurfiřta Maxe Emanuela, z francouzského tábora. Na počátku roku 1704 však nic nenaznačovalo to, že by mělo dojít k rozhodujícímu střetu, který by navíc znamenal naprostou katastrofu pro francouzské vojsko.

Pokud se totiž podíváme na stav Velké aliance na počátku onoho roku, nevystane před námi obraz silných a neporazitelných mocností, ba právě naopak. Císaři Leopoldovi I. chyběly peníze na válku a finanční problémy doléhaly na podunajskou monarchii o to více, že císařská pokladna citelně postrádala příjmy z Uherského království, kde probíhalo povstání Ference II. Rákócziho, jenž si velmi rychle získal na svou stranu velkou část uherské šlechty. Dalším zdrojem problémů byl také pobyt arcivévody Karla ve Španělsku. Leopold I. proto na počátku roku 1704 sáhl ke krajnímu opatření a požádal o finanční pomoc rakouské Židy.¹⁵⁸

Kromě finančních problémů zaměstnával Leopolda I. spor s papežem, který se postavil velmi vstřícně k novému španělskému králi Filipovi V. při jeho cestě po Itálii a kromě toho nemohl Leopold I. zapomenout kardinálům, že se ani jeden nezúčastnil prohlášení jeho syna Karla španělským králem, které proběhlo 12. září 1703.

---

¹⁵⁸ Frey, s. 76.

Rozmístění francouzských a bavorských oddílů v Říši naopak napovídalo, že francouzský král se v roce 1704 chystá udeřit s novou silou. Nahrazení maršála Villeroye vévodou Marsinem nezpůsobilo francouzskému vojsku příliš velké komplikace, neboť nový velitel dokázal čelit Marlboroughovu postupu stejně dobře jako jeho předchůdce a navíc se nevyčerpával zbytečnými spory s bavorským vévodou.¹⁵⁹

Francouzské jednotky vedené maršálem Marsinem a bavorským kurfiřtem operovaly v zimě na přelomu let 1703/1704 mezi Ulmem a Memmingen, markýz Tallard se svými muži nacházel ve vojenském ležení nedaleko Štrasburku. Císařské jednotky pod vedením generála Styruma a vévody bádenského, které se nacházely nedaleko stollhofenské linie, nemohly v žádném případě zabránit postupu francouzských a bavorských vojsk. Obavy císaře z francouzských akcí v Říši nakonec vedly k tomu, že Leopold I. instruoval svého vyslance na anglickém dvoře, aby přesvědčil královnu Annu a jejího oblíbence generála Marlborougha, aby se anglické jednotky soustředily poblíž rakouských zemí a zabránily tak společnému bavorsko–francouzskému útoku na Vídeň. Marlborough nakonec s tímto plánem souhlasil, ale obával se reakce nizozemského spojence, který chtěl v následujícím roce boje do oblasti kolem toku řeky Mosely. Nakonec se rozhodl postavit se i přes protesty nizozemských generálů francouzské a bavorské armádě na Dunaji.

V květnu 1704 se vévoda z Marlborough nacházel nedaleko města Maastricht a poté, co setřásl Villeroye, jenž ho chtěl pronásledovat, se před Ulmem spojil s vévodou hesenským a králem pruským. Další posilou Marlboroughova vojska byla císařská armáda, která se k veliteli vojska Velká aliance připojila koncem června. Na počátku července 1704 překročilo toto početné vojsko Dunaj a začalo s pustošením Bavorska. Kurfiřt Max Emanuel už pomýšlel na dohodu s císařem, ale když se dozvěděl, že se k Bavorsku

¹⁵⁹ Bluche, Louis XIV, s. 784.

blíží armáda francouzského maršála Tallarda, rozhodl se zůstat ještě nějaký čas ve francouzském táboře.¹⁶⁰ Po jeho příjezdu zablokovala francouzsko-bavorská armáda cestu na sever, aby donutila vojska Velké Aliance k ústupu z Bavorska. Ta se však utábořila u městečka Höchstädt, kde předchozí rok zvítězil maršál Villars nad armádou vévody Styruma a Ludvíka Bádenského

Poté, co se Evžen Savojský dozvěděl o příjezdu maršála Tallarda do Bavorska, rozhodl se podpořit Marlboroughovu armádu a vydal se směrem k Dunaji. Oba vojevůdci se setkali u města Donauwörth v první polovině srpna 1704 a vojska zaujala pozici přímo proti francouzsko-bavorské armádě, která se nacházela u města Blenheim. Očekávaný střet nedaleko bavorského města měl klíčový význam pro obě válčící strany. Pokud by zvítězila císařská armáda, spojeneckým silám by se otevřela možnost vyhnat Francouze z říšského území, ale pokud by bylo úspěšnější francouzsko-bavorské vojsko, další obětí útoku Maxe Emanuela by se s největší pravděpodobností stala Vídeň. Rozhodující boje v tomto prostoru se odehrály 13. srpna 1704, kdy se do pole proti sobě postavilo 60 000 Tallardových mužů proti spojené rakousko-anglické armádě, která čítala kolem 52 000 vojáků. Ale ani početní převaha francouzských vojsk nezabránila jejich porážce. Jak později uvedl Voltaire „. . . *udělali* (Tallard, Max Emanuel a Marsin) *celkem dvanáct chyb před bitvou i po ní. Největší chyby se dopustili, když neumístili největší část infanterie do středu svých vojsk tak, jak to s úspěchem provedl maršál Villars roku 1703.*“¹⁶¹

Během střetu velel Tallard pravému a Max Emanuel a Marsin levému křídlu. Krátce po poledni napadl vévoda z Marlborough pravé křídlo francouzské armády, ale krátkozraký Tallard dělal jednu chybu za druhou a netrvalo dlouho a padl do zajetí. Na levém křídle, na které o něco později

---

¹⁶⁰ Lavissee, s. 822.

¹⁶¹ Bluche, François, Höchstädt [an der Donau] (Batailles de Blenheim ou, plus exactement), In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle Dictionnaire, s. 724–725.

zaútočil Evžen Savojský, se maršál Marsin vyhnul nejhoršímu a ustoupil. Tím dal prostor schopnému vévodovi du Bourg, pozdějšímu maršálovi Francie, který díky dobrému manévrování během útoku zachránil velkou část francouzské infanterie. Přesto zůstalo na bitevním poli 12 000 mrtvých francouzských a bavorských vojáků a dalších 14 000 padlo do zajetí. Naproti tomu jsou ztráty císaře a jeho spojenců skoro zanedbatelné. Bitvu nepřežilo 5000 rakouských a anglických vojáků. „*Během jednoho dne*“ pokračuje Voltaire v líčení bitvy u Höchstädtu „*přišel Ludvík XIV. o armádu, která právě dosahovala největšího rozkvětu, a o všechna území mezi Dunajem a Rýnem. [...] Celé Bavorsko se dostalo pod vládu císaře a pocítilo krutou rakouskou nadvládu. [...] Kurfiřt, který prchl do Bruselu, se na cestě setkal se svým bratrem, arcibiskupem kolínským, který byl z Kolína vyhnán svými stavy [...] Úžas a ohromení zaplavil i dvůr ve Versailles, který byl do té doby zvyklý pouze na úspěch. Novinka o porážce přišla právě v době radosti z narození pravnuka Ludvíka XIV. a nikdo se neodvážil sdělit krutou pravdu králi. Bylo zapotřebí, aby se o to postarala Madame de Maintenon a sdělila mu, že není nepřemožitelný.*“¹⁶²

Vojevůdci Leopolda I. a královny Anny vyhráli nejvýznamnější bitvu roku 1704 a, což v dané chvíli ještě nikdo netušil, také jednu z nejdůležitějších bitev celé války o španělské dědictví. Když dozněly poslední výstřely, vévoda z Marlborough napsal své ženě: „*Nemám čas říci ti více, ale chtěl bych tě poprosit, abys vyjádřila královně mou úctu a dala jí vědět o našem slavném vítězství. Monsieur Tallard a další dva generálové jsou nyní v mém voze [. . .] Nosič, můj aide-de-camp Colonel Parke, Jí (královně) předá popis toho, co se stalo. Já tak učiním do dvou dnů a detailněji.*“¹⁶³

---

¹⁶² Voltaire, Le siècle de Louis XIV, Paris 1966, s. 251.

¹⁶³ Churchill, Winston R., Marlborough. His Life and Time (Book I), London 1966, s. 863.

Zbytky francouzské armády se stáhly z Bavorska a dorazily do Alsaska 1. září 1704. Spojenci tak mohli v bavorském prostoru neomezeně operovat. Krátce poté, co část Marlboroughova vojska obsadila Bavorsko, obrátili se směrem k Philipsburgu a krátce nato, 24. listopadu kapitulovalo pod náporom spojenců i město Landau.

Skutečnost, že v srpnu 1704 byla svedena jedna z nedůležitějších a nejvýznamnějších bitev války o španělské dědictví, měla a následek odvrácení pozornosti francouzského krále i jeho protivníků od ostatních evropských válčíšť, jako byly například Flandry, sever Itálie či Iberský poloostrov. Přesto i v těchto oblastech pokračovaly bojové akce.

Na rozdíl od říšského bojiště si francouzští vojáci jejich spojenci počínali ve Flandrech velmi zdatně. Na počátku července spojené španělsko–francouzské vojsko pod vedením markýze Bedmara úspěšně odolalo náporu Jindřicha Nasavského, který se poté obrátil na jih, překročil řeku Meusu a po neúspěšném pokusu ovládnout město Dinant zaútočil na Namur. Město se však díky francouzským posilám ubránilo.

Stejně tak slavily úspěchy i francouzské jednotky v severní Itálii. Maršál Vendôme obratně využil okamžiku, kdy byly ze severoitalského bojiště staženy části císařského vojska. Ještě na konci roku 1703 obsadil významné pevnosti a města v okolí řeky Pád a na jaře roku 1704 mu padlo do rukou město Verrua, čímž byly državy savojského vévody Viktora Amadea ze všech stran obklopeny francouzskou armádou.¹⁶⁴

Rok 1704 je významný nejen kvůli bitvě u Blenheimu, ale také proto, že válka začala i na území Španělského království. Vyvolal ji příjezd arcivévody Karla, který se již před tím nechal prohlásit za španělského krále. Není bez zajímavosti, že na Iberský poloostrov byl Ludvíkem XIV. vyslán generál Berwick, synovec vévody z Marlborough,¹⁶⁵ aby bojoval proti aliančnímu vojsku. Spojené francouzsko–španělské vojsko o síle přibližně 26 000 mužů

---

¹⁶⁴ Lynn, s. 295.

pod vedením vévody Berwicka a Filipa V. zvítězilo v květnu a v červnu 1704 v několika menších bitvách na španělsko–portugalských hranicích. Tuto sérii španělských úspěchů přerušily horké letní měsíce, za kterých nebylo možno kvůli vysokým teplotám pokračovat ve válečných akcích. Pozornost obou španělských králů, Filipa V. a Karla III., se proto přesunula k pobřeží, kde operoval admirál Rooke. Ten se v květnu 1704 pokusil dobýt Barcelonu, ale jeho pokus byl zmařen.¹⁶⁶

Krátce poté, na počátku srpna 1704, se anglická flotila plavící se u španělských břehů objevila u Gibraltaru. Pevnost, která „byla bráněna asi padesáti muži, jež měli k dispozici jediný kanón,“¹⁶⁷ padla do rukou Angličanům 4. srpna 1704. Několik dní poté se francouzská flotila, pokusila situaci zvrátit, ale její snahy byly marné, jelikož „část lodí byla zničena bouří, část byla zabrána Angličany [...], část shořela u španělských břehů.“¹⁶⁸

Když se novinka o pádu Gibraltaru do rukou Velké aliance dostala do Madridu, zachvátila španělskou vládu panika. Filip V. poslal vévodu Berwicka neprodleně do Andalusie, která byla podle mínění Filipových rádců v té době nejvíce ohrožena. Generál se ale obával, že reálnější nebezpečí hrozí Španělskému království v oblasti španělsko–portugalských hranic a odmítl přesunout své jednotky do jižní části království. Následně byl ale Berwick odvolán a jeho místo zaujal markýz Tessé a vévoda, který za své dřívější zásluhy obdržel Řád zlatého rouna, se vrátil do Francie.¹⁶⁹

I přes pokusy francouzské a španělské armády vrátit Gibraltar Filipovi V., byla jejich snaha marná. První pokusy probíhaly ještě ve druhé polovině roku 1704, ale již na počátku roku 1705 rozhodl francouzský král o ukončení

---

¹⁶⁵ James Fitzjames, 1. vévoda z Berwicku, byl nelegitimním synem anglického krále Jakuba II. a Arabely Churchillové, sestry Johna Churchilla, vévody z Marlborough.

¹⁶⁶ Lynn, s. 296.

¹⁶⁷ Lavissee, s. 824.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 825.

¹⁶⁹ Kamen, Philip V, s. 40.

obléhání gilbraltarských pevností, neboť se snaha ovládnout tuto část Pyrenejského poloostrova ukázala jako marná.

Po porážce u Blenheimu se Ludvík XIV. rozhodl povolat proti aliančnímu vojsku osvědčeného maršála Villarse, který zanechal potyček s camisardy a s armádou o síle 70 pěších a 100 jezdeckých pluků zamířil směrem k řece Moselle. Marlborough povzbuzen úspěchem z bavorského bojiště prosazoval vpád na území Francouzského království, ale opět se dostal do konfliktu s nizozemskými a císařskými vojevůdci. Po několikaměsíčních sporech musel anglický válečník ustoupit a vzdát se myšlenky na vpád do Francie.¹⁷⁰

Vážným problémem se pro Francii a její spojence roku 1705 ukázala situace ve Španělsku. „*Španělský král*,“ podle slov francouzského ministra války Chamillarta, „*potřebuje střelný prach, zbraně, náboje, výbušniny a ostatní munici*.“¹⁷¹ Navíc byl španělský dvůr zmítán spory mezi rádci Filipa V. Významné postavení měla na španělského královském dvoře první dáma královny (tzv. camerara mayor) Marie Anna de la Trémoille princezna Ursini, která svými intrikami rozněcovala nepřátelství mezi jednotlivými převážně francouzskými rádci Filipa V., a také mezi madridským dvorem a francouzskými vyslanci, což zapříčinilo odvolání schopného vévody Jeana de Orry zpět do Francie. Této situace si všiml dokonce i ministr francouzský zahraničí Torcy, který si stěžoval, že „*hádky mezi Francouzi škodí španělským záležitostem daleko více než všechny nepřátelské úklady*.“¹⁷² Situace došla nakonec tak daleko, že Ludvík XIV. nechal odvézt princeznu Ursini zpět do Francie, ale po protestech Filipa V. a jeho manželky Marie Luisy francouzský král kapituloval a v srpnu 1705 se princezna Ursini triumfálně vrátila do Madridu. V následujících deseti letech byla hlavní

---

¹⁷⁰ Lavissee, s. 824.

¹⁷¹ Kamen, Philip V, s. 35.

¹⁷² Tamtéž, s. 36.

postavou politického života na španělském královském dvoře. Její význam však mnohdy bývá přeceňován a právě proto je zajímavý dopis, který napsala v roce 170, v němž píše: „*Moji přátelé a stejně tak moji nepřátelé si myslí, že řídím všechno. Opravdu bych byla ráda, kdyby ti, kteří sdílí tento názor, nesli na svých bedrech břímě vlády ve Španělsku, poté by museli rychle uznat, že pouze blázen by si to zvolil dobrovolně.*“¹⁷³

Situace ve Španělském království v roce 1705 opravdu nevypadala pro bourbonského panovníka a jeho přívržence nejlépe. Ke břehům Katalánska doplula anglická flotila s arcivévodou Karlem, jehož popularita byla právě v Katalánsku největší, což dokládá i povstání proti Filipovi V., které zde v roce 1705 propuklo. Spojenci se navíc dne 9. října 1705 zmocnili Barcelony a postupně také provincií Valencie a Murcie. I přes opakované pokusy Filipa V. o dobytí Barcelony na jaře 1706, zůstalo toto významné španělské město v rukou Habsburka. „*Nemůžu vyjádřit svůj žal*“ píše Filip V. svému Ludvíkovi XIV. 20. května 1706, „*a nebudu mít klid, dokud se s arcivévodou nestřetnu v boji.*“¹⁷⁴ Na konci roku 1705 ovládal Karel III. velkou část španělského pobřeží.

V roce 1705 bylo Španělsko bez prostředků, Francie byla finančně i vojensky vyčerpána a nemohla poskytnout španělskému králi dostatečnou podporu. Když francouzský král viděl postupně se zhoršující situaci, rozhodl se zahájit jednání, která měla vést k uzavření míru. Doufal, že využije rozporů mezi jednotlivými členy Velké aliance a podaří se mu, jako to provedl již tolikrát, nastolit díky neshodám v táboře protivníků vhodné podmínky pro sebe a pro svého vnuka Filipa V.

Spory uvnitř Velké Aliance skutečně v roce 1705 nebyly zanedbatelné. Maritimní mocnosti vyčítaly císaři Leopoldovi I., že svá vojska posílá do Uher, aby bojovala proti Rákóczimu a jeho přívržencům, místo aby je poslal

---

¹⁷³ Tamtéž, s. 36.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 51.

do Říše a tak podpořil anglicko–nizozemské vojsko bojující proti francouzským jednotkám. Císař byl naopak znepokojen postupem armády Spojených nizozemských provincií ve Španělském Nizozemí a Angličané chtěli zakázat Nizozemcům obchodní kontakty s Francií, které nadále udržovali i bez ohledu na válečný stav. Angličtí piráti dokonce napadali lodě amsterodamských obchodníků, které mířily z jižní Francie, převážně z Bordeaux, a přivážely do Spojených nizozemských provincií velké náklady prvotřídního francouzského vína. Nizozemští obchodníci se rozhodli, že situaci tak nenechají a donutili politické představitele Spojených nizozemských provincií, aby si stěžovali u anglického vyslance. Vzhledem k tomu, že Anglie nechtěla přijít o tak mocného spojence, jakým byly Spojené nizozemské provincie, byla situace vyřešena smírem a nizozemští obchodníci mohli i nadále obchodovat s Francouzi.¹⁷⁵

Dalším neméně významným předmětem sporu mezi Anglií a politickými představiteli Spojených nizozemských provincií byl směr, kterým se bude postupovat ve válce. Obě velmoci měly vlastní priority a oblasti zájmu, které se navzájem lišily. To se projevilo již v prvních letech války o španělské dědictví a problém vyvrcholil právě v roce 1705, kdy se vévoda z Marlborough dožadoval, aby byl odvolán z funkce vrchního velitele aliančních vojsk.¹⁷⁶

Proto není divu, že se Ludvík XIV. v roce 1705 rozhodl navázat tajná jednání se Spojenými nizozemskými provinciemi. Ludvík XIV. dobře věděl, že Nizozemci jsou především obchodníci a ne válečníci a jednání s nimi bude o to snazší, pokud bude francouzský král respektovat jejich obchodní privilegia. Své návrhy předal Ludvík XIV. politickým představitelům Spojených nizozemských provincií v říjnu 1705 prostřednictvím generála d'Alègreho, který byl v roce 1705 zajatcem Spojených nizozemských provincií

---

¹⁷⁵ Lavissee, s. 825.

¹⁷⁶ Tamtéž.

a který obdržel povolení pobývat několik měsíců ve Francii. Nizozemským politikům nabídl po svém návratu dvě možná řešení, jak ukončit probíhající válečný konflikt.

Podle prvního návrhu měl arcivévoda Karel obdržet Bavorsko spolu s královským titulem a Max Emanuel měl být odškodněn ziskem Neapolska a Sicílie, Francie by získala malou část bývalého Španělského Nizozemí s městy Lucemburk, Namur, Charleroi a Mons. Zbytek Španělského Nizozemí měl podle návrhu francouzského krále připadnout vévodovi lotrinskému. Druhý návrh počítal s Neapolskem pro arcivévodu Karla, vévoda lotrinský by obdržel Sicílii a Max Emanuel by získal zpět Bavorsko. Druhý návrh ponechával otázku Španělského Nizozemí otevřenou. V obou případech by ale Filip V. zůstal králem Španělska a jeho zámořských držav.¹⁷⁷

Heinsius však pokládal navržené možnosti za nepřijatelné. Francouzskému návrhu vytýkal především malou kompenzaci pro arcivévodu Karla, který by měl kromě Neapolska obdržet podle nizozemského politika ještě Milánsko a Španělské Nizozemí. Heinsiovi se nelíbil ani návrh, podle kterého by Francie obdržela města ve Španělském Nizozemí.¹⁷⁸

Jednání mezi francouzským králem a nizozemskými politiky se vlekla až do dubna 1706. Na jaře 1706 se vztahy mezi mocnostmi sdruženými do Velké Aliance opět upevnilly. Marlborough pokračoval ve svém tažení na kontinentě a v Anglii se parlament vyslovil pro pokračování války až do úplné porážky Francie. Také politika Vídně se změnila, jelikož 5. května 1705 zemřel císař Leopold I. a jeho nástupcem se stal arcivévoda Josef. Nový císař přislíbil vévodovi z Marlborough, že stáhne část svých vojsk z Uher a vůči Ferencovi Rákóczimu bude uplatňovat smířlivou politiku, aby mohl většinu svých vojsk dát k dispozici pro boj v Říši. Kromě toho byla obnovena dohoda mezi

---

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 826.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 826.

Spojenými nizozemskými provinciemi a Anglií, která byla stvrzena společnou půjčkou, kterou maritimní mocnosti poskytly novému císaři.

VII. Ztráta Milánska a tajná jednání se spojenci

Na následující rok 1706, chystal francouzský král Ludvík XIV. rozsáhlou ofenzivu, po níž by bylo možné uzavřít mír výhodný pro Francii a její spojence. Jeho záměr nejlépe vystihuje část dopisu adresovaného maršálu Villeroyovi z počátku května 1706: „*Nedokážu si představit nic lepšího, co by je [francouzské protivníky] přesvědčilo, aby přistoupili na dohodu, než mít dostatečné síly je napadnout všude.*“¹⁷⁹ Jak se však ukázalo, francouzskému králi tento záměr nevyšel a rok 1706 se stal velmi nepříznivým pro Bourbony i jejich spojence. Problémy francouzské Koruně způsobovalo především velké množství vojáků, kterým bylo třeba zajistit zásobování. Nadto počet pěších vojsk a stejně tak i jezdeckva vzrůstal. Na jaře 1706 byla francouzská vojska vedená Marsinem na řece Moselle, maršál Villars se pohyboval se svými jednotkami v Alsasku a proti Marlboroughovi stála na území Španělského Nizozemí početná Villeroyova armáda. Kromě těchto armád je třeba ještě zmínit vojáky vévody Tessého v Katalánsku a vévody Berwicka v Portugalsku. Nemalý význam měla i jednotka maršála Vendôma, jenž operovala na území Milánského vévodství.¹⁸⁰

V prvních květnových dnech roku 1706 vypadala situace pro francouzskou armádu velmi příznivě. Maršál Villars stále prosazoval útok na město Landau, které francouzští vojáci ztratili v minulém roce, ale Ludvík XIV. se postavil proti útoku na toto říšské město a nařídil Villarsovi soustředit se na obranu Alsaska. Vévodovi Marsinovi, který pomáhal v Alsasku maršálu Villarsovi, nařídil francouzský král opustit území východní Francie a přesunout své jednotky do Španělského Nizozemí a podpořit tak síly maršála Villeroye.

---

¹⁷⁹ Lynn, s. 303.

¹⁸⁰ Lavissee, s. 826.

Ve chvíli, kdy se Marsin se svým vojskem vydal na cestu, maršál Villeroy se nacházel nedaleko městečka Ramillies ležícím severně od řeky Méhaigne, levého přítoku Meusy. Podle instrukcí Ludvíka XIV. se měl Villeroy soustředit na zisk města Zoutleeuw a poté počkat na vévodu Marsina, který měl se svými muži posílit jeho armádu. Ještě před Marsinovým příjezdem se však Villeroy dostal do nebezpečné blízkosti armády vévody z Marlborough, který hodlal tohoto francouzského maršála zaměstnat a zabránit tak jeho spojení s Marsinem. Dne 23. května 1706 stály proti sobě nedaleko města Ramillies francouzská a spojenecká armáda. Stejně jako dva roky před tím u Blenheimu nepředpokládali Francouzi, že by Marlborough zaútočil v týž samý den, kdy obě armády stanuly proti sobě. Ovšem stejně jako v roce 1704 se Francouzi zmýlili.

Spojenci podnikli útok ještě téhož den kolem desáté hodiny dopoledne. Bitva trvala až do pozdního odpoledne, kdy se vévodovi z Marlborough podařilo zaútočit na střed Villeroyovy armády. Podle svědectví jednoho z vojáků ve večerních hodinách Francouzi neustoupili ještě ani o čtyřicet yardů „*když v tom se ozvalo *saue qui peut* [zachraň se, kdo můžeš] a velká část armády, pokud ne celá, upadla do zmatku.*“¹⁸¹ Poté již francouzští vojáci nečekali na rozkazy vrchního velitele a ti, kdo přežili, se snažili zachránit útekem. Části francouzského vojska se uchýlily do Lovaně nebo Bruselu. Po boku maršála Villeroye zůstalo jen několik tisíc mužů, kteří se stáhli k francouzským hranicím.

Ludvík XIV. byl zaskočen zprávou o porážce francouzského vojska a dokonce paní de Maintenon přiznala, že jí „*působí velká muka vidět krále takto trpět.*“¹⁸² Prestiž francouzského panovníka po bitvě u Ramillies výrazně poklesla a maršál Villeroy byl opět, stejně jako během svého zajetí v Cremoně v roce 1702, oslavován ironickými verši:

---

¹⁸¹ Lynn, s. 306.

¹⁸² Lavissee, s. 827.

*C'est dommage sur ma foi!
Que monseigneur de Villeroi
Soit déjà maréchal de France:
Car, dans cette grande action,
On peut dire sans complaisance
Qu'il a mérité le bâton.*¹⁸³

(Je to škoda, na mou věru, že monseigneur de Villeroi je už maršálem Francie, neboť v této velké akci by si bezpochyby vysloužil hůl.)

Villeroi se po prohrané bitvě odebral ke dvoru ve Versailles. Ludvík XIV. se rozhodl mu již nikdy nesvěřit vrchní velení francouzských jednotek. Podle současníků litoval Villeroi prohrané bitvy a prohlašoval, že „již v životě neprožije jediný šťastný den, kromě dne své smrti.“¹⁸⁴

Do dvou týdnů ovládla armáda vévody z Marlborough většinu významných měst ve Španělském Nizozemí, mezi nimi například i Brusel, Lovaň, Antverpy a další. Francouzský král ztratil většinu nizozemského území.¹⁸⁵ Místní obyvatelé však přivítali, že padli do rukou spojenců. Francouzská nadvláda se stávala totiž ve Španělském Nizozemí čím dál více nepopulární. Obavy ze zásahů Ludvíka XIV. jako byla například snaha centralizovat správu provincií, pokusy o zrušení nizozemských rad a jejich nahrazení jedinou Královskou radou, či prosazování francouzského fiskálního systému, se stupňovaly. To vedlo k tomu, že v roce 1706 byli spojenci v nizozemských městech vítáni jako osvoboditelé od francouzské nadvlády a již počátkem června 1706 byl Habsburk Karel III. uznán flanderskými stavy španělským králem.

Na druhou stranu podle některých historiků měla prohra u Ramillies a ztráta nizozemských provincií i svou světlou stránku, že „nyní to byli

---

¹⁸³ Tamtéž, s. 827.

¹⁸⁴ Lynn, s. 308.

¹⁸⁵ Výjimkou byl pouze region Sambre.

*spojenci, kdo byli zatíženi městy, která se dala jen těžko ubránit.*¹⁸⁶ Mezitím se maršál Vauban soustředil na posílení pevností na francouzských hranicích. Pozornost věnoval nejprve přístavu Dunkerque, neboť se obával o tento přístav, který pro svou důležitost a umístění znepokojoval Anglii už po dlouhá desetiletí a byl spojencům trnem v oku, neboť z něj vyplouvali korzáři a způsobovali nemalé ztráty jak Anglii, tak Spojeným nizozemským provinciím. Již v roce 1703 zničili korzáři posílení několika královskými loděmi na 180 rybářských plavidel a čtyři válečné lodě. V červnu 1706 se chystali přepadnout anglické lodě zakotvené v přístavu Ostende.

Důležitost přístavu Dunkerque zdůrazňoval i anglický ministr Godolphin, který žádal vévodu z Marlborough, aby přístav neprodleně napadl a obsadil. Vévoda měl však na věc jiný názor. Také si uvědomoval důležitost tohoto města, ale více obával se toho, že by se dostal do konfliktu s Nizozemci, kdyby pro Anglii získal tak významný přístav. Střetů mezi anglickými a nizozemskými veliteli nebylo málo a ovládnutím Dunkerque by anglický vojevůdce jen přilil olej do ohně.

Po útoku na Ostende obsadil Marlborough ještě město Courtrai a oblehl Menin, který kapituloval 22. srpna 1706. Krátce poté byl odvolán z italského bojiště maršál Vendôme a byl pověřen velením francouzských vojsk na hranici se Španělským Nizozemím. Neboť tam, podle slov Ludvíka XIV., *„chybí muž, který by si získal důvěru velitelů a vojáků a který by znovu dal plukům ducha síly a odvahy, která je vrozená francouzskému národu.*¹⁸⁷

Důvěra a naděje, kterou vkládal Ludvík XIV. do příchodu maršála Vendôme ovšem nebyla na místě. Ještě před tím, než se svým vojskem opustil Itálii, dopustil se tento vojevůdce několika velkých chyb. Vendômovým úkolem bylo zastavit postup Evžena Savojského v době, kdy byl Turín

---

¹⁸⁶ Ostwald, Jamel, Vauban under Siege. Engineering Efficiency and Martial Vigor in the War of the Spanish Succession, Leiden, Boston 2007, s. 108.

¹⁸⁷ Lavissee, s. 828.

obležen francouzskými jednotkami, což se mu nepodařilo a rakouský vojevůdce se k hlavnímu městu Savojského vévodství přiblížil bez větších problémů.

Velitelem Francouzů před hlavním městem Savojska byl plukovník La Feuillade, který získal hodnost díky válečným zásluhám svého otce maršála La Feuillade a také díky výhodnému sňatku s dcerou francouzského ministra války Chamillarta. La Feuillade přišel k Turínu již rok před tím a systematicky začal připravovat jeho obléhání vytvářením zákopů a vhodných podmínek pro útok. Na jaře 1706 rozhodl, že je nejvyšší čas zaútočit na hlavní turínskou citadelu, která se nacházela v severozápadní části města. V dopise do Versailles nastínil La Feuillade, že při síle vojska, kterým disponuje, proběhne obsazení citadely nejpozději do šesti dnů. Krátce poté dostal odpověď od maršála Vaubana, který se postavil proti způsobu, kterého chtěl La Feuillade použít, aby Turín dobyl. V dopise La Feuilladovi mimo jiné Vauban napsal: *„Jsem zcela proti tomu, že chcete vést útok à la Coehoorn¹⁸⁸; tato metoda, která nakonec není ani metodou, je dobrá pouze proti městečkům ... obléhání Barcelony (1697) a Verruy (1704 – 1705) nebyla obléháními, která by bylo dobré napodobovat. Tato místa byla dobyta pouze zázrakem po dlouhé době a za cenu velkých ztrát.“*¹⁸⁹ La Feuillade ovšem od svého záměru neustoupil a v dopise, který zaslal svému tchánovi Chamillartovi odsoudil Vaubanův názor slovy: *„Nemohu se ubránit konstatování, že maršál Vauban musí mít o mně nevalné mínění, že mi uděluje základní lekce z taktiky obléhání.“*¹⁹⁰

Vlastní snaha dobýt Turín začala podle la Feuilladova plánu a s Chamillartovým tichým souhlasem v březnu 1706, ale ani po třech

---

¹⁸⁸ Menno van Coehoorn (164 –1704), často označovaný jako „holandský Vauban“, byl voják a vojenský inženýr, který získal slávu převážně díky podpoře Viléma III. Jeho kariéra však skončila v okamžiku smrti anglického krále.

¹⁸⁹ Ostwald, s. 286.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 287.

měsících francouzská vojska neobsadila turínskou citadelu. V polovině června se dokonce podařilo Viktoru Amadeovi za pomoci rakouských vojsk prchnout z Turína a připojit se k Evženovi Savojskému.

V polovině července opustil italské bojiště maršál Vendôme, aby podpořil francouzské vojenské síly ve Španělském Nizozemí a jeho pozici na italském území zaujal vévoda Orleánský, synovec Ludvíka XIV., kterému byl jako rádce určen vévoda Marsin. Vévoda se v srpnu spojil s La Feuilladem a krátce poté, 7. září 1706, byla francouzská vojska napadena ze západu spojeným vojskem Evžena Savojského a Viktora Amadea. Francouzi byli již vyčerpáni marnými pokusy o dobytí Turína a krátce po začátku bitvy museli ustoupit s nemalými ztrátami. Mezi oběťmi bitvy u Turína byl i vévoda Marsin. La Feuillade opustil vojsko a stáhl se za hřebeny Alp. Jediný velitel, který zůstal v Savojsku, byl vévoda Orleánský, a proto po něm Ludvík XIV. žádal, aby shromáždil zbylé vojsko a pokračoval v tažení. To ovšem za současných podmínek možné nebylo a tak se jedinou snahou francouzského krále stala záchrana francouzských jednotek. Ludvík XIV. proto navrhl císaři navrácení území za slib volného odchodu francouzských vojáků z Itálie. Císař s návrhem Ludvíka XIV. souhlasil a v březnu 1707 vyklidili Francouzi severní Itálii. *„Tak po bitvě u Turína byl vyklizen sever Itálie, stejně jako území na levém břehu Rýna po bitvě u Höchstädtu a jako Nizozemí po bitvě u Ramillies.“*¹⁹¹

Význam bitvy u Turína byl ovšem daleko větší než význam bitvy u Ramillies. Dne 13. března 1707 byla podepsaná tzv. milánská konvence, která předala veškeré území kolem řeky Pád spojencům. Francouzským posádkám v Lombardii a Mantově byl umožněn návrat do Francie. Ačkoli byla ztráta severní Itálie pro francouzského panovníka velkou ranou, útěchou mu mohl

---

¹⁹¹ Lavissee, s. 829.

být velký počet francouzských vojáků, kterým byl zaručen volný odchod z Apeninského poloostrova.¹⁹²

Rok 1706 byl nepříznivý nejen pro Francii, ale také pro jejího spojence, Španělsko. Válečné tažení nepřibíhalo pro Filipa V. zrovna příznivě. Veškerou pozornost soustředil mladý Bourbon na získání Barcelony, která padla do rukou spojenců roku 1705. Spolu s vojskem maršála Tessého zamířil Filip V. k Barceloně, navíc podpořen flotilou admirála de Toulouse, levobočka Ludvíka XIV., která připlula z Toulonu ke katalánskému přístavu v dubnu 1706. Příchod spojeneckých jednotek k Barceloně 7. května 1706 však znamenal konec jejího obléhání francouzsko-španělským vojskem. Tessé se stáhl do Navary, admirál de Toulouse se vrátil do Toulonu a Filip V. se po krátké zastávce v Pamploně vydal do Madridu „*aby se mohl věnovat ochraně své koruny.*“¹⁹³ Jeho obavy z toho, že by mohl ztratit španělskou korunu, rozhodně nebyly neopodstatněné. V Portugalsku totiž postupovalo vojsko vedené francouzským protestantem Ruvignym, který opustil Francii krátce po odvolání nantského ediktu a vstoupil do služeb anglického krále, za což si vysloužil titul lorda Galwaye. Tento bývalý poddaný Ludvíka XIV. bez větších problémů odrazil útoky vévody Berwicka a postupoval na Madrid, ze kterého musel Filip V. i se svým dvorem uprchnout. Anglické vojsko vstoupilo do Madridu ve jménu španělského krále Karla III. 5. června 1706.

Většina madridských obyvatel zůstala však věrná bourbonskému panovníkovi. „*Lid měl rád mladého krále, stejně jako mladou královnu, dceru savojského vévody, která ve svých osmnácti letech za rozvratu království neztratila odvahu. Navíc lidé neměli rádi Katalánce, nesnášeli Portugalce, ale ještě více nenáviděli anglické protestanty.*“¹⁹⁴ Po celém Španělsku vznikaly lidové jednotky a například obyvatelé Andalusie poskytli španělské

---

¹⁹² Lynn, s. 310.

¹⁹³ Lavissee, s. 829.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 829.

koruně na 4000 koní a 14 000 dobrovolníků. Cizí vojska v hlavním městě Španělského království se stala terčem útoků a nejeden anglický voják přišel v ulicích Madridu roku 1706 o život. Nakonec spojenci opustili Madrid na začátku podzimu roku 1706 a Filip V. se mohl již začátkem října vrátit do svých paláců.

Po celý rok 1706 se francouzský král Ludvík XIV. snažil rozdělit spojence Velké aliance. Na jaře, kdy situace savojského vévody Viktora Amadea vypadala beznadějně, poslal francouzský král do Itálie vévodkyni burgundskou, manželku svého vnuka Ludvíka a bývalou savojskou princeznu, aby nabídla svému otci územní kompenzace v Milánsku za podporu francouzské strany. Vévoda ji sice vyslechl, ale po francouzském neúspěchu u Ramillies a Barcelony, povolal Ludvík XIV. vévodkyni zpět do Versailles, aniž by došlo k jakékoliv dohodě mezi ní a Viktorem Amadeem.¹⁹⁵

Stejně tak pokračoval Ludvík XIV. v jednání s diplomaty Spojených nizozemských provincií. V tomto případě měli francouzští vyslanci naději na úspěch, neboť se politici Spojených nizozemských provincií dostávali do sporů s císařem o území Španělského Nizozemí, které nechtěli předat mladému Habsburkovi Karlovi dříve, než bude jasně stanovena otázka tzv. bariéry. Císař, který chtěl vnést spory mezi Angličany a Nizozemce, aby mohl bez problémů ovládnout Španělské Nizozemí, nabídl Marlboroughovi vrchní velení právě v této oblasti. Vévoda, který dobře věděl, kam císař Josef I. směřuje, nabídku odmítl. Stejně zamítavě se ale postavil i proti Nizozemcům, kteří chtěli umístit své posádky na území Španělského Nizozemí a vládu, tzv. Conseil d'État, podřídil anglickému dohledu. Politici Spojených nizozemských provincií odpověděli na tuto akci anglického vojevůdce po svém. Prohlásili, že odmítnou vládce hannoverské linie jako právoplatného anglického panovníka, pokud nebude jasně vytyčena tzv. bariéra.

---

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 830.

Ludvík XIV. jednal s Nizozemci a jeho nabídky a ústupky kolísaly podle aktuálního vývoje válečného stavu. V roce 1706 už francouzský panovník věděl, že bude muset akceptovat, jak sám říkal, „*velké rozdělení španělské monarchie*.“¹⁹⁶ Ústupky, které francouzský král nabízel, zaujaly nizozemského politika Heinsia, ale poté, co byly prezentovány Angličanům, je vévoda z Marlborough razantně odmítl.

Od října roku 1706 dokonce Ludvík XIV. projevil souhlas se zahájením veřejného jednání se Spojenými nizozemskými provinciemi a Anglií. Marlborough na tento návrh francouzského krále odpověděl, že bez „*objasnění podrobností ze strany nejkřesťanštějšího krále nemůže být uzavřen trvalý mír*.“¹⁹⁷ Ludvík XIV. tedy musel pokračovat v tajných jednáních s nizozemskými a anglickými diplomaty. Politici Spojených nizozemských provincií žádali po francouzském králi záruku, že se Filip V. vzdát jakéhokoliv nároku na španělské dědictví a kromě toho požadovali, aby k jejich území byla připojena města Ypres, Menin, Tournai, Condé a Maubeuge. Ludvík XIV. odmítl na tento návrh přistoupit a v dopise svému vnukovi si postěžoval: „*Jednání nejsou šťastná, pokud nejsou podpořena válečnými akcemi*.“¹⁹⁸

Jelikož jednání francouzského krále se Spojenými nizozemskými provinciemi vázla kvůli přemrštěným požadavkům Nizozemců, začal Ludvík XIV. přemýšlet o navázání kontaktu se savojským vévodou Viktorem Amadeem a císařem Josefem I. Jako vhodný prostředník pro tato jednání se zdáli být švýcarští diplomaté. Ti se ovšem nechtěli takovýchto jednání účastni a stejně odmítl roli prostředníka i švédský král Karel XII. Veškeré pokusy ztroskotaly na obavách potencionálních prostředníků z francouzského

---

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 830.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Lynn, s. 311.

monarchy a na konci roku 1706 musel Chamillart přiznat, že není schopen vytvořit vhodné podmínky pro začátek jednání s Velkou aliancí.

Na počátku roku 1707 byli již členové Velké aliance přesvědčeni, že Francie je vojensky i finančně vyčerpána a je jen otázkou času, kdy kapituluje. Po společných dohodách se rozhodli, že zaútočí na Francii a její spojence na všech frontách a podle hesla „žádný mír bez Španělska“ se rozhodli, že neuzavřou mír do té doby, než definitivně ustaví vládcem Španělska Habsburka Karla III. a než obsadí Neapolsko a Sicílii.

V té době se také Ludvík XIV. vzdal myšlenky zachování Království neapolského pro svého vnuka. Prohlášení, které pronesl 1. ledna 1707 před zahraničními vyslanci ve Versailles, a které znělo: „*Pánové, mé záležitosti si stojí velmi dobře,*“¹⁹⁹ nebylo úplně pravdivé, ale na druhé straně nebyla situace francouzského krále tak beznadějná, jak doufali jeho protivníci. Přestože maršál Vauban prosazoval, aby Filip V. opustil Madrid a odjel vládnout do Ameriky, tento návrh nebyl francouzským panovníkem akceptován. Filipovi V. se podařilo zvítězit ve Španělsku a navíc ani finanční krize nebyla tak velká převážně díky tomu, že francouzský vyslanec v Madridu Amelot objevil nové zdroje příjmů, ať už se jednalo o peníze zapůjčené církvi nebo drahé kovy dovezené z Mexika. Jak velká byla potřeba peněz je vidět i na gestu, které učinila španělská královna, když na počátku roku 1707 poslala do Francie všechny své drahokamy s prosbou, aby zde byly prodány a peníze z nich utržené byly použity na válečné výdaje.²⁰⁰

Také francouzská armáda byla posílena a v první polovině roku 1707 dosáhlo spojené francouzsko-španělské vojsko vévody Berwicka významného vítězství v bitvě u Almanzy. Ještě před tím napsal Filip V. do Versailles: „*Netrpělivě očekávám bitvu a Vaše Výsost jistě pochopí mé obavy, přestože*

---

¹⁹⁹ Erlanger, s. 379.

²⁰⁰ Lavissee, s. 831.

*mě všichni ujišťují, že naše jednotky jsou početnější a lepší.*²⁰¹ Obavy španělského krále opravdu nebyly na místě, neboť francouzský velitel chytře využil početní převahy a s vojskem o síle 21 000 mužů zaútočil na spojeneckou armádu čítající 16 000 mužů, které velel Galway. V bitvě, které netrvala ani dvě hodiny, zvítězili Španělé a Francouzi a spojenecké vojsko přišlo asi o polovinu mužů. Tato bitva, které se odehrála 25. dubna 1707, měla za následek, že provincie Valencie připadla Filipovi V., který tak opět ovládl většinu Španělského království.²⁰²

Následující den po Berwickově vítězství dorazil na místo bitvy vévoda Orleánský a z Almanzy pokračoval dále k Zaragoze, kde donutil Angličany 24. května 1707, aby město vyklidili. Spojencům zůstalo na území Španělského království pouze Katalánsko.

Krátce po bitvě adresoval Filip V. oficiální prohlášení o vyhrané bitvě univerzitě v Salamance a nezapomněl při tom zdůraznit náboženský aspekt tohoto vítězství: *„Pánové: Bůh ve své božské milosti požehnal Naši spravedlivou věc, jak činil doposud vždy, a dohlížel na naše vojska stejně jako na ty Jeho Milosti, mého děda, a dopřál jim, aby si mohla vychutnat úplné a drtivé vítězství na pláni u Almanzy dvacátého pátého dne měsíce dubna... proto jsme rozhodli, že ve světle této Božské přízně, které se nám dostalo... měly by být po celém Našem království konány bohoslužby jako výrazy díků za toto důležité vítězství.*“²⁰³

Kromě tohoto francouzsko-španělského vítězství však na ostatních frontách nevypadala situace pro Bourbony zrovna nejpříznivěji. Členové Velké aliance naplánovali na první polovinu roku 1707 útok do Provence. Tento plán byl prosazován převážně Angličany, jejichž vojsko se dostávalo ve Španělsku do velkých problémů. Angličtí politici doufali, že pokud budou

²⁰¹ Kamen, Philip V, s. 58.

²⁰² Lynn, s. 316.

²⁰³ Hargreaves-Mawdsley, Spain under the Bourbons 1700–1833. A collection of documents, London and Basingstoke 1973, s. 27.

vojenské operace soustředěny na Provence, stáhne Ludvík XIV. část svého vojska ze Španělska a angličtí vojáci budou moci dokončit obsazení poloostrova, který následně předají mladému Habsburkovi. Útok na Provence podpořili i politici Spojených nizozemských provincií a císař a krátce nato armáda o síle 35 000 mužů pod vedením Evžena Savojského a Viktora Amadea zamířila směrem do francouzské Provence.²⁰⁴

Útok proti Provence byl veden jak na souši, tak i na moři. Rakouské a savojské vojsko se chystalo zaútočit na pevnině a mělo být podporováno námořními útoky vedenými Angličany a Nizozemci, jejichž úkolem bylo zničit a ovládnout Toulon, kde se podle zpráv současníků nacházelo na 5000 děl a přes 40 lodí. Generál Tessé, který se neprodleně vrátil z Itálie, byl pověřen obranou francouzské hranice zhruba na území dnešního departementu Var. Francouzské vojsko se rozdělilo do dvou táborů, aby mohlo lépe chránit hranice Francie, královské loďstvo bylo potopeno, aby nepadlo do rukou nepřátel.

*„S mimořádnou radostí shledávám, psal Marlborough 27. července Godolphinovi, že se [Evžen a Shovell] rozhodli ze všeho nejdříve zaútočit na Toulon. Pokud uspějí, bude to největší pohroma, jaká jen mohl Francii postihnout.“*²⁰⁵ V červenci 1707 překročilo totiž vojsko pod vedením Evžena Savojského a Viktora Amadea průsmyk Col de Tende oddělující Přímořské a Ligurské Alpy, tedy ležící na italsko-francouzské hranici, a směřovalo podél pobřeží na dohled od nizozemsko-anglické flotily admirála Shovella. Krátce poté se stal Toulon terčem bombardování, ale v tomto případě nebylo spojenecké vojsko příliš úspěšné. Hlad sužoval vojáky spojeneckého vojska a nadto nebyl dostatek krmiva pro koně.²⁰⁶

---

²⁰⁴ Lynn, s. 314–315.

²⁰⁵ Vlnas, s. 299.

²⁰⁶ Lavissee, s. 832.

Po dlouhých útrapách způsobených hladem a neúspěšnými pokusy zmocnit se Toulonu, stáhl Evžen Savojský koncem srpna 1707 svá vojska. Je pravda, že obléhání Toulonu způsobilo francouzské flotile velké ztráty a také povolání velkého množství vojska do jižní Francie mělo vliv na zpomalení francouzských akcí ve Španělsku, na druhé straně se Francie mohla radovat z toho, že tyto akce stály spojenecké vojsko množství energie a prostředků, které nevedly k žádnému významnému úspěchu.²⁰⁷

Mezitím, co velká část spojeneckých jednotek byla v roce 1707 zaměstnána ve Španělsku a Provinci, na severní hranici Francouzského království vojska maršála Vendôma a kurfiřta bavorského stála proti Marlboroughově armádě. Jiný francouzský maršál, Villars, překročil Rýn, aby napadl jednotky formující se na tzv. stollhofenské linii a měl v úmyslu pokračovat dále do Bavorska a zamýšlel s pomocí uherských povstalců nebo švédského krále napadnout a porazit císaře. To vše plánoval maršál Villars na konec května a počátek června roku 1707, ovšem nepočítal s tím, že se spojenecká vojska dostanou do Provence a on bude povolán zpět do Francie. Rozkazu francouzského krále se maršál podřídil jen velmi neochotně. Na části Říše, které obsadil, uvalil Villars alespoň kontribuce, které rozdělil do tří částí, které vlastními slovy charakterizoval takto: „*první slouží k financování armády; druhou částí zaplatím důstojníky a ustanovil jsem třetí [část], aby živila můj dobytek.*“²⁰⁸

Pokud zhodnotíme situaci v roce 1707, dojdeme nevyhnutelně k závěru, že výsledky válečných akcí byly pro Francii velmi příznivé. Ministr Chamillart ovšem, jak se ukázalo nedlouho poté, nedokázal připravit tažení na následující rok. Králi o tom dokonce napsal: „*Finance jsou tak vyčerpány, že není možné do budoucna očekávat ani zajištění základních potřeb vojsk, aby*

---

²⁰⁷ Lynn, s. 316–317.

²⁰⁸ Ve francouzském originále Villars užil pro dobytek výraz veau, čímž naráží na vlastnictví zámku Vaux (slova veau i Vaux se ve francouzštině čtou stejně), který získal poté, co byl jeho původní vlastník Fouquet zajat a uvězněn Ludvíkem XIV. blíže viz. Lavissee, s. 832.

bylo možné pokračovat v tažení, jež začalo roku 1707...výnosy z roku 1708 jsou již dopředu utraceny...V této extrémní situaci hledám řešení, pracuji na oživené důvěry lidí s dobrými úmysly. Žádám je, aby mi pomohli vytvořit plán, který dá podnět nepřátelům a přesvědčí je, že se pomýšlí na pokračování války...přijmout mír za takových podmínek, kdy nepřátelé ho budou chtít, bude výhodnější a podmínky budou únosné.“²⁰⁹

V té samé době byl vyslán do Spojených nizozemských provincií Nicolas Mesnager, který do té doby působil jako obchodník v Rouenu. Vyslanci Spojených nizozemských provincií van der Dussenovi²¹⁰ nabídli možnost obnovení cla, které platilo v roce 1664, k tomu dále zvýhodnění nizozemských obchodníků ve Španělském království a v amerických koloniích, které byly pod španělskou správou. O ostatních záležitostech, jako byla například otázka tzv. bariéry, odmítl Nicolas Mesnager jednat. Ohledně francouzsko–nizozemských hranic se odvolával na nabídky Ludvíka XIV., které byly Nizozemcům učiněny roku 1701. Jednání mezi Nizozemci a Francouzi však skončilo v březnu 1708, kdy Ludvík XIV. doufal, že pozice jeho vnuka ve Španělsku je již stabilní.

Roku 1708 se francouzský král chystal přenést válečné operace na moře a kromě toho počítal ve svém plánu i s rozšířením války na území Anglie. Zde kalkuloval s podporou jakobitů, odpůrců soudobé ho režimu v Anglii a přívrženců sesazených králů Jakuba II. a jeho syna Jakuba Eduarda Stuarta, označovaného také jako „Starý Pretendent“. Jakobité navrhovali Ludvíkovi XIV. napadení Skotska a právě mezinárodní situace roku 1708 se zdála být pro tuto akci velmi příznivá. Anglická královna Anna nechala totiž rozpustit parlament v Edinburghu a spojila obě království, Anglie a Skotska, v jeden celek. Skotská šlechta byla tímto krokem velmi rozladěna a byla

---

²⁰⁹ Lavissee, s. 832.

²¹⁰ Van der Duse byl pensionářem města Goudy a Buys.

připravena se postavit proti anglické královně po příjezdu Jakuba Eduarda Stuarta do Skotska.²¹¹

Jakmile obdržel Ludvík XIV. slib několika vlivných skotských šlechticů, že podpoří jakobitský podnik, přikázal v Dunkerque shromáždit malou flotilu pod velením Chevaliera de Forbina o velikosti osmi řadových lodí, dvaceti čtyř fregat a dalších transportních lodí. Flotila však nevyplula hned, jak se v severofrancouzském přístavu shromáždila a zpoždění, způsobené nejprve nemocí Jakuba Eduarda Stuarta a poté neshodami mezi francouzským ministrem války Chamillartem a ministrem pro námořnictví Pontchartrainem, mělo za následek, že se Anglie mohla na chystaný útok dobře připravit. Ze Spojených nizozemských provincií vyrazil k anglickým břehům admirál Byng se svoji flotilou, který velmi obratně zabránil francouzskému vyloštění u skotských břehů. Forbin, kterému se nepodařilo dopravit Jakuba Eduarda Stuarta a jeho 6000 mužů do Skotska, se svými muži se po krátké době vrátil zpět do Dunkerque. Po tomto neúspěchu Ludvík XIV. Forbina už nikdy nepověřil velením.²¹²

Co se týká pozemních operací v roce 1708, pokračovaly ve stejném duchu jako v předchozím roce. Ve Španělsku dosáhl Filip Orleánský dílčích úspěchů, ale Barcelona zůstávala dále v rukou spojenců. Navíc Angličané ovládli velkou část západního Středomoří, když obsadili Sardinii, Minorku a Port-Mahon.

Ludvík XIV. rozdělil vojenské velení mezi svého vnuka vévodu burgundského a maršála Vendôme. Vévoda burgundský, kterému bylo v roce 1708 pouhých dvacet šest let, byl podle Voltaira „*sice vzdělán ve válečnickém umění, ale na toto umění se díval spíše jako na pohromu lidského rodu..., než jako na zdroj skutečné slávy.*“²¹³ Naopak Vendôme byl podle Saint-Simona

---

²¹¹ Lavissee, s. 833.

²¹² Vergé-Franceschi, Michel, Forbin (Claude, chevalier puis comte de), In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 608.

²¹³ Voltaire, s. 221.

„smělý, odvážný, ješitný, neopatrný, vším opovrhující... a v hádkách uštěpačný a neústupný.“²¹⁴ Vévoda burgundský dorazil ke své armádě, která se nacházela u města Mons, asi v polovině května 1708. K dispozici měl přibližně 80 000 mužů. Pokud tuto sílu srovnáme s počtem vojáků, které měl k dispozici vévoda z Marlborough a vévoda Evžen Savojský,²¹⁵ nebyla síla francouzské armády zrovna velká. Na počátku července 1708 bylo jasné, že v tomto roce se válečné akce přesunou do oblasti měst Gent a Bruggy. Na počátku července padlo do francouzských rukou město Gent a krátce poté kapitulovaly i Bruggy. Vévoda z Marlborough zhodnotil situaci takto: „Nizozemci zacházejí se svou zemí tak špatně, že v žádném případě nepochybuji o tom, že nám ostatní města vyvedou stejný kousek, jako to udělal Gent.“²¹⁶

První střety mezi francouzskou a anglicko–habsburskou armádou začaly 11. července 1708, kdy se obě vojska dostala do nebezpečné blízkosti. Drobné šarvátky pak probíhaly poblíž řeky Escaut a netrvalo dlouho a Francouzi byli zatlačeni, aniž by byla svedena rozhodující bitva. Vendôme byl ale proti výraznějšímu ústupu a chtěl vyčkat do druhého dne, kdy by mohla být bitva svedena. Jeho návrh byl ale vévodou burgundským zamítnut. Maršál tedy oznámil svým důstojníkům, že je nutné bitvu odložit a k vévodovi Burgundskému prohodil: „Beztak už je to dlouho, pane, co jste do toho [účastnit se bitvy] měl chut.“²¹⁷

Ústup francouzské armády, který následoval, nezůstal bez následků. Francouzské vojsko stál 3000 mrtvých, 4000 zraněných vojáků a samozřejmě spoustu dalších, kteří byli zajati nebo dezertovali. Oddíly se uchýlily do měst Lile, Tournai, Ypres a nechaly tak cesty vedoucí do Francie volné.

---

²¹⁴ Lavissee, s. 834.

²¹⁵ Marlborough měl k dispozici asi 68 000 mužů a Evžen Savojský přišel s armádou o síle 35 000 mužů. (viz. Lavissee, s. 834.)

²¹⁶ Lynn, s. 319.

²¹⁷ Lavissee, s. 834.

Marlborough tedy bez větších problémů překročil francouzskou hranici 15. července 1708. V této době už byl vzdálen od armády Evžena Savojského, který se připravoval na obléhání Lille. Toto francouzské město, ve kterém se nacházela „královna citadel“ postavená samozřejmě Vaubanem, bylo obleženo vojáky vévody z Marlborough a Evžena Savojského.²¹⁸

Když tato zpráva dorazila do Versailles, nařídil Ludvík XIV. Vendômovi a vévodovi burgundskému spojit se s Berwickem, který se v té době nacházel s vojskem o velikosti 30 000 mužů na francouzské hranici mezi městy Saint-Armand a Mortagne, a poté měli všichni francouzští velitelé pokračovat k Lille. V té době ovšem neustále vzrůstala nevraživost mezi vévodou burgundským a maršálem Vendômem a kolem každého z velitelů se vytvořila skupina věrných, až nakonec došlo de facto k rozdělení armády na dva znepřátelené tábory. Dne 30. srpna se armáda vévody burgundského spojila s Berwickovým vojskem a asi se 120 000 muži se vévoda Burgundský a Berwick vydali k Lille.

Město bylo do té doby bráněno pouze Boufflersem, jeho 9000 muži a vlastní posádkou. Vendôme chtěl bezodkladně napadnout Marlborougha, aby mu zabránil vytvořit obléhací zákopy okolo Lille. Berwick se ovšem jednoznačně postavil proti tomuto plánu. Nakonec byl z Versailles vyslán zvláštní pověřenec Ludvíka XIV. s rozkazem urovnat spory mezi jednotlivými veliteli a přiklonit se na stranu Vendôma. Stejně jako maršál se pro napadení Marlborougha vyslovil i Ludvík XIV. a ministr Chamillart. Než ovšem došly ke francouzské armádě rozkazy z Versailles, byly dohady, zda napadnout anglo–nizozemskou armádu či ne, bezpředmětné. Inženýři a vojáci vévody z Marlborough mezitím vytvořili velmi dobré obléhací zákopy, které nebylo možno zničit palbou z kanónů, kterými francouzská armáda disponovala.²¹⁹

---

²¹⁸ Tranard, Louis, Lille, In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 881–882.

²¹⁹ Lavissee, s. 835.

Město Lille nakonec 22. října 1708 padlo do rukou obléhatelů. Velkou statečnost zde projevil maršál Boufflers, který se bránil spojencům v jedné z citadel ještě dlouho poté, co Marlboroughovo vojsko proniklo do města. Nakonec ale 9. prosince 1708 kapituloval. Za svoji statečnost a vytrvalost byl Ludvíkem XIV. povýšen na paira Francie.²²⁰ Několik dnů poté otevřela své brány vévodovi z Marlborough a Evženovi Savojskému i města Gent a Bruggy.

Na konci roku 1708 byli Francouzi vytlačeni z území Španělského Nizozemí. Neshody mezi jednotlivými veliteli francouzské armády ještě vzrůstaly a versailleský dvůr, stejně jako většina Francouzů, viděl jako hlavního viníka tohoto neúspěchu vévodu burgundského. Ten se rozhodl zanechat vojenského velení a vrátil se do Versailles, kde se oddal více než kdy jindy náboženským meditacím, jak měl ve zvyku. Jednomu ze svých zpovědníků v této době řekl: „*Nevím, jestli se dostanete do království nebeského, ale pro toto na zemi činí princ Evžen a vévoda z Marlborough toho více než vy.*“²²¹

Přes všechny válečné problémy, se kterými se Francie v roce 1708 potýkala, pokračovala i nadále ve vyjednávání míru. Nizozemci, přestože posílali svá vojska na pomoc Marlboroughovi do Španělského Nizozemí, nadále vyjednávali prostřednictvím van der Dussena, který předložil Francii požadavky. Po obsazení Lille a po navrácení měst Gent a Bruggy spojencům, došlo k rozšíření nizozemských požadavků a z toho důvodu byl do Spojených nizozemských provincií vyslán francouzský diplomat, aby se ve městě Streysdaas setkal s van der Dussenem.

---

²²⁰ Bluche, François, Boufflers (Louis-François, duc de) In: Bluche, François, Dictionaire du Grand siècle, s. 219.

²²¹ Lever, Évelyne, Bourgogne (Louis de France duc de), In: Bluche, François, Dictionaire du Grand siècle, s. 229–230.

Francouzský pověřenec sdělil nizozemskému politikovi 17. března 1709, že nizozemské návrhy „obsahují velmi důležité body, které se musí prověřit“²²² jako například, že Filip V. bude vyloučen z nástupnictví, Ludvík XIV. uzná anglickým panovníkem královnu Annu a vzdá se Dunkerque a Nizozemci ovládnou tzv. bariéru, do které budou zahrnuta města Furnes, Ypres, Menin, Lille, Tournai, Condé Maubeuge. Tyto podmínky Francie rozhodně přijmout nemohla a dokonce Madame de Maintenon prohlásila, že „všichni dobří Francouzi musí cítit...drsnost mírových podmínek, které musí být odmítnuty.“²²³

---

²²² Lavissee, s. 836.

²²³ Lynn, s. 327.

VIII. Cesta k bitvě u Malplaquetu a jednání v Geertruidenbergu

Ludvík XIV. se nacházel ve velmi složité situaci. Nutně potřeboval mír a navíc Nizozemci 21. dubna 1709 prohlásili, že spojenci nikdy nenechají Filipovi V. ani nejmenší část španělské monarchie. Kromě nepříznivé mezinárodní situace a finančních problémů postihl Francouzské království hladomor, který se rychle rozšířil po celé zemi. „V Paříži už není k jídlu po několik měsíců nic kromě tmavého chleba a některé rodiny, ty ve Versailles nevyjímaje, jí pouze chléb ovesný.“²²⁴ To, že situace byla opravdu špatná, dokazuje i motlitba, která kolovala v pařížských ulicích v zimě na přelomu let 1708/1709 a zněla takto: „Otče náš, jenž jsi ve Versailles, jméno tvé není posvěceno více, není již veliké království tvé, není vůle tvá na zemi ani na vodách. Chléb náš vezdejší dej nám dnes, neboť zítra bude ještě hubenější. Odpusť našim nepřátelům, kteří nás pobíjejí, ne však našim generálům, kteří to zavinili. Nenech se uvést v pokušení od Maintenonky, avšak ostříhej nás před Chamillartem!“²²⁵

Za těchto těžkých podmínek se postupně začali objevovat tací, kteří radili králi, aby přijal mír za jakoukoliv cenu. Ludvík XIV. se proto rozhodl 28. dubna 1709 svolat do Versailles dauphina, vévodu burgundského, kancléře Pontchartraina, vévodu de Beauviller, vévodu Chamillarta, Desmaretze a Torcyho. Z výše jmenovaných reprezentoval vévoda de Beauvillier „mírovou stranu“, která byla přesvědčena, že nejlepší pro Francii je uzavřít co nejrychleji mír, ať už budou podmínky jakékoliv. Stejný názor zastával i Pontchartrain a Desmarteze. Král se nakonec rozhodl vyslat ještě jednoho pověřence do Spojených nizozemských provincií a tento úkol připadl Torcymu.

---

²²⁴ Lavissee, s. 837.

²²⁵ Vlnas, s. 343.

Vévoda Torcy dorazil do Haagu 6. května 1709 a v jednáních nabídl Nizozemcům francouzská města včetně Lille, která byla součástí tzv. bariéry a která nizozemští politici žádali již v minulém roce. Nizozemci ovšem odmítli jednat bez svých spojenců a tak musel Torcy počkat, až do Haagu přijdou vévoda Marlborough a princ Evžen Savojský. Oba vojevůdci dorazili 18. května 1709. Anglický politik vstoupil do jednání s požadavkem, aby byl Filip V. zbaven království bez jakékoliv kompenzace a navrhoval, aby Ludvík XIV. poskytl svému vnukovi jiné odškodnění, např. Franche-Comté. Ludvík XIV. nakonec souhlasil s tím, že jeho vnukovi bude odebráno Španělské království, neboť věděl, že to je jediný způsob, jak pokračovat v mírových jednáních. Francouzský panovník dokonce souhlasil s tím, že uzná protestantské nástupnictví v Anglii a Francouzi zlikvidují přístav a opevnění města Dunkerque. Evžen Savojský nadto požadoval vrácení města Štrasburku a celého Alsaska Říši. Po tomto požadavku však měl Torcy na příkazy z Versailles opustit Haag, ale byl zdržen Heinsiem.

Nakonec bylo dohodnuto, že budou připraveny předběžné smlouvy, které budou zaslány Ludvíkovi XIV. Francouzský král prohlásil, že co se týká Španělského království, po podpisu smluv odvolá francouzská vojska ze Španělska, ale spojenci věděli, že Filip V. není závislý na francouzské pomoci a navíc, že se jeho postavení ve Španělsku zlepšilo, co se dalo vytušit i z toho, že Kortesy jmenovaly budoucím španělským králem jeho syna. Členové Velké Aliance si byli vědomi, že nejprve musí uzavřít mír s Ludvíkem XIV., aby se mohli soustředit pouze na Filipa V. a Španělsko.

Torcy nakonec požádal Heinsia, aby připravil návrh mírových smluv. Hotový návrh, který obsahoval 40 článků, schválených Marlboroughem, Evženem Savojským a císařským politikem Zinzendorfem, byl 27. května 1709 předložen Torcymu. Tato předběžná ujednání obsahovala mimo jiné články o tom, že Ludvík XIV. uzná Habsburka Karla III. španělským králem

a udělá vše pro to, aby do dvou měsíců opustil jeho vnuk Španělsko. Jestliže by Filip V. odmítl „*nejkřesťanštější král ...podnikne vhodná opatření, aby zajistil dodržení současných úmluv.*“²²⁶ Kromě toho souhlasil francouzský král se zbořením opevnění města Dunkerque, s navrácením Štrasburku Říši, s odevzdáním zámořských kolonií Anglii, navrácením Savojska Savojskému vévodovi, atd.

Francouzský panovník souhlasil se všemi body úmluv až na článek IV, který ho zavazoval vést válku proti svému vnukovi. Bohužel právě tento bod byl pro spojence, kteří chtěli Ludvíka XIV. vidět úplně poníženého, velmi podstatný. Právě kvůli tomuto bodu jednání nakonec zkrachovala a mír v roce 1709 uzavřen nebyl.

Přesto však došlo ke zhoršení vztahů mezi Filipem V. a Ludvíkem XIV., který na jaře 1709 svému vnukovi oznámil, že bude muset stáhnout svá vojska z území Španělského království. Filip V. mu odpověděl, že on sám nikdy nezradí Španěly. „*Bůh mi dal na hlavu španělskou korunu a já si ji udržím, dokud budu mít žilách jedinou kapku krve. Za to vděčím svému svědomí, své cti a lásce, které se mi dostalo od mých poddaných...nikdy ve své životě se nevzdám Španělska, raději se postavím do čela vojsk a padnu v boji za poslední kousek jeho půdy.*“²²⁷ Když tento dopis četl sekretář Filipa V. Amelot, shledal vyznění dopisu velmi drsné a doporučil Filipovi V., aby některé pasáže upravil, neboť by se mohlo zdát, že obsahují kritiku na Ludvíka XIV. Filip V. však nehodlal dopis přepisovat, pouze lakonicky prohlásil: „*To je to, co opravdu cítím.*“²²⁸

První polovina roku 1709 přinesla obrat ve válce o španělské dědictví. Zatímco spojenci pokračovali v akcích a byli si jisti, že mají vítězství na dosah ruky, Ludvík XIV. využil pomalých reakcí svých soupeřů, aby odvrátil

---

²²⁶ Lavissee, s. 838.

²²⁷ Kamen, Philip V, s. 72.

²²⁸ Tamtéž, s. 72.

zkázu francouzských vojsk. Na konci května roku 1709 ale byly francouzské vojenské síly v katastrofálním stavu. Také část armády Ludvíka XIV., jejímž úkolem bylo hájit francouzské hranice, trpěla nedostatkem jídla pro vojáky i krmiva pro koně. Snad v nejhorší situaci se nacházeli vojáci bránící severní hranice Francouzského království. Velká část armády se tak usadila v tamních městečkách a vesnicích, kde loupila a rabovala.

Přesto se Ludvík XIV. rozhodl pokračovat ve válce a svůj úmysl nechal veřejně oznámit. Zdálo se, že Marlborough, nacházející se ve Flandrech, dosáhne všeho, co si zamane, a žádný francouzský generál mu v tom nebude moci zabránit. Francouzský král poté, co bylo dobyt město Lille, ztratil důvěru v maršála Vendôme, což můžeme vytušit i z dopisu, který poslala Madame de Maintenon princezně de Ursini 18. března 1709: „*Pan Vendôme se už do armády nevrátí, minimálně ne v tomto roce...všichni jsme tímto mužem zklamáni.*“²²⁹ Maršál Vendôme skutečně nebyl pověřen velením až do podzimu 1710. Jeho pozici ve Flandrech zaujal podle rozkazu Ludvíka XIV. maršál Villars. Kromě něj byli v té době veliteli francouzských vojsk vévoda de Harcourt na Rýně, Berwick v Dauphiné a Savojsku a vévodové Bezons a Noailles ve Španělském království.

Když Villars dorazil do Flander, první, co musel zajistit, bylo jídlo pro armádu. Jelikož zjistil, že situace je opravdu neúnosná, vydal se počátkem května 1709 do Versailles, kde se objevil před ministrem války Chamillartem, a žádal ho o pomoc. Ministr však nechtěl o něčem takovém rozhodnout sám a odkázal Villarse na krále. Ludvík XIV. byl zděšen Villarsovou opovážlivostí a k celé situaci prohlásil: „*Důvěřuji Bohu a Vám.*“²³⁰

Villarsovi se tedy žádné pomoci ani jejího příslibu nedostalo a musel se vrátit do Flander s prázdnou. Boj však nevzdal a nedlouho poté do Versailles

---

²²⁹ Lynn, s. 329.

²³⁰ Tamtéž, s. 329.

napsal: „*Můžeme nějaký čas být bez peněz, ale být bez chleba je nemožné.*“²³¹ Jediné, co mohl Villars v této chvíli udělat, bylo poslat své jízdní pluky do Pikardie, Normandie a Champagne, aby přivezly zásoby potravin odtud. V té chvíli Ludvík XIV. naplno pochopil neschopnost ministra války Chamillarta, kterého ihned poté zbavil úřadu a nahradil ho schopnějším Voysinem. Bohužel situace, ve které se nový ministr války ocitl, nebyla rozhodně jednoduchá.

Ve Flandrech stálo proti francouzské armádě vojsko pod velením Evžena Savojského a Marlborougha, které také utrpělo tuhou zimou, ale stále se počty jeho vojáků pohybovaly kolem 100 000 mužů. Hlavním cílem spojenců na jaře a v létě 1709 bylo dobýt španělsko-francouzskou pevnost Tournai. Naproti tomu si maršál Villars vytkl ve Flandech cíl. vytvořit obrannou linii vedoucí od řeky Lys k městu Douai. Než však Villars stačil vytvořit obrannou linii a ještě dříve než mohl vyslat pomocné jednotky k Tournai, bylo toto město 27. června 1709 obsazeno spojeneckou armádou. Všechny francouzské vojevůdce a dokonce i samotného Ludvíka XIV. překvapila rychlost, s jakou se spojenci dostali do města. Ještě 14. května totiž ustanovil Ludvík XIV. obráncem „*města, které mu bylo ze všech nejdražší*“²³² markýze de Surville. Ten pak bránil jednu z citadel ještě třicet devět dní poté, co se spojenecké jednotky dostaly do města, a důvod, proč nebyl odměněn za svou statečnost a vytrvalost, jako například rok před tím markýz Boufflers, můžeme vidět v tom, že ztráta Tournai byla pro francouzského panovníka tak velkou ranou, že stěží mohl odměnit velitele městské posádky.

Ihned poté, co markýz Surville kapituloval a vydal spojencům poslední městskou citadelu, hodlali Marlborough a Evžen Savojský oblehnout město Mons. Když to Villars zjistil, ihned psal do Vertsailles: „*Ztratili jsem citadelu*

---

²³¹ Tamtéž, s. 330.

²³² Bluche, Francois, Surville (Louis-Charles de Hautefort, marquis de), In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 1494–1495.

v Tournai a já nedoufám, že se budu moci i nadále vyhnout boji.“²³³ Ludvík XIV., ještě rozrušený pádem Tournai, mu odpověděl: „Jestliže by Mons stihl stejný osud jako Tournai, je naše věc ztracená; cena za to je na pováženou a spása Francie je v sázce.“²³⁴ Jako podporu poslal Ludvík XIV. Villarsovi maršála Boufflerse.

Po krátkém rozvažování se maršál Villars rozhodl pro bitvu a chtěl se postavit nepřátelské armádě na svahu nedaleko Mons. Předpokládal, že se svými jednotkami předejde armádu Marlborougha a Evžena Savojského a využije momentu překvapení k útoku. Když však přišel ke městu Mons, překvapený byl spíše on sám, než nepřátelští velitelé, kteří už nějaký čas tábořili před městem a právě se ho chystali oblehnout. Villars rozhodně nepočítal s tím, že v době, kdy se k městu dorazí se svou armádou, budou už pluky Marlborougha a Evžena Savojského kolem městských hradeb. Villars neměl mnoho času na to, aby zvážil, co by bylo v této chvíli nejvhodnější, a rozhodl se zaujmout bojové postavení nedaleko Malplaquetu, mezi lesem Lanière a Sart.²³⁵

Krátce před tím, než Villars dorazil k Malplaquetu, připojil se k němu Boufflers, který ač byl starší a zkušenější, se podřídil Villarsovým rozkazům. Bitva začala v ranních hodinách 11. září 1709, kdy Marlborough zaútočil na pravé křídlo francouzské armády a Evžen Savojský zaútočil na levé křídlo francouzského vojska, na oddíly hraběte Albergottiho, nacházející se v lese Sart. Královský pluk, který měl být nejelitnější součástí Villarsovy armády, podlehl krátce po zahájení palby panice. Francouzi začali poté nepatrně ustupovat mezi lesy Sart a Thierry. Panika postupně pronikla i mezi Boufflersovy jednotky, které stály proti Marlboroughovi.

---

²³³ Lynn, s. 331.

²³⁴ Tamtéž, s. 331.

²³⁵ Lavissee, s. 840–841.

Kolem poledne nevypadala situace pro Francouze nejlépe, Albergotti byl zraněn a musel být odvezen z bitevního pole. Zranění se nevyhnula ani maršálu Villarsovi, který proto předal velení Boufflersovi, jenž kolem třetí hodiny odpoledne nařídil ústup. V této bitvě ztratili Francouzi 10 000 mužů a spojenci nejméně 15 000 a pouze 500 vojáků upadlo do zajetí. Z toho důvodu je bitva u Malplaquetu označovaná jako jedna z nejkrvavějších v 18. století.²³⁶

Dokonce i Marlborough ocenil bojové akce Francouzů, když napsal „*Francouzi se v tomto střetu bránili lépe než v jakékoliv jiné bitvě, kterou jsem kdy viděl.*“²³⁷ Krátce po bitvě referoval o průběhu střetnutí do Versailles maršál Villars: „*Jednotky Vaší Milosti dělají zázraky, a ačkoliv je Vaše armáda na ústupu, je jasné, že ztratila daleko méně mužů než nepřítel.*“²³⁸ Nedlouho po bitvě, kdy už bylo jasné, že nizozemští politici nebudou chtít Marlborougha znovu pověřit vrchním velením spojenecké armády, napsal Villars v dopise Ludvíkovi XIV.: „*Jestliže Bůh dá, abychom prohráli ještě jenu takovou bitvu, Vaše Milost může počítat s tím, že její nepřátelé budou zničeni.*“²³⁹

Je sice pravda, že bitva u Malplaquetu nezachránila město Mons, které otevřelo brány spojeneckému vojsku 21. října 1709, ale je možné, že tato bitva v určitém ohledu zachránila Francii. Francouzská armáda nezničila síly svých protivníků, ale na druhé straně sama nebyla zničena a dokázala Velké Alianci, že je ještě schopna účastnit se velkých válečných střetů.

Během tažení v roce 1709 probíhala stále jednání mezi Francií a Spojenými nizozemskými provinciemi. Ve Francii převažoval názor, že by bylo nejlepší dohodnout se s Nizozemci, ale tyto snahy byly přerušeny anglickou diplomacií, která uzavřela se Spojenými nizozemskými

²³⁶ Corvisier, André, Malplaquet, In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 951–953.

²³⁷ Lynn, s. 334.

²³⁸ Tamtéž, s. 334.

²³⁹ Tamtéž, s. 335.

provinciemi tajnou dohodu 29. října 1709, ve které bylo stanoveno, že Nizozemci získají Španělské Nizozemí pod oficiální suverenitou císaře, ale nesmí s Francií jednat do doby, než Ludvík XIV. uzná protestantské nástupnictví na anglickém trůně a nevypudí z Francie Jakuba Eduarda Stuarta.²⁴⁰

Jednání mezi Francií a Spojenými nizozemskými provinciemi byla obnovena až 9. března 1710. Francouzské království bylo zastoupeno maršálem Nicolasem Huxellesem a abbém de Polignacem, Velkou alianci zastupovali diplomat Buys a van der Dussen. Jednání byla vedena nejprve na lodi na řece Moerdyck a poté v pevnosti Geertruidenberg. Tato místa pro jednání byla vybrána záměrně, protože Nizozemci se snažili udržet Francouze mimo velká města, jelikož se obávali, že by Francouzi agitovali mezi významnými měšťany za mír.

Nejdůležitější otázkou jednání se stal problém, jaké stanovisko zaujme francouzský král vůči španělskému králi Filipovi V. Polignac a d'Huxelles tlumočili návrh Ludvíka XIV., který byl ochoten stáhnout své jednotky z území Španělského království, byl dokonce ochoten podepsat zvláštní dohodu o vypuzení svého vnuka ze Španělska a nabízel spojencům čtyři místa ve Francii, která by se mohla stát základnami pro spojenecké vojsko chystající se vpadnout do Španělska, ale odmítl se jakýmkoliv jiným způsobem podílet na vlastních vojenských akcích proti Filipovi V. Kromě toho ještě žádal, aby byla Filipovi poskytnuta náhrada, kterou by se mělo stát Neapolsko a Sicílie nebo pouze Sicílie. Nizozemští vyjednavací však trvali na tom, aby se Ludvík XIV. aktivně zúčastnil vojenských akcí proti Filipovi V. Z těchto jednání nakonec žádná smlouva ani dohoda nevzešla a jak poznamenal Polignac: „*Kdyby Jeho Milost souhlasila se vším, neobdržela by stejně nic víc, než nešťastné a nejisté příměří.*“²⁴¹

---

²⁴⁰ Lavissee, s. 841.

²⁴¹ Tamtéž, s. 842.

Ludvík XIV. velmi rozhodně odmítl jakékoliv návrhy vyhlásit válku Filipovi V. a bylo zřejmé, že jednání v Geertruidenbergu budou rychle ukončena. Mezitím se spojenci dostali do Flander, kde 22. dubna 1710 ovládli město Douai. Villars, který jindy byl velmi odhodlaný a byl ochotný vybojovat i bitvy, kterým by se jiní maršálové raději vyhnuli, v tomto okamžiku píše Torcymu, že je třeba „*naléhat na Jeho Milost, aby uzavřela mír i za cenu tvrdých podmínek, jako je vyhlášení války Španělsku.*“²⁴² V té době už Francie začala pomalu stahovat své jednotky ze Španělska a Filip V. postupně přemýšlel o jednáních se spojenci a dokonce i o tom, že by se postavil proti Ludvíkovi XIV. Francouzský vyslanec v Madridu Blécourt napsal Torcymu, že je třeba „*pojistit si Španělsko, jinak bychom ho mohli vidět v táboře nepřátel.*“²⁴³

Torcy pochopil, že je třeba udělat nějaký ústupek. Navrhl, že by se Velké alianci mohlo nabídnout finanční odškodnění, které by bylo využito na válku proti Španělsku. Nizozemci však tento návrh zamítli. Ludvík XIV. tedy k tomu nabídl, že se vzdá jakéhokoliv odškodnění pro svého vnuka Filipa V. Ani tento návrh však nebyl zástupci Spojených nizozemských provincií přijat a jednání v Geertruidenburgu skončila neúspěšně.

Marie Luisa, španělská královna, krátce poté napsala dopis Ludvíkovi XIV., ve kterém mu děkovala za odmítnutí „*barbarského návrhu spojenců a pořádala ho o posláním vévody Vendôme do Španělska, aby se mohl postavit do čela armády v Katalánsku.*“²⁴⁴ Hlavním zájmem Francie bylo nyní upevnění vztahu se Španělskem. V srpnu 1710 byl do Španělska vyslán maršál Vendôme, který se již jednou osvědčil na Iberském poloostrově, když v roce 1697 obsadil Barcelonu. V září 1710 se maršál Vendôme spojil s jiným vojevůdcem ve Španělsku Noaillesem a společně

---

²⁴² Tamtéž, s. 842.

²⁴³ Tamtéž, s. 842.

²⁴⁴ Kamen, Philip V, s. 76.

předstoupili před krále Filipa V. Bylo rozhodnuto, že maršál Vendôme zaujme postavení ve střední části Španělského království a Noailles pojede do Roussillonu a napadne spojenecká vojska v Katalánsku ze severu.

Ludvík XIV. tak musel pokračovat ve válce. Francouzští zplnomocnění napsali 20. července 1710 Heinsiovi: *„Jestliže všechny naděje dospět k míru byly překaženy nesprávným jednáním a paličatostí nepřátel, svěřuje se [Ludvík XIV.] tedy pod ochranu Boha...Jeho Milost nechává na rozhodnutí celé Evropy, výjimku netvoří ani Republika holandská, ani Království anglické, aby rozpoznala skutečné původce pokračování války, která je tak krvavá.“*²⁴⁵

Anglická vláda vyhlásila 27. července 1710, že hodlá pokračovat ve válce a zdůraznila, že hlavním viníkem toho, že nebylo možné uzavřít mír, je francouzský král Ludvík XIV., který se postavil proti požadavku sesazení španělského krále Filipa V. Ani vévoda z Marlborough v současné době neprahl po míru. V Anglii došlo po volbách ke změně politické situace a kromě toho manželka vévody z Marlborough ztratila přízeň královny Anny. Anglický vojevůdce proto preferoval pokračování ve válce, která měla skončit totální porážkou Francie. Stejně tak se rozhodli ve válce pokračovat i císař, který projevil neústupnost vůči Francii, a Nizozemci, kteří propásli svoji poslední příležitost, kdy mohli diktovat podmínky míru.

---

²⁴⁵ Lavissee, s. 843.

IX. Válečné události roku 1710 a jednání v Londýně

V roce 1710 se Francie na určitou dobu vzdala naděje na uzavření míru, ale jak se zdálo, situace nebyla úplně beznadějná. Spojenci se sice v červnu 1710 zmocnili města Douai, ale díky výborným manévřům maršála Villarse nemohla armáda Marlborougha a Evžena Savojského pokračovat k městům Arrasu a Cambrai, jak měla původně v plánu.

Na počátku roku 1710 se Filip V., kterého francouzský král nakrátko opustil, ocitl proti celé koalici osamocen. Karel III. mezitím obsadil velkou část Katalánska za pomoci armády vedené hrabětem Starhembergem a lordem Stanhopem. Filip V. opuštěný francouzskými veliteli se postavil sám do čela španělských vojsk, ale v červenci byla jeho armáda poražena u Leridy a v srpnu před Zaragozou. Spojenci vstoupili 28. září do Madridu, ale jak Madrid, tak Katalánsko zůstaly věrné Filipovi V. Tisíce obyvatel Madridu opustily město společně se svým panovníkem a uchýlily se do Valladolidu.²⁴⁶

Zatímco Karel III. našel Madrid opuštěný, Filip V. potěšeně sdělil francouzskému vyslanci: *„Jsem velmi potěšen, že Angličané přivedli arcivévodu do Madridu; bude mít příležitost přesvědčit se o smýšlení lidí v mém hlavním městě:“*²⁴⁷ Filip V., podporován manželkou Marií Louisou a princeznou de Ursini, projevoval velkou míru statečnosti. Rozhodnost mladé královně skutečně nechyběla, neboť krátce po příjezdu do Valladolidu prohlásila: *„Pokud budeme muset opustit Španělsko, emigrujeme do Ameriky a zřídíme si království v Peru.“*²⁴⁸

V tomto okamžiku, kdy ztroskotala jednání v Geerdruidenburgu, rozhodl se Ludvík XIV., že se postaví za svého vnuka s novou silou. Mezitím ale Karel III. zjistil, že se španělské vojsko přesunulo do Roussillonu

---

²⁴⁶ Lavissee, s. 844.

²⁴⁷ Kamen, Philip V, s. 74.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 74.

a arcivévodovo vojsko se proto stáhlo směrem k Barceloně, kam ho následovali i Starhemberg a Stanhope a Filip V. se 3. prosince 1710 mohl vrátit do Madridu.²⁴⁹

Ústup, který musel Starhemberg absolvovat, se pro tohoto rakouského vojevůdce stal noční můrou. Dne 8. prosince 1710 se Starhembergovy oddíly spojily se Stanhopeovou armádou, ale již druhý den ráno byly obklíčeny francouzsko-španělskou armádou. Ke střetu obou nepřátelských armád došlo 10. prosince 1710 nedaleko měst Villaviciosa a Brihuega. Levé křídlo španělsko-francouzské armády bylo pod velením maršála Vendôme a pravému křídlu velel Filip V. Celá bitva začala ostřelováním z děl a postupem francouzsko-španělské armády na střed nepřátelských oddílů. Říšská a portugalská artilerie byla zdecimována a zmohla se pouze na útěk, který se jí podařil hlavně díky špatnému terénu a husté mlze. Přesto Starhemberg přišel o tisíce mužů: 6000 jich zůstalo na bitevním poli, 3000 bylo zraněno a 3200 zajato. Celkově mu zůstalo méně než 6000 vojáků. Naproti tomu Španělé a Francouzi ztratili 2500 mužů, kteří byli zabiti nebo zraněni.

Mladý španělský král, vyčerpaný tím, že musel strávit v sedle svého koně celých deset dní, usnul na plášti rozprostřeném na sněhu. „V žádné jiné bitvě, píše Vendôme svému strýci Ludvíkovi XIV., se tak nevyznamenal královská armáda jako v té u Villaviciosy; ta strašná armáda, která se probíla až k Madridu a která ohrožovala celé Španělsko celkovou invazí, je úplně poražena v dvou akcích.“²⁵⁰ Oba střety, u Villaviciosy a Brihuegy, byly nejvýznamnějšími střety války o španělské dědictví na území Španělského království a díky nim ztratil arcivévoda Karel v prosinci 1710 šanci ovládnout celé Španělsko a stát se právoplatným španělským králem. „Tento den u

---

²⁴⁹ Lynn, s. 340.

²⁵⁰ Bodinier, Gilbert, Villaviciosa (Batailles de Brihuega, et de), In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 1599–1600.

Villaviciosy,“ napsal později markýz Torcy, „změnil bezpochyby podobu záležitostí ve Španělsku, stejně jako v celé Evropě.“²⁵¹

Z ostatních částí Evropy, kde se nacházela francouzská vojska, je třeba zmínit dobytí města Girone maršálem Noaillesem 25. ledna 1711. Shodou okolností bylo toto město před sedmnácti lety dobyto také maršálem Noaillesem, otcem nynějšího vojevůdce.

Během roku 1710 se výrazně změnila i situace v Anglii. Po vítězství toryů došlo k obratu anglické politiky, navíc ještě u královny Anny upadla v nemilost Sarah Churchillová a tím pádem přestala výrazná podpora vévody Marlborougha anglickou královnou. Nadto během války výrazně utrpěl anglický obchod. Je pravda, že část anglických obchodníků a bankéřů se obohatila na zásobování spojenecké armády, ale i přesto v roce 1710 volalo anglické veřejné mínění po míru.

Kvůli bouřlivým debatám a střetům jednotlivých politiků na poli anglického parlamentu, došla královna k závěru, že nejlepším řešením bude změna ministrů: 19. srpna 1710 byl ze svého úřadu odvolán sir Godolphin a Saint-John byl jmenován ministrem pro zahraniční záležitosti.

Tyto změny na anglické politické scéně vedly Torcyho k naději, že by mohl být v brzké době uzavřen mír. V této době se v Londýně nacházel jeden z bývalých špiónů Ludvíka XIV. abbé Gaultier, který zde pobýval od doby, kdy byl francouzským vyslancem v Anglii vévoda Tallard. Když pak tento Francouz roku 1702 opustil Londýn, zanechal zde abbého Gaultiera, kterého právě kolem roku 1710 potkala jedna z významných anglických šlechticů a upozornila na něj anglické politiky.²⁵² V únoru 1711 se abbé Gaultier objevil před Torcym jako anglický diplomat a zeptal se ho: „*Pane, chcete mír?*“ Překvapený Torcy mu odpověděl: „*Zeptejte se ministra Vaší Milosti, zda chce*

---

²⁵¹ Bluche, Louis XIV, s. 822.

²⁵² Erlanger, s. 412.

mír, je to jako byste se ptal nemocného dlouhou a těžkou nemocí, zda touží po uzdravení.“²⁵³

Bylo ovšem velmi složité po tak dlouhé a vyčerpávající válce dojít k míru. Příčina vyslání Gaultiera do Versailles nebyla ani tak v tom, že by zde měl tento Francouz dohodnout konkrétní podmínky míru, jako spíše chtěla Anglie ukázat svou dobrou vůli a ochotu začít mírová jednání. Angličané nabízeli, že by předložení mírových podmínek Ludvíka XIV. mělo proběhnout na půdě Spojených nizozemských provincií. První návrh, který však francouzský král učinil v březnu 1711, byl však nejprve Anglií, poté Spojenými nizozemskými provinciemi zamítnut.²⁵⁴ V tomto okamžiku začal Torcy ztrácet naději na uzavření míru, který by alespoň zčásti byl pro Ludvíka XIV. příznivý. Situace se však obrátila, když 17. dubna 1711 zemřel třiatřicetiletý císař Josef I. Když se tuto novinu dozvěděl princ Evžen Savojský, napsal vévodovi z Marlborough: *„Nikdo neposoudí lépe nežli Vaše Jasnost, jakou ránu znamená [císařova smrt] pro evropské záležitosti. Ještě bolestnější je pro toho, kdo byl jeho služebníkem, nejbolestnější pak pro mne samotného, neboť jsem mu byl oddán ve vřelé náklonnosti.*“²⁵⁵

Josef I. po sobě nezanechal žádného syna, a proto se jeho jediným dědicem stal jeho mladší bratr Karel. Tím se samozřejmě postavení arcivévody Karla coby španělského krále značně zkomplikovalo a bylo jasné, že evropské velmoci, jako Anglie a Francie nenechají Karla dosednout na oba trůny, španělský a císařský zároveň. Z tohoto důvodu se možnost, že by Filip V. zůstal i nadále králem Španělska, zdála být pro maritimní mocnosti přijatelná.

Na druhé straně se situace Velké Aliance na jaře 1711 výrazně zlepšila, jelikož byla ukončena dlouhotrvající revolta uherské šlechty vedené Ferencem

---

²⁵³ Lavissee, s. 846.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 846.

²⁵⁵ Vlnas, s. 412.

Rákóczi a 1. května 1711 byla podepsána mírová smlouva s Uhry v Szátmáru. Rákóczi sice na tuto dohodu nikdy nepřistoupil a Szátmárskou smlouvu neuznal, ale přesto byly Uhry pacifikovány a velká část rakouského vojska mohla podpořit spojenecké armády v západní Evropě.²⁵⁶

V červenci 1711 se do Francie vrátil Gaultier, doprovázený básníkem Matthewem Priorem, který doručil Torcymu požadavky anglické královny. Kromě monopolu na obchod s černými otroky žádala královna Anna potvrzení držby Gibraltaru, zničení opevnění Dunquerque a vypuzení Stuartovského prince Jakuba Eduarda z Francie.²⁵⁷ Jelikož Prior neměl žádné pověření od královny k vyjednávání, vyslal Ludvík XIV. do Londýna svého diplomata Mesnagera, který měl s dojednáváním mírových podmínek zkušenosti, neboť se účastnil jednání ve Spojených nizozemských provinciích. Instrukce, které Mesnager obdržel od francouzského krále 3. srpna 1711, obsahovaly mimo jiné nařízení: „*Jeho Milost, neboť jí záleží na usnadnění mírových dohod, a proto dovoluje panu Mesnagerovi nabídnout Anglii držbu Plaisance (hlavní město Terre Neuve) a celý ostrov Terre Neuve pod podmínkou, že poddaní krále budou smět i nadále zde provádět rybolov, jak činili doposud a že se Angličané vzdají všech nároků na Cap Breton, Saint-Simon a Saint-Marie*“²⁵⁸ Tajná konference začala v Londýně 26. srpna 1711.

Po několika schůzkách bylo dohodnuto, že otázky na kterých se angličtí a francouzští diplomaté neshodli, budou odloženy a vyřešeny až na mírové konferenci, a 8. října 1711 podepsal francouzský zmocněnec Mesnager dvě smlouvy, které se staly základním kamenem pro dohody v Utrechtu a jsou známy jako „*preliminární londýnské dohody*“.²⁵⁹ Tyto dohody zůstaly tajné.

---

²⁵⁶ Lynn, s. 342.

²⁵⁷ Erlanger, s. 413.

²⁵⁸ Frostin, Charles, Les Pontchartrain ministres de Louis XIV. Alliances et réseau d'influence sous l'Ancien Régime, Rennes 2006, s. 407.

²⁵⁹ Lavissee, s. 846.

Ludvík XIV. uznal Annu jako právoplatnou anglickou královnu a tím pádem i protestantské nástupnictví na Britských ostrovech. Kromě toho byla podepsána obchodní dohoda mezi Anglií a Francií. Anglii byla přiznána práva na ostrov Saint-Christophe v Antilách a byla jí potvrzena držba Gibraltaru a Port-Mahonu. Dále francouzský panovník souhlasil s pobořením opevnění přístavu Dunkerque. Kromě toho získala Anglie výsadu obchodovat s černými otroky ve španělské Americe a držela oblast kolem Rio de la Plata, aby „*je mohla střežit v jistotě, dokud nebudou prodáni.*“²⁶⁰ Tyto dohody byly následně zaslány do Spojených nizozemských provincií, aby mohly být použity při formování mírové smlouvy. Když se podíváme na znění dohod z Londýna z října 1711, zjistíme, že kromě poboření Dunkerque a uznání protestantského nástupnictví Anglie neprosazovala především své vlastní zájmy, ale zájmy celé Velké aliance. Přiměla Ludvíka XIV., aby souhlasil s tím, že do budoucna zabrání spojení Francouzského a Španělského království pod vládou jednoho panovníka, dále že bude souhlasit s kompenzací členů, kteří se účastnili války. Tento bod byl důležitý hlavně pro Spojené nizozemské provincie, kterým zaručoval držbu tzv. bariéry. Z pohledu francouzské politiky se preliminární londýnské smlouvy jevily daleko únosnější než návrhy dohod z roku 1709 v Haagu nebo v Geertruidenbergu z roku 1710.

Když se však politici v Rakousku a Spojených nizozemských provinciích dozvěděli o návrzích, které předložili diplomaté Ludvíka XIV. Anglii, neboť preliminární londýnské dohody zůstávaly i nadále v tajnosti, byli znepokojeni. Krátce poté byl v Anglii vydán pamflet Johnatana Swifta „*The Conduct of the Allies and of the Late Ministry, in Beginning and Carrying on the Present War*“, který nejenže kritizoval bývalou whigovskou vládu za neschopnost uzavřít mír, ale vzal si také na mušku chování spojenců Anglie.

---

²⁶⁰ Tamtéž, s. 847.

Během jednání v Londýně se válečné akce na nějakou dobu zpomalily. Díky postoji královny ztratil vévoda z Marlborough významné postavení ve spojenecké armádě. Evžen Savojský opustil bitevní pole úplně a vydal se na sněm do Frankfurtu, kde měl být zvolen nový císař. Zajímavé je i postavení vévody savojského, který na přelomu let 1710 a 1711 lavíroval mezi císařem a francouzským králem. Vídeň mu slíbila jako odškodnění vévodství Montferrat, ale vévoda se rozhodl vpadnout v červenci 1711 do Savojska. Ludvík XIV. věděl, že se ocitl ve složité situaci, jelikož nechtěl v době jednání pobouřit Anglii, nařídil na všech frontách zaujmout obranný postoj. Maršálu Villarsovi napsal: *„Nevěřím, že by bylo dobré vyhledávat boj s nepřítelem...současná situace vyžaduje, abychom neriskovali v žádné významné akci.“*²⁶¹

Na severní hranici zabránil maršál Villars Marlboroughovu vojsku v postupu a snažil se prosazovat heslo *„Ne Plus Ultra Lines“*, které znamenalo, že nepřátelská vojska nebudou dále moci postupovat na francouzské území. Tato hranice, kterou maršál Villars bránil se táhla od města Montreuil přes Arras, Cambrai, Valenciennes a le Quesnoy až k řece Sambre. Marlboroughův největší úspěch v roce 1711 byl ten, že se svými vojsky přešel hranice *„Ne Plus Ultra“* aniž by ztratil jediného muže ve střetu s Francouzi. Na počátku července obsadila spojenecká vojska město Arleux, které ale posléze dobyl maršál Villars zpět. V létě 1711 se hranice postupně ustálila a mezi Marlboroughem a Villarsem neproběhl žádný významnější střet.

Oblast, kam se v roce 1711 soustředila pozornost francouzského krále, nebyla ani na hranicích se Španělským Nizozemím ani ve vlastním Španělsku, ale nacházela se u brazilských břehů. S myšlenkou porazit Portugalce v Brazílii přišel již v roce 1710 Duguay-Trouin, který chtěl potrestat portugalské námořníky za špatné zacházení s příslušníky

²⁶¹ Lynn, s. 343.

francouzských posádek. Záminkou pro tuto trestnou výpravu byla vražda kapitána fregaty Jeana-Francoise Duclerca Portugalci. Duguay-Trouin, muž, jak napsal francouzský historik Jules Michelet, „*který byl blázen do žen a hazardu*,“ na sebe upozornil již v 90. letech 17. století, kdy statečně bojoval.²⁶² Již 19. března 1711 státní sekretář pro námořnictvo podepsal smlouvu s názvem „*Conditions accordées par le Roy au sieur Duguay-Trouin, capitaine de vaisseau et à ses armateurs pour un armement des vaisseaux de Sa Majesté en course*“²⁶³, která obsahovala opravdu výhodné podmínky. Pontchartrainové totiž již v roce 1693 zavedli systém, podle kterého Ludvík XIV. půjčoval své koráby s důstojníky, námořníky a děly k účelům obchodu apod.²⁶⁴ Král financoval loďstvo Duguay-Touina opravdu štědře, neboť celá výprava zahrnovala 6000 lodníků, 500 vojáků, sedm plavidel, čtyři fregaty, jednu korvetu, atd.²⁶⁵

Dne 9. července 1711 vyplula výprava v čele s Duguay-Trouinem z La Rochelle a 12. září přistál u brazilských břehů. Po dlouho trvajícím obléhání se nakonec Duguay-Trouin dostal do Rio de Janeira, v té době už opuštěného místními obyvateli. Zpět do Brestu se tato flotila vrátila s bohatou kořistí, která mimo jiné zahrnovala 300 kilogramů zlata a částku půl druhého milionu liber, již Francouzi dostali za to, že opustí brazilské pobřeží.²⁶⁶

Ještě před tím, než se do Evropy dostala zpráva o tom, že Francouzi vyplenili Rio de Janeiro, učinila anglická vláda významný krok k zajištění míru. Angličtí diplomaté se obrátili nizozemského politika Heinsia a oznámili mu výsledky jednání anglických a francouzských diplomatů a uveřejnili znění preliminárních londýnských dohod. Dále nizozemským politikům sdělili, že body této smlouvy jsou dostatečné pro zahájení mírové konference.

²⁶² Erlanger, s. 303.

²⁶³ Podmínky udělené králem panu Duguay-Trouin, kapitánu na korábu a jeho lodníkům na výzbroj lodí Jeho Výsosti (Blíže viz. Bluche, Louis XIV, s. 825–826.)

²⁶⁴ Bluche, François, Z časů Ludvíka XIV., Praha 2006, s. 166–167.

²⁶⁵ Bluche, Louis XIV, s. 826.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 827.

Ostatní členové Velké aliance byli pobouřeni samostatnou akcí Anglie a ostře vystupovali proti politice královny Anny, která byla obviňována z toho, že se s Francií dohodla jen proto, aby byl jejím nástupcem uznán její bratr. Heinsius se dokonce nechal slyšet, že tyto preliminární dohody, se mu nezdají být základem „*dost pevným na to, aby mohl dát v sázku jednání.*“²⁶⁷ Anglická vláda však mínila, že podmínky obsažené v preliminární londýnské smlouvě jsou pro Spojené nizozemské provincie natolik výhodné, že by byla škoda, aby se vzdaly možnosti účastnit se mírových jednání. Nakonec se Generální stavy rozhodly v listopadu 1711 zaslat pasy pro francouzské zmocněnce a mírový kongres se mohl 12. ledna 1712 sejít v Utrechtu.²⁶⁸

Ještě před tím než se sešla mírová konference, opustil v září 1711 Španělsko arcivévoda Karel, který v Barceloně zanechal svoji manželku Alžbětu Kristýnu, aby se ujala role regentky ve Španělském království. Jako její poradce byl určen zkušený politik Starhemberg. Karel krátce nato zvolen ve Frankfurtu nad Mohanem císařem.²⁶⁹

Smrt Josefa I. a nástup Karla VI. na císařský trůn rozhodně zkomplikovaly vztahy mezi jednotlivými členy Velké Aliance a měly do značné míry vliv na vývoj války o španělské dědictví. Francie se mohla radovat. Neštěstí v podobě úmrtí členů panovnické dynastie však nepostihlo pouze Habsburky, ale ani Bourboni nezůstali ušetřeni. Již v dubnu 1711, tři dny po smrti Josefa I., umírá syn Ludvíka XIV. „le Grand Dauphin“ a dědicem francouzského trůnu se stává vévoda burgundský, vnuk Ludvíka XIV. a bratr Filipa V. V únoru 1712 však zemřel i tento nový dauphin a následníkem francouzského trůnu je určen Karel, vévoda z Berry. Kromě válečných událostí musí Ludvík XIV. řešit ještě další problém a to, kdo nastoupí po něm na trůn. Z celé rodiny, kromě vévody z Berry, který

---

²⁶⁷ Lavissee, s. 848.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 848.

²⁶⁹ Kamen, Philip V, s. 79; Vlnas, s. 413.

zemřel roku 1714, zbývá jen pravnuke Ludvíka XIV. Ludvík, který se narodil v roce 1710 a vnuk Filip, který je králem ve Španělsku.

Právě z toho důvodu se otázka případného spojení Španělska a Francie zdála být pro členy Velké aliance velmi důležitou, proto v květnu 1712 se Filip V. vzdal všech práv na francouzský trůn a toto zřeknutí se nároků bylo, jak se vyjádřil Ludvík XIV. „*z jeho [Filipovy] vlastní vůle a proti mé radě.*“²⁷⁰

---

²⁷⁰ Tamtéž, s. 79.

X. Kongres v Utrechtu a bitva u Denain

Jako francouzští vyjednavací byli do Utrechtu Ludvíkem XIV. vysláni maršál d'Huxelles, abbé de Polignac a Mesnager. Všichni tři byli zkušení diplomaté a účastnili se již předchozích jednání se spojeneckými diplomaty. Spojenci však nepřipustili, aby se jednání zúčastnili i vyslanci Filipa V., přestože se Ludvík XIV. všemožně snažil zajistit účast španělského vyslance na jednáních v Utrechtu. Anglická královna Anna do Spojených nizozemských provincií vyslala Thomase Wentwortha, hraběte ze Straffordu a Robinsona, arcibiskupa z Bristolu. Zájmy Spojených nizozemských provincií reprezentovali v Utrechtu diplomaté van der Dusse, Buys a několik dalších zkušených vyjednavců. Císař Karel VI. vyslal počátkem února 1712 do Utrechtu své diplomaty, které vedl hrabě Sinzendorff. Ve svých pamětech vzpomínal Torcy na počátky jednání takto: *„Kdo by si mohl pomyslet, že zdar té strašné ligy nepřátel Francie a Španělska dosáhne nejzazší meze...že nejvyšší bití...může tak neočekávaně skoncovat se záplavou vítězství...že navzdory snahám Ligy a převaze, které dosáhla, následník svatého Ludvíka, vybrán Prozřetelností k vládě ve Španělsku, zůstane pevně na svém trůně, uznán nepřátelskou armádou, která se domů vrátila s prázdnou...pouze s nákladem dluhů, a která se stáhla, aby dodržela své velké plány?“*²⁷¹

Již na prvním zasedání, které proběhlo 29. ledna 1712, nizozemský diplomat Buys požádal Francouze, aby předložili své návrhy. Polignac a d'Huxelles tak odevzdali 11. února nabídku, kterou chtěli dát příslušníkům Velké Aliance najevo, že zamýšlejí jednat podle jejich zájmů. Mezitím císařský vyslanec Sinzendorff navrhl spojencům, aby byly společně vypracovány návrhy, ve kterých by bylo zahrnuto právo císaře Karla VI. na celou španělskou monarchii, ale Sinzendorffův plán byl anglickými diplomaty

---

²⁷¹ Erlanger, s. 413–414.

zamítnut. Královna Anna prohlásila, že bude lepší, pokud každý ze členů Velké aliance předloží své návrhy samostatně, čímž byla jednota spojenců výrazně narušena. Toto stanovisko anglické královny úzce souviselo s politikou Roberta Harleje, který v té době, koncem roku 1711 a v první polovině roku 1712, v Dolní sněmovně prosazoval schválení rozhodnutí, podle kterých nesli vinu za dlouho trvající válku Nizozemci a anglická vláda byla pověřena uzavřít co nejrychleji mír.²⁷²

Nakonec předložili diplomaté své požadavky 5. března 1712. Angličané vycházeli převážně ze znění předběžných londýnských dohod, ale do svých požadavků dále zahrnuli potvrzení zisku Akadie, kterou obsadili v roce 1710, tzv. Terre-Neuve s městem Plaisance a ostrovy nacházející se v jejich okolí. Dále požádali Ludvíka XIV. o vypuzení Jakuba Eduarda Stuarta, syna Jakuba II., z Francie. Nizozemci žádali zvětšení svého území na úkor Francie a zahrnutí měst Lille, Tournai, Orchise, Douai, Bouchain, atd. do oblasti tzv. bariéry. Navíc žádali obnovení obchodního tarifu z roku 1664. Největší požadavky však v březnu 1712 vznesla císařská diplomacie, která žádala nejen celé španělské dědictví pro Habsburky, ale také návrat Alsaska a tří biskupství, Met, Toulonu a Verdunu, Říši.

Krátce po předložení však došlo ke konfliktům mezi zástupci jednotlivých zemí, neboť diplomaté spojenců chtěli, aby všechny dohody byly učiněny písemně, na rozdíl od zplnomocněnců francouzského krále, kteří chtěli „*vyjednat ústně každý bod, jak bylo činěno dosud*“.²⁷³ K dohodě o způsobu jednání s Francií a jejími spojenci nedošlo, a proto byla jednání na počátku dubna 1712 pozastavena. K přerušení jednání nakonec spojence dovedla i naděje, že vojsko Evžena Savojského dosáhne definitivního vítězství.

---

²⁷² Kovář, s. 240.

²⁷³ Lavissee, s. 849.

Politika Anglie se však ubírala jiným směrem. Krátce po přerušení jednání v Utrechtu byl toryovskými ministry obviněn vévoda z Marlborough z toho, že si přisvojil peníze určené na zásobování armády a bral úplatky a za tyto prohřešky byl odvolán z pozice velitele armády. Jeho místo v čele spojenecké armády zaujal James Butler, vévoda z Ormondu, kterého Evžen Savojský popsal jako „slávu svého národa, nejjemnějšího kavalíra a nejdokonalejšího gentlemana, jakého Anglie zrodila.“²⁷⁴ Angličtí politici však již upustili od myšlenky velkého válečného tažení. Nebylo ani divu. Většinu válečných výdajů Velké aliance zaplatila právě Anglie a stejně tak bylo i její vojsko bojující v Evropě nejpočetnější. Angličtí politici již nechtěli být těmi, kdo celou válku financuje, a proto se jim příliš nehodilo přerušení utrechtských jednání.

Právě z tohoto důvodu setrvali angličtí a francouzští diplomati na půdě Spojených nizozemských provincií a pokračovali ve vyjednávání. Důležitou otázkou se kvůli mnoha úmrtím členů bourbonského rodu stalo oddělení francouzské a španělské koruny. Angličané žádali, aby se Filip V. zřekl svého práva na francouzský trůn a aby se vévoda z Berry, mladší bratr Filipa V., a vévoda Orleánský zřekli nároků na španělský trůn. Ludvíkovi XIV. se ovšem tento plán nelíbil a navrhoval, aby byl brán zřetel na znění poslední vůle Karla II., ve které stálo, že pokud by se Filip z Anjou stal francouzským králem, má španělský trůn připadnout vévodovi z Berry. Nakonec však francouzský král podlehl a souhlasil s anglickým návrhem.

Dne 26. dubna 1712 sdělil Torcy anglickému diplomatovi, že Ludvík XIV. souhlasí s tím, že se Filip V. zřekne nároků na francouzskou korunu a v této souvislosti požádal královnu Annu, aby odvolala svá vojska z evropských bojišť. Filip V. však hodlal přání Ludvíka XIV. a anglické královny obejít, neboť stále doufal, že současný následník trůnu zemře a on zaujme postavení francouzského dauphina. V souvislosti s tím anglická vláda

---

²⁷⁴ Vlnas, s. 423.

navrhla způsob, jak by bylo možné zajistit Filipovi V. vládu v části bývalého Španělského impéria a současně ponechat jeho práva na francouzský trůn: dát Filipovi V. království Sicílie, k tomu připojit Savojsko a vévodu savojského odškodnit Španělskem a jeho zámořskými državami.

Ludvík XIV. žádal svého vnuka, aby se vyslovil pro jednu z nabízených alternativ, dokonce osobně shledával druhou možnost jako výhodnější, neboť by zajistila Francii v případě nástupu Filipa na francouzský trůn dvě významná území. Filip V. se ale nakonec 29. května 1712 rozhodl zřici se nároků na francouzskou královskou korunu a zůstat vládcem ve Španělském království.

Krátce poté, co byla Anglie zpravena o rozhodnutí Filipa V., nařídila anglická vláda vévodovi z Ormondu, aby se ujal vedení nejen armády ve Flandrech, ale také vojsk nacházejících se na Rýně. Dále mu bylo sděleno, že není důvod až do dalších rozkazů riskovat jakékoliv střetnutí. O několik dnů později, 5. června 1712, Bolignbroke zaslat francouzskému králi podmínky, za kterých je Anglie ochotna uzavřít příměří ve Flandrech. Mezi požadavky Anglie byl například zábor přístavu Dunkerque anglickým vojskem, což bylo provedeno hned poté, co se Filip V. zřekl nároků na francouzský trůn a francouzští princové se zřekli španělské koruny.

Otázka příměří Anglie a Francie byla v první polovině roku 1712 velmi důležitá. Vévoda z Ormondu stál v čele velké armády, která se skládala asi z 12 000 Angličanů a 50 000 vojáků z Říše, kteří byli placeni anglickými penězi. Když velení anglické armády oznámilo, že spojenecké armády budou rozděleny, velká část žoldnéřů s tímto rozhodnutím nesouhlasila a hledala útočiště u Nizozemců, kteří jim slíbili žold zaplatit. Nakonec bylo 17. července 1712 uzavřeno příměří mezi Anglií a Francií.

Toto příměří ale rozhodně neznamenal konec válečných operací. Francie se stále musela soustředit na obranu své severní hranice, kde se

situace stávala vážnější, až někteří dvořané Ludvíkovi XIV. doporučovali, aby svůj dvůr přesunul do některého ze zámků na Loiře, neboť se očekávalo, že se spojenci dostanou přes francouzské hranice a hrozila možnost napadení Paříže a ohrožení Versailles. Ludvík XIV. však tuto možnost odmítl a vyslal maršála Villarse do Flander. Krátce po příchodu francouzského maršála na frontu se ukázalo, že odvelení anglických vojáků sice snížilo počty spojeneckých vojsk, ale na druhé straně císař poslal z uherského bojiště do Flander asi 23 000 mužů, což ztrátu výrazně zmenšilo. Někteří historici dokonce odhadují celkový počet spojeneckého vojska ve Flandrech na 130 000 mužů, což měla být „zřejmě nejkrásnější a nejsilnější armáda, která se od začátku války zúčastnila polního tažení.“²⁷⁵

Villars tedy stál ve Flandrech s počtem asi 70 000 mužů proti vojsku daleko početnějšímu, které bylo pod vedením Evžena Savojského. Svě armádě nevěřil moc ani samotný Ludvík XIV., který v jedné ze svých instrukcí nařizoval Villarsovi, aby v případě prohrané bitvy ustoupil za řeku Sommu slovy: „Znám tuto řeku, dá se jen obtížně překročit; je zde několik míst a počítám s tím, že se odeberu do Péronne nebo do Saint-Quentinu, abych zde mohl shromáždit veškeré vojsko a abychom zde mohli vyvinout poslední úsilí, po kterém spolu padneme nebo zachráníme stát, neboť bych nikdy nepřipustil, aby se nepřátelé přiblížili k mému hlavnímu městu.“²⁷⁶

Evžen Savojský přijel ke svému vojsku, které se v té době nacházelo nedaleko města Douai, 21. května 1712. Chtěl ihned zaútočit na francouzské jednotky, ale vévoda z Ormondu, který byl anglickým dvorem vyzván ke zdrženlivosti, aby mohlo být dosaženo příměří mezi Anglií a Francií, Evžena Savojského od takového kroku zrazoval. Rakouský vojevůdce se tedy musel spokojit s tím, že vyslal několik jednotek, které začaly pustošit Champagne.

---

²⁷⁵ Lavissee, s. 852.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 852.

Dne 8. června 1712 oblehlo spojenecké vojsko město le Quesnoy, které se po několika dnech vzdalo.

Mezi nepřátelskými vojsky a údolím řeky Oise, které otevíralo cestu k samotné Paříži, stála pouze pevnost Landrecies, kterou Ludvík XIV. dobyl v pro Francii v roce 1655 za pomoci tehdy dvaadvacetiletého Vaubana, který zpečetil osud Landrecies a spolu s ním i osud provincie Artois, které přešlo do držení Francouzského království. Evžen Savojský dorazil před toto město se svou armádou 17. července 1712. O den později se maršál Villars rozhodl napadnout armádu Evžena Savojského. Jeden z mužů Villarsovy armády, rytíř Quincy, si poznamenal: „*Radost se rozlila po tvářích vojáků a důstojníků; všichni do jednoho předpokládali, že jdeme vstříc jistému vítězství.*“²⁷⁷

Spojenecká armáda se utábořila nedaleko města Landrecies, kde očekávala útok. Hlavním stanem se armádě však stalo město Denain, kde rakouský vojevůdce umístil 10 praporů a dvacet tři jízdních oddílů. Ludvík XIV. poslal Villarsovi své instrukce, ve kterých ho nabádal k bitvě jen tehdy, pokud nebude možnost se zachránit. Maršál Villars měl tři možnosti, kde na spojeneckou armádu zaútočit. První z nich bylo město Marchiennes, další město Denain a poslední tábor spojenecké armády před Landrecies. Radní parlamentu v Tournai, Lefebre d'Orval, který od roku 1706 informoval francouzského ministra války o bojích ve Flandrech, navrhoval zaútočit na Denain. Ludvík XIV. nechal možnost volby na Villarsovi. Voysin, nástupce ministra Chamillarta, maršálovi napsal: „*Hlavním úmyslem krále je zabránit nepřátelům získat Landrecies; jestliže toho dosáhnete napadením tábora v Denainu, dostane se vám pocty a Jeho Milost bude potěšena. Ale jestliže Landrecies padne, ponesete si následky svých rozhodnutí.*“²⁷⁸

Maršál Villars dobře věděl, že Evžen Savojský očekává útok na rakouské jednotky u města Landrecies, a proto předstíral přípravy k útoku tak, že vyslal

---

²⁷⁷ Lynn, s. 352.

²⁷⁸ Lavissee, s. 853.

hraběte de Coigny, aby se svými jednotkami překročil řeku Sambre. Zbytek francouzské armády se v noci z 23. července přesunul k nedalekému městu Denain ležícího na řece l'Escaut. V té době se Evžen Savojský nacházel asi sedm mil od Denainu v Landrecies. Fakt, že se schyluje u Denainu k bitvě, pochopil rakouský vojevůdce až následujícího dne kolem poledního, kdy byla už většina francouzské armády u Denainu.²⁷⁹ Francouzský útok na část spojenecké armády v Denainu netrval příliš dlouho. Vojáci nepřátelského vojska byli buď ihned zabiti, nebo se dali na útěk, v horším případě se utopili v řece l'Escaut. Velitel spojeneckých jednotek Albemarle byl zajat. Do 2. srpna vyklidil Evžen Savojský se svými jednotkami Landrecies a stáhl se k městu Mons, zatímco Villarsovi trvalo několik týdnů, než obsadil veškeré území Flander, které Francie ztratila po bitvě u Malplaquetu.²⁸⁰

Bitva u Denain zachránila Francii a zřejmě i Paříž před vpádem spojeneckých vojsk. Spojenci ztratili část území, co však bylo podstatnější, jejich armáda se stávala čím dál více demoralizovanější. Naproti tomu jednotky maršála Villarse se vydaly sebevědomě za ustupujícím nepřítelem a zajistily tak Ludvíkovi XIV. lepší podmínky pro uzavření míru.

Jednání v Utrechu však nebyla obnovena hned po bitvě u Denainu. Spojenci čekali, jak se vyvine situace v Anglii, kde byla královna Anna již po několik měsíců vážně nemocná. Členové Velké aliance doufali, že s nástupem Jiřího Hanoverského, nakloněného spíše whigům, dojde k určité změně politického kurzu ostrovního království a jednání budou pro spojenci výhodnější, a proto hledali záminku, aby mohli oddálit obnovení jednání. Záminka přišla v podobě konfliktu mezi francouzským diplomatem Mesnagerem a zmocněncem Spojených nizozemských provincií de Rechterenem. Po netaktních větách Mesnagera o tom, jak spojenci prohráli u

---

²⁷⁹ Bluche, Louis XIV. s. 832.

²⁸⁰ Bodinier, Gilbert, Denain (Bataille de), In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 454–455.

Denainu, nařídil de Rechteren svým sluhům, aby Francouze a jeho lokaje napadali a zbili. Právě tento incident posloužil spojencům, aby mohli protáhnout pauzu mezi jednáními kongresu v Utrechtu.²⁸¹

Ludvík XIV. však ani tak nespíchal na uzavření všeobecného míru, jako spíše chtěl uzavřít mír s Anglií na základě již dohodnutého příměří. Anglický vyslanec Bolingbroke sešel s Torcym v srpnu 1712 a dohody mezi oběma politiky byly podepsány ve Fontainebleau 22. srpna. Kromě podpisu mírové smlouvy se Torcy s Bolingbrokem dohodli na důležitých bodech budoucího všeobecného míru. Francouzský politik slíbil, že zřeknutí se Filipa V. francouzské koruny bude přijato francouzským parlamentem a stejně tak i španělskými Kortesy.

V této chvíli hrála anglická diplomacie roli prostředníka mezi Francií a spojenci. Z ostatních vládců se v létě 1712 zdál být myšlenke obecného míru nakloněn ještě pruský král, který chtěl uznání svého královského titulu francouzským panovníkem. Kromě něj s Francií uzavřelo smlouvu i Portugalsko, které bylo od podepsání Methuenových smluv částečně pod anglickým vlivem, a které v listopadu 1712 uzavřelo s Francouzským a Španělským královstvím příměří po dobu čtyř měsíců. V březnu 1713 uzavřel s Ludvíkem XIV. dohodu vévoda savojský, podle které byl mezi oběma zeměmi nastolen klid zbraní.

Krátce poté, 30. ledna 1713, podepsaly Spojené nizozemské provincie s Anglií tzv. druhou smlouvu o bariérách. Na počátku února, kdy všichni diplomaté chápali, že jednání v Utrechtu by měla znovu začít, francouzskému diplomatovi Mesnagerovi se dostalo satisfakce a oba diplomaté, Mesnager i de Rechteren, se mohli účastnit jednání za přítomnosti anglických diplomatů.

V této chvíli bylo jasné, že císař neobdrží Španělsko, ale bylo mu nabídnuto Katalánsko, jakožto jediná část Španělského království, která mu

---

²⁸¹ Lavissee, s. 854.

zůstala věrná. Císař nadto požadoval, aby k bariérám bylo připojeno i město Štrasburk, ale tento požadavek nebyl vyslyšen.

Problém, který krátce po opětném zahájení kongresu v Utrechtu, řešili francouzští a angličtí diplomaté, byly otázky týkající se obchodu a oblastí v severní Americe. Co se týkalo severoamerických oblastí, slíbil Ludvík XIV. Anglii navrácení Hudsonova zálivu, držbu Terre-Neuve a Akadie. Anglie však požadovala i zisk okolních ostrůvků spolu s větším ostrovem Cap Breton. Když však Bolingbroke zjistil, že se francouzský král tak jednoduše nevzdá všeho, co mu Anglie navrhne, a pochopil, že v zájmu rychlé dohody bude muset udělat ústupek. Nakonec anglická strana trvala pouze na zisku Cap Breton, což jí Ludvík XIV. odsouhlasil.

Ostatně kromě malého nesouladu v otázce severoamerických ostrovů, vyšla francouzská diplomacie vstříc Anglii v ostatních záležitostech. Jednou z nich byl fakt, že syn Jakuba II. opustil Francii a uchýlil se do Lotrinska a vévodové z Berry a Orleánsku se vzdali svých nároků na španělské dědictví, což bylo poté uznáno parlamentem v Paříži. Krátce poté byly v Utrechtu připraveny separátní smlouvy Francie se Spojenými nizozemskými provinciemi, Savojskem, Portugalskem, Anglií a Pruskem, které byly podepsány 11. dubna 1713.

Smlouvou s královnou Annou uznal Ludvík XIV. definitivně nástup hannoverské dynastie v Anglii. Angli byla přiznána držba Hudsonova zálivu, ostrova Saint-Christophe v Antilách, Akadie a Terre-Neuve, ale francouzským rybářům bylo dovoleno, aby zde i nadále lovili ryby a obchodovali s nimi. Cla byla upravena podle stavu, jaké byl v roce 1664. Dále bylo stanoveno, že ve vlastním Španělsku ani jeho zámořských državách nebudou mít Francouzi žádné obchodní výhody, kromě těch, které byly ustanoveny za Karla II.

Se Spojenými nizozemskými provinciemi Ludvík XIV. uzavřel smlouvu, ve které postoupil Nizozemcům práva na města Menin, Tournai, Furne a Ypres. Dále bylo stanoveno, že žádná část Španělského Nizozemí nikdy nepřipadne Francouzskému království ani nikomu z francouzského královského rodu. Vévoda bavorský byl určen jako strážce Lucemburku, hrabství Namur a města Charleroi. Spojené nizozemské provincie navrátily Francii město Lille, Aire, Béthune a Saint-Venant.

Ludvík XIV. vrátil Viktoru Amadeovi Savojsko a hrabství Nice. Navíc mu postoupil údolí u měst Oulx, Bardonnèche a Pragellas s pevnostmi Exilles a Fenestrelle. Na oplátku dal vévoda savojský Francii údolí u města Barcelonnette nacházející se na opačné straně Alp. Dále Ludvík XIV. potvrdil savojskému vévodovi držbu Montferratu a Vigevanesque, které Viktoru Amadeovi udělil císař, a jménem svého vnuka mu slíbil království Sicílie.

Smlouva mezi Francií a Portugalskem obsahovala převážně dohody o zákazu vstupu Francouzů za hranici mezi Brazílií a Francouzskou Guyanou. Ludvík XIV. dále uznal Fridricha I. jako pruského krále.

XI. Kongres v Rastattu a konec války o španělské dědictví

Po uzavření smluv v Utrechtu zbývalo přimět španělského krále Filipa V. a císaře Karla VI., aby přijali výsledky mírových dohod. Diplomaté španělského krále se kongresu v Utrechtu nezúčastnili a sám Filip V. byl velmi rozladěn tím, že Ludvík XIV. jednal i o věcech týkajících se Španělského království. Francouzský král nakonec musel přistoupit k výhrůžce, že stáhne své vojáky z Katalánska, aby se Filip V. podřídil jeho vůli.²⁸²

Španělský král 26. března 1713 uzavřel dohodu s Anglií, která obsahovala zaručení obchodních výhod Angličanů v Americe, právo tzv. asienta na třicet let a odstoupení oblasti kolem Rio de la Plata anglické koruně. Mír mezi Anglií a Španělskem byl uzavřen 13. července 1713, kdy se Filip V. vzdal Menorky a Gibraltaru ve prospěch Anglie. Stejného dne pak uzavřel mírovou smlouvu se Savojskem, ve které se Filip V. vzdal Sicílie ve prospěch Viktora Amadea. Nakonec byly podepsány i mírové smlouvy Španělska se Spojenými nizozemskými provinciemi a Portugalskem.²⁸³

Válečný stav obou mocností, Francie a Španělska, s císařem trval až do jara roku 1713. Mírová jednání probíhající v Utrechtu uspokojila většinu členů Velké aliance. Anglie vyšla z války o španělské dědictví velmi dobře: získala velká území v dnešní Kanadě, právo tzv. asienta, dosáhla vypuzení Stuartovského následníka trůnu z Francie a podobně byli na jednání v Utrechtu úspěšní i francouzští diplomaté. Ludvík XIV. se nemusel vzdát žádných velkých území na evropském kontinentě. Získal údolí u města Barcelonnette a byla mu potvrzena držba města Orange na Rhône. Je pravda, že francouzští vojáci museli opustit Savojsko a hrabství Nice a vrátit je zpátky

---

²⁸² Lavissee, s. 857.

²⁸³ Mírová smlouva se Spojenými nizozemskými provinciemi byla podepsána 26. června 1714 a s Portugalskem 6. února 1715.

Viktoru Amadeovi, ale v tomto případě se nejednalo z pohledu Francie o ztrátu, neboť si Ludvík XIV. nikdy nečinil na tato území nárok. Kromě toho dosáhl francouzský král uznání svého vnuka Filipa V. panovníkem Španělska.

Vzhledem k tomu, že ne všichni evropští suveréni byli spokojeni s mírovým uspořádáním, jak bylo navrženo v Utrechtu, bylo jasné, že válečný konflikt ještě potrvá. Hlavním nespokojencem byl císař Karel VI., který si stále činil nároky na španělskou královskou korunu. Navíc Katalánci, kteří po celou dobu války podporovali právě habsburského arcivévodu, neuzavřeli mír s Filipem V.

Ujednání podepsaná v Utrechtu přinesla mír do Španělského Nizozemí, Itálie a ze Španělska byly staženy spojenecké jednotky. Jediná fronta, na které stále bojovali Francouzi s císařskou armádou, byla v okolí řeky Rýna. V čele císařského vojska stál Evžen Savojský, který přesvědčoval císaře, že je vhodná doba, aby jeho jednotky setrvaly ve válečném konfliktu, neboť jak vysoký věk francouzského panovníka, tak delší dobu trvající nemoc anglické královny, poskytovaly naděje na možnost změny na jednom z evropských trůnů a s tím související i změnu politického kurzu a revizi mírových smluv ve prospěch Karla VI. Jak se ale později ukázalo, pokračující boje přinesly vítězství francouzskému vojsku.²⁸⁴

Ludvík XIV. byl velmi spokojen s vývojem mírových dohod a po nastolení klidu zbraní na ostatních frontách, přikázal velkou část armády soustředit právě proti habsburskému vojsku. Na konci května 1713 dosáhl maršál Villars města Štrasburku. Krátce nato 11. června se francouzskému vojevůdci podařilo oblehnout Landau, které bránil s osmitisícovou posádkou vévoda Karel Alexandr Württemberský. Maršál Villars vstoupil vítězně do města 20. srpna 1713. Poté se francouzský maršál obrátil směrem k městu Freiburgu, které padlo do rukou jeho armády 31. října. Pouze freiburgská citadela se ubránila déle, ale nakonec se i její posádka, již velel

---

²⁸⁴ Lynn, s. 356–357.

podmaršálek Ferdinand August von Harsch, 16. listopadu vzdala Francouzům.²⁸⁵

Vzhledem k úspěchům Francouzů došlo 26. listopadu 1713 k setkání obou vojevůdců prince Evžena Savojského a Hectora Villarse v zámku Rastatt, aby spolu domluvili podmínku pro uzavření míru. Dne 11. prosince napsal Ludvík XIV. svému maršálovi: „*Přeji si mír, ale žádný důvod mě nedonutí ho uzavřít. Dokud bude trvat konference v Rastattu, donuťte prince Evžena, aby souhlasil s hlavními podmínkami, které požaduji. Jestliže přeruší konferenci, poskytnete mi tu největší službu a já vím, že projevíte svou vůli a rozhodnost v provádění mých rozkazů a neuzavřete mír, který by neodpovídal mé slávě ani současnému stavu mých záležitostí.*“²⁸⁶

V lednu 1714 se oba vojevůdci domluvili na předběžném znění budoucích mírových smluv. Když o tomto návrhu referoval Villars do Versailles, byly jeho dopisy plné nadšení. Ludvíkovi XIV napsal, že se jedná o „*mír nejslavnější, který si může Vaše Milost přát*“ a ministru pro válečné záležitosti Voysinovi sdělil: „*Chystám se vyhrát svou poslední bitvu.*“²⁸⁷ Bohužel francouzský král ani Torcy nesdíleli maršálův optimismus. Villars uzavřel s Evženem Savojským dohodu, která obsahovala dvacet pět bodů, ale pouze tři z nich zůstaly po revizi ministra Torcyho zachovány. Torcy poté zaslal Villarsovi upravené znění jeho návrhu a maršál je musel předložit Evženovi Savojskému. Nakonec po dlouhých jednáních podepsali maršál Villars a Evžen Savojský mír 6. března 1714.

Mírová smlouva obsahovala dohodu o tom, že bude obnovena Rijswijcká mírová smlouva,²⁸⁸ tzn., že Alsasko se Štrasburkem bude i nadále ponecháno Francouzskému království a kromě toho mu císař ještě vrátí město

²⁸⁵ Blíže viz. Vlnas, s. 451–452.

²⁸⁶ Lavissee, s. 858.

²⁸⁷ Lavissee, s. 858.

²⁸⁸ Mírem v Rijswijku byla ukončena tzv. Devítiletá válka (1688–1697) a na jeho základě uznal Ludvík XIV. protestantské nástupnictví v Anglii a vzdal se nároků ve Falcí a v kolínském arcibiskupství, ale ponechal si Alsasko se Štrasburkem.

Landau. Ludvík XIV. se naopak tímto vzdal ve prospěch Karla VI. míst na pravém břehu Rýna, Freiburgu, Kehlu atd. Spojencům francouzského krále v Říši jako byli například Josef Klement, arcibiskup kolínský, nebo Max Emanuel, kurfiřt bavorský, byla navrácena jejich území a hodnosti, ale Max Emanuel neobdržel Sardinii, která mu byla přislíbena na jednáních v Utrechtu. Francouzský král dále uznal nárok Karla VI. na Neapolsko, Milánsko, Sardinii a Španělské Nizozemí. Císař poté upustil od podpory Katalánců a Ludvík XIV. zanechal podpory Ference Rákócziho, který v době uzavření rastattského míru pobýval v Paříži a stále si dělal nároky na uherský trůn. Poté, co mu dal francouzský král najevo, že s jeho podporou již počítat nemůže, odebral se uherský šlechtic v roce 1717 do Turecka.²⁸⁹

Důležitým bodem rastattských smluv bylo, že mírové dohody budou předloženy i jednotlivým říšským vládcům. O šest měsíců později, 7. září 1714, maršál Villars a princ Evžen Savojský, který byl císařem stanoven jako zástupce říšského sněmu, podepsali mírovou smlouvu ve švýcarském Badenu. Tento mír mezi Francií a Říší vycházel z podmínek rastattského míru.²⁹⁰

Mírovými smlouvami v Utrechtu, Rastattu a Badenu ovšem nebyly vyřešeny veškeré problémy, které vyvstaly za války o španělské dědictví. Císař Karel VI. ještě jednal se Spojenými nizozemskými provinciemi o otázce tzv. bariéry. Nizozemci vyslovili požadavek, aby se z bývalého Španělského Nizozemí vytvořil jakýsi nárazníkový stát, který bude formálně pod vládou císaře, ale fakticky pod vládou Spojených nizozemských provincií, které zde umístí své jednotky.

Smlouva mezi Generálními stavy a císařem byla podepsána 15. listopadu 1715. Karel VI. postoupil Spojenými nizozemským provinciím rozsáhlá území s městy Furnes, La Koncko, Ypres, Warnéton, Menin, Tournai

---

²⁸⁹ Blíže viz. Béranger Jean, Rakoczi (François II), In: Bluche, François, Dictionnaire du Grand siècle, s. 1298 a Várkonyi, Ágnes, s. 420 an.

²⁹⁰ Béranger, Jean, Utrecht et Rastatt, In: Dictionnaire, s. 1557–1558.

a Namur, která byla následně obsazena nizozemským vojskem. Obchodní vztahy mezi Spojenými nizozemskými provinciemi, resp. Španělským Nizozemím a Anglií zůstaly upraveny podle münsterské smlouvy z roku 1648, což znamenalo, že císař nesměl měnit obchodní tarify bez souhlasu maritimních mocností. V únoru 1716 navrátily Spojené nizozemské provincie bývalé Španělské Nizozemí císaři.

Po uzavření míru v Utrechtu a Rastattu došlo ještě k několika vojenským střetům na území Španělského království. Na základě smlouvy o neutralitě opustila císařská vojska Barcelonu v březnu 1713. Krátce poté opustila toto město také císařovna Alžběta a v dopise, jenž byl určen městské radě Barcelony, uvedla: „*Je to nejsmutnější den mého života a již nikdy nechci nic podobného zažít.*“²⁹¹ Manželka Karla VI., která do té doby působila v Barceloně jako regentka a měla tak zastupovat císaře v době jeho nepřítomnosti, vstoupila na anglickou loď 29. března 1713 a do Španělska se již nikdy nevrátila. Po odchodu posledního císařského vojáka a poté, co sám Karel VI. rezignoval na myšlenku ovládnutí Španělska, byli to Katálanci, kteří se postavili proti Filipovi V.

Mladý Bourbon učinil to, co dělal po dobu, kdy probíhala válka o španělské dědictví, požádal Ludvíka XIV., aby mu poslal vojenskou pomoc. Francouzský král, který na mírových konferencích dosáhl většiny svých cílů, nereagoval ovšem již tak rychle, jako v dobách, kdy byl v sázce osud jeho vnuka ve Španělsku. Dobře věděl, že francouzské vojsko je vyčerpáno dlouhými boji a akcemi v posledních letech. Kromě toho bylo zřejmé, že se do Španělska vracejí španělští vojáci, kteří dosud bojovali ve francouzské armádě a právě ty využil Filip V. a poté, co postavil armádu, oblehl hlavní město Katalánska. Navíc na počátku roku 1714 Ludvík XIV. naposledy poslal do Španělského království své jednotky pod vedením maršála Berwicka. V březnu 1714 začala být Barcelona bombardována z moře a o několik

²⁹¹ Kamen, Henry, Philipp V., s. 87.

měsíců později oblehl Barcelonu Berwick se svým vojskem. Město nakonec kapitulovalo 12. září.

V okamžiku, kdy v Anglii zemřela na počátku srpna 1714 královna Anna a trůn nastoupil Jiří I. a s ním i hannoverská dynastie, tvář Evropy již byla naprosto odlišná od té, kterou znali jejich současníci. Válka o španělské dědictví neovlivnila pouze samotné španělské impérium, které bylo nyní ponecháno mladému Bourbonovi ve značně zmenšené podobě, ale změnila do značné míry celou západní Evropu. Ve Španělsku je období po této válce chápáno částečně jako úpadek, o čemž svědčí i satirické verše, které kolovaly hlavním městem v roce 1714:

*España está pereciendo,
Nuestro rey la está mirando,
Los españoles llorando,
La reina se está muriendo,
Los grandes acoquinados,
Los consejos aturdidos,
Los franceses asistidos,
Los soldados mal pagados.*²⁹²

(Španělsko hyne, náš král tomu přihlíží, Španělé pláčou, královna umírá, grandové jsou zastrášeni, rady jsou ochromené a vojáci nejsou placení.) Španělé byli výsledkem války zklamáni a neuplynul ani rok od uzavření mírových smluv a v červnu 1715 obsadila francouzsko-španělská flotila ostrov Menorku. Tato vojenská akce však byla na delší dobu v západní Evropě poslední.

Voltaire prohlásil, že válka o španělské dědictví byla svým způsobem válkou občanskou. „Vévoda savojský bojoval proti svým dvěma dcerám. Princ z Vaudemontu, který byl na straně arcivévody Karla, uvěznil v Lombardii svého vlastního otce, který bojoval za Filipa V. Španělsko bylo

²⁹² Kamen, Philippe V, s. 81.

rozděleno do frakcí a celé pluky francouzských kalvinistů bojovaly proti své zemi. Nadto hlavní příčinou války byla hádka o dědictví mezi dvěma větvemi jedné rodiny.“²⁹³

---

²⁹³ Voltaire, s. 251.

XII. Evropa po válce o španělské dědictví a smrt Ludvíka XIV.

V letech 1701–1714 došlo v Evropě k významným změnám. Habsburský rod, který ovládal Španělské království od roku 1516, byl vystřídán rodem Bourbonů. Situace, které se rakouští Habsburkové obávali, a proto zasnubovali své nejstarší děti s nejstaršími dětmi španělské větve Habsburků, na počátku 18. století skutečně nastala. Na španělský trůn sice nastoupil Francouz Filip V., ale císař a jeho příbuzní nepřišli zkrátka. Karel VI. obdržel mírovými smlouvami Španělské Nizozemí, Milánsko, Sardinii a království Neapolské.

Kromě válek o španělské dědictví, které zaměstnaly většinu západní Evropy, se císař na počátku 18. století musel zabývat ještě povstáním uherské šlechty, která požadovala právo volit si svobodně panovníka. Náladu v Uhrách zklidnil až nástup nového panovníka Josefa I., který se zavázal, že bude respektovat zákony Uherského království.

Mohlo by se zdát, že z války vyšel nejhůře Karel VI., který ztratil Španělsko a jeho zámořské državy. Na druhé straně odškodnění, kterého se Habsburkům dostalo, nebylo zanedbatelné. Z pohledu Filipa V., jenž v roce 1701 dosedl na trůn rozsáhlé španělské říše, která se postupně za války o španělské dědictví zmenšovala, Odstoupení částí španělského impéria ve prospěch Habsburků ale rozhodně nemělo pouze negativní dopady, právě naopak. Díky výraznému zmenšení španělské říše nyní mohla vláda soustředit své úsilí na území vlastního Iberského poloostrova a španělské kolonie. Kromě toho do Španělska přišli s Filipem V. i francouzští rádci, kteří v následujících letech pomohli zpomalit úpadek Španělského království.

Toto rozložení sil – Habsburkové v Itálii, Bourboni ve Španělsku – však narušil sám Filip V., jenž si po smrti své první ženy vzal parmskou

princeznu Alžbětu Farnese, která neoplývala velkým majetkem, zato měla velké ambice. Problém rakousko-španělských vztahů ještě spočíval v tom, že Filip V. ani Karel VI. nehodlali spolu uzavřít mírovou smlouvu. Přestože se snažil nejen Ludvík XIV., ale také anglický král a dokonce i sám papež, nenechal se Filip V. přemluvit k jednání s císařem.

Válka o španělské dědictví výrazně zasáhla i evropské námořní mocnosti. Zatímco ještě na konci 17. století byly v západní Evropě tři námořní velmoci: Anglie, Spojené nizozemské provincie a Francie, po válce o španělské dědictví si tuto pozici udrželi jen Angličané a Nizozemci. Anglie navíc potvrdila své výsadní postavení na moři dohodami se Španělskem. Filip V. nejen postoupil Anglii Menorku a Gibraltar, ale musel jí také slíbit určité obchodní výhody. Kromě toho od uzavření Methuenových smluv otevřelo anglickým obchodníkům i portugalské kolonie v Brazílii. Dalším potvrzení výsadního postavení Anglie byla destrukce francouzského přístavu Dunkerque, čímž odpadla anglickým obchodníkům významná konkurence. Samotné anglické kolonie se navíc po válce o španělské dědictví rozšířily o velká území v dnešní Kanadě.

Důsledky války se samozřejmě projevily i v Itálii a v Říši. Na Apeninském poloostrově vystřídali v bývalých državách španělského království rakouští Habsburkové španělského panovníka. Karel VI. po uzavření rastattského míru ovládl Sardinii, Milánsko, Neapolsko, Mantovu, Mirandolu, Commacchio i tzv. Stato dei Presidii, někdejší španělské opěrné body na toskánském pobřeží.²⁹⁴ Vládcí Savojska byla postoupena Sicílie, kterou obdržel spolu s královským titulem.

Na rozdíl od Itálie, kde válka o španělské dědictví přinesla sice změny vládů v některých státech, ale rozhodně nezpůsobila skoro žádné

²⁹⁴ Vlnas, s. 457.

projevy počínajících nacionalistických nálad, na území německých států docházelo v určité míře k projevům patriotismu, jenž byl vyjadřován silnou averzí k Francouzskému království. I přes problémy, se kterými se Francie během války potýkala, si nakonec dokázala udržet velmocenské postavení a francouzský král zůstal i nadále jedním z nejvýznamnějších evropských panovníků.²⁹⁵

Skutečnost, že si Francie udržela velmocenské postavení, byla rozhodně jednou z nejdůležitějších. Na počátku 18. století prošlo Francouzské království velkou krizí a jednou z věcí, které ho zachránilo před úpadkem, byly chyby na straně jeho protivníků a nejednotnost členů Velké Aliance. K územím na severovýchodní hranici Francouzského království (jednalo se o tzv. tři biskupství²⁹⁶, Artois, Alsasko a Roussillon), která pro Francii dobyli Jindřich II. a Ludvík XIII., připojil Ludvík XIV. ještě část Flander, Štrasburk a Franche-Comté, což bylo znovu potvrzeno ve smlouvách utrechtského a rastatského míru. Změna na španělském trůně navíc dodala prestiž bourbonskému rodu a i přesto, že si Ludvík XIV. několik let před koncem války přál, aby se Filip V. vzdal Španělského království a spokojil se s italskými državami a zůstal tak i nadále dědicem francouzského trůnu, nakonec pochopil výhodu obsazení svou evropských trůnů svými potomky.

Voltaire byl přesvědčen, že by sláva Ludvíka XIV. byla daleko větší, kdyby byl zemřel 12. dubna 1713, po uzavření utrechtského míru. V posledních dvou letech své vlády se Ludvík XIV. zabýval otázkou následnictví, k čemuž ho přiměla nečekaná úmrtí následníků francouzského trůnu v rozmezí let 1711-1712. Vzhledem k těmto neblahým okolnostem vydal francouzský panovník 8. září 1713 tzv. bulu

---

²⁹⁵ Ovšem ne všichni říšští panovníci projevovali protifrancouzské nálady: bavorský kurfiřt zůstal věrný Ludvíkovi XIV.:

²⁹⁶ Tzv. tři biskupství (Trois-Evêchés) bylo území biskupství Met, Toul a Verdun.

Unigenitus, ve které stanovil, kdo po jeho smrti nastoupí na trůn. Z následnictví ale vyloučil tzv. prince krve (prince du sang), což byly potomci Hugo Kapeta. Tato bula měla velký dopad na vývoj francouzských událostí v první polovině 18. století. Porušení základních práv, zakotvených právě nástupnickém řádu francouzských králů, zanechalo neblahý dojem z posledních let vlády Ludvíka XIV.

Nicméně Ludvík XIV. nezemřel v dubnu 1713, ale až 1. září 1715, čtyři dny před svými sedmasedmdesátými narozeninami. Měsíc před svou smrtí nechal sepsat závěť, kterou vyřešil problém regentské vlády za budoucího Ludvíka XV. Od počátku srpna se jeho zdravotní stav výrazně zhoršoval. Dne 24. srpna přijal francouzský král poslední pomazání. Podle významného francouzského historika „*vykonal své poslední skutky uměřeně a majestátně, jako činil po celý život.*“²⁹⁷ Ludvík XIV. zemřel v ranních hodinách 1. září 1715. „*Jeho smrtí ztratila Francie jednoho ze svých největších a nejschopnějších panovníků, jehož vláda francouzské monarchii vtiskla trvalou pečeť a jehož úspěchy byly často napodobovány i daleko za hranicemi.*“²⁹⁸

---

²⁹⁷ Gaxotte, s. 310.

²⁹⁸ Malettke, Klaus, s. 223.

Závěr

Válka o španělské dědictví (1701–1714) byla nejdůležitějším konfliktem za vlády Ludvíka XIV. Problém španělského dědictví se vynořil již v druhé polovině 17. století, ale aktuální se stal až po smrti posledního španělského Habsburka Karla II. Otázka nástupnictví ve španělském impériu se stala hlavním problémem evropské politiky na počátku 18. století, a jelikož nebylo nalezeno řešení, které by uspokojilo potencionální dědice Karla II., rozpoutal se válečný konflikt, který trval čtrnáct let.

Během tohoto konfliktu čelila Francie Velké Alianci, která byla tvořená Anglií, Spojenými nizozemskými provinciemi, císařem a některými dalšími říšskými panovníky. Ludvík XIV. od počátku prosazoval, aby jeho vnuk Filip z Anjou nastoupil na španělský trůn a stal se vládcem celého rozsáhlého španělského impéria, jak bylo stanoveno v poslední vůli Karla II. Žádný z evropských panovníků však nehodlal připustit, aby se moc Bourbonského rodu takto rozšířila. Během válečných akcí, které probíhaly převážně ve Španělském Nizozemí, v Říši a ve Španělsku, byla francouzská armáda několikrát poražena a současníci se dokonce obávali napadení Paříže nepřátelskými vojsky.

Po podpisu mírů v Utrechtu, Rastattu a Badenu byla ve Španělsku nastolena nová dynastie a tím došlo k výrazné změně španělské zahraniční politiky, která se již neorientovala na rakouské Habsburky, ale na svého severního souseda, na Francii. Tato skutečnost může být chápána jako triumf politiky Ludvíka XIV., který navíc ubránil většinu svých zisků z předchozích válečných konfliktů.

Dlouhotrvající válka o španělské dědictví vyčerpala nejen Francii, ale i ostatní evropské státy. Roli hlavní evropské mocnosti převzala na určitou dobu Velká Británie. Utrechtské a rastattské mírové smlouvy

jsou považovány za významný triumf anglické diplomacie a za počátek anglického konceptu tzv. balance of powers, který ve vztazích mezi evropskými mocnostmi dominoval až do počátku první světové války.

Vyčerpání z války o španělské dědictví mělo dopad také na francouzskou politiku v následujících desetiletích. Francouzské království po smrti Ludvíka XIV. opouští jeho agresivní politiku a na počátku vlády Ludvíka XV. zastává politiku spolupráce s ostatními evropskými velmocemi. Tato se mění až po vypuknutí válek o rakouské dědictví, kdy Francie překonala všechny důsledky války o španělské dědictví a mohla se opět postavit silné alianci evropských mocností.

Resumé

Válka o španělské dědictví (1701–1714) byla nejvýznamnějším konfliktem za vlády Ludvíka XIV. Otázka španělského dědictví vznikla ve druhé polovině 17. století a stala akutní po smrti posledního Habsburka na španělském trůně Karla II. Nástupnictví ve Španělsku se stalo hlavním problémem evropské politiky na počátku 18. století, a protože se nepodařilo nalézt jeho řešení, vypukl čtrnáct let trvající konflikt.

Na jedné straně byla tato válka velmi vyčerpávající a francouzský král musel čelit silné alianci tvořené hlavními evropskými mocnostmi včetně Anglie, císaře a Spojených nizozemských provincií. Na straně druhé byl Ludvík XIV. schopen zajistit nárok svého vnuka na španělskou korunu a ubránit Francii před nepřátelskou invazí.

Přestože ve Španělsku začala vládnout nová dynastie, prestiž tohoto království upadala a je možné tvrdit, že se ze Španělska stala mocnost druhého řádu. Válka o španělské dědictví ukončila francouzskou hegemonii v Evropě ze 17. století. Obě země však zůstaly spojenci ve století následujícím.

Résumé

War of the Spanish Succession (1701–1714) was the most important conflict during the reign of Louis XIV. The problem of Spanish succession arose in the second half of the 17th century, but became acute after the death of the last Spanish Habsburg Charles II. Spanish succession was the main matter of European policy at the beginning of the 18th century, and because the solution was not found, the fourteen years lasting war broke out.

On the one hand this war was very demanding and French king faced a strong alliance, which was composed of the main European powers including England, Emperor and Netherlands, on the other hand Louis XIV was able to preserve his grandson's claim for Spanish throne and defend French kingdom from its enemies invasion.

However the new dynasty entered to the Spanish kingdom, the prestige of this kingdom fell and it could be said that Spain became a second-rate world power. This war ended the French hegemony that had dominated in Europe in the 17th century but both these powers remained allies in the following century.

Bibliografie

Vydané prameny

HARGREAVES-MAWDSLEY, W. N., *Spain under the Bourbons 1700–1833. A collection of documents*, London and Basingstoke 1973.

STANHOPE, Alexander, STANHOPE, Philip Henry, *Spain Under Charles the Second; Or Extracts from the Correspondence of the Hon. Alexander Stanhope, British Minister at Madrid, 1690–1699, from the Originals at Chevening*, London 1840.

Deníky, Paměti

COXE, William, *Memoirs of the Kings of Spain of the House of Bourbon: From the Accession of Philip V. to the Death of Charles III 1700 – 1788 (Drawn From Original and Unpublished Documents)*, Vol. I, London 1815.

DUCHESS OF ORLÉANS, *Secret Memoires of the Court of Louis XIV. and of the Regency*, London 1824.

FANSHAWE, Ann, *Memoires of Lady Fanshawe, wife of Sir Richard Fanshawe, Bart. Ambassador From Charles the Second to the Courts of Portugal and Madrid. Written by Herself. With Extracts From the Correspondence of Sir Richard Fanshawe*, London 1830.

LUDVÍK XIV., *Paměti krále Slunce. Úvahy pro poučení dauphinovo*, Praha 2007.

ASHLEY, Maurice, *Louis XIV and the Greatness of France*, London 1946.

BÉRENGER, Jean, *Leopold Ier (1640–1705) fondateur de la puissance autrichienne*, Paris 2004.

BLACK, Jeremy, *Evropa osmnáctého století*, Praha 2003.

BLUCHE, François, *Louis XIV*, Paris 1989.

BLUCHE, François, *Dictionnaire du Grand siècle*, Paris 1990.

BLUCHE, François, *Za časů Ludvíka XIV.*, Praha 2006.

BOTTINEAU, Yves, *Les Bourbones d'Espagne 1700–1808*, Paris 1993.

BRAUBACH, Max, *Prinz Eugen von Savoyen. Eine Biografie*, Bd. I, Wien 1963.

CRONIN, Vincent, *Ludvík XIV. Velký panovník z rodu Bourbonů*, Praha 1999.

ERLANGER, Philippe, *Louis XIV*, London 1970.

ERLANGER, Philippe, *Louis XIV. Au jour le jour*, Paris 1968.

FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Praha 2006.

FREY, Linda, FREY, Marsha, *A Question of Empire: Leopold I and the War of Spanish Succession 1701–1705*, New York 1983.

FROSTIN, Charles, *Les Pontchartrain ministres de Louis XIV. Alliances et réseau d'influence sous l'Ancien Régime*. Rennes 2006.

HOEFER, Jean Chrétien Ferdinand, *Nouvelle Biographie Générale depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*. Tome 38, Paris 1862.

CHANDLER, David, *Marlborough as a Military Commander*, London 1973.

CHURCHILL, Winston R., *Marlborough. His Life and Time (Book I, II)*, London 1966.

- KAMEN, Henry, *Philip V of Spain. The King Who Reigned Twice*, New Haven 2001.
- KAMEN, Henry, *La guerra de Sucesion en España 1700–1715*, Barcelona 1974.
- KOVÁŘ, Martin, *Anglie posledních Stuartovců 1658–1714*, Praha 1998.
- KOVAŘÍK, Jiří, *Korzáři krále Slunce*, Třebíč 2001.
- LAVISSE, Ernest, *Louis XIV. Histoire d'un Grand Règne 1643–1715*, Paris 1989.
- LEVI, A. H. T., *Ludvík XIV.: veřejný i soukromý život krále Slunce*. Praha 2007.
- LYNN, John A., *The Wars of Louis XIV. 1667–1714*, London, New York 1999.
- MALETTKE, Klaus, *Ludvík XIV.* in: *Francouzští králové a císaři v novověku*, ed. HARTMANN, Peter C., Praha 2005.
- MARTIN, Henri, *History of France: The Age of Louis XIV*, Vol. 2, Boston 1865.
- MICHAUD, Claude, *L'Europe de Louis XIV*, Paris, Bruxelles, Montréal 1973.
- MIKULEC, Jiří, *Leopold I.*, Praha-Litomyšl 1997.
- OSTWALD, Jamel, *Vauban under Siege. Engineering Efficiency and Martial Vigor in the War of the Spanish Succession*, Leiden-Boston 2007.
- PETITFILS, Jean-Christian, *Louis XIV*, Paris 2002.
- PFANDL, Ludwig, *Karl II. Das Ende der spanischen Machtstellung in Europa*, München 1940.
- PICAVET, C.-G., *La Diplomatie française au temps de Louis XIV, 1661–1715*, Paris 1930.

- PILLORGET, René, *Doba klasická (1661–1715)*. In: DUBY, Georges, *Dějiny Francie od počátků po současnost*, Praha 2003.
- PLAUSE, Guillaume Plantavit de la, *The Life of James Fitz-James, Duke of Berwick*, London 1738.
- RILL, Bernd, *Karl VI. Habsburg als barocke Großmacht*, Wien, Graz, Köln 1992.
- SCHILLING, Heinz, *Höfe und Allianzen. Deutschland 1648–1763*, Berlin, München 1998.
- SCHOELL, Frédéric, *Histoire abrégée des traités de paix entre la puissances de l'Europe, depuis la paix de Westphalie*, Paris 1817.
- SCHULTZ, Uwe, *Ludvík XIV. a jeho doba*, Praha, Plzeň 2008.
- SKŘIVAN, Aleš, *Evropská politika 1648–1914*, Praha 1999.
- STANHOPE, Philip Henry, *History of the War of the Succession in Spain*, London 1836.
- STELLNER, František, *Cesta Pruska k velmocenskému postavení*, in: *Historický obzor* III, 1992, č. 9, s. 242 – 249.
- TOMBS, Robert, TOMBS, Isabelle, *That Sweet Enemy. The French and the British from the Sun King to the Present*, New York 2007.
- VLNAS, Vít, *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka*, Praha, Litomyšl 2001.
- VOLTAIRE, Jean Francois Marie Arouet de, *Le siècle de Louis XIV*, Paris 1966.
- VOLTAIRE, Jean Francois Marie Arouet de, *The Age of Louis XIV*, London, New York 1935.